

T.C.

**ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**BİR MECLİSTE VERİLEN ÜÇ TALÂKIN İSLÂM
HUKUKU AÇISINDAN TAHLİLİ**

Yüksek Lisans Tezi

**Hazırlayan
Serap ERARSLAN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK**

Eylül 2022, ERZİNCAN

T.C.

**ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ**

TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI

**BİR MECLİSTE VERİLEN ÜÇ TALÂKIN İSLÂM
HUKUKU AÇISINDAN TAHLİLİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

**Hazırlayan
Serap ERARSLAN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK**

Eylül 2022, ERZİNCAN

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK

Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir şekilde elde edildiğini beyan ederim. Aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi belirtirim.

Serap ERARSLAN

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Anabilim Dalı: Temel İslam Bilimleri

Program Adı: Temel İslam Bilimleri Tezli Yüksek Lisans

Tez Başlığı: Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın İslâm Hukuku Açısından Tahlili

Yukarıda bilgileri verilen tez çalışmasının a) Giriş, b) Ana bölümler ve c) Sonuç kısımlarından oluşan (Kapak, Ön söz, Özet, İçindekiler ve Kaynakça hariç) toplam 74 sayfalık kısmına ilişkin 12/09/2022 tarihinde Turnitin intihal programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan özgünlük raporuna göre tezin benzerlik oranı: % 20' dir.

Filtrelemeye **alıntılar ve kaynakça dahil** edilmiştir. Filtrelemede **yedi (7) kelimedenden daha az** örtüşme içeren metin kısımları hariç tutulmuştur.

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez İntihal Raporu Uygulama Esaslarını inceledim ve bu uygulama esaslarında belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmasının herhangi bir intihal içermediğini, aksinin tespit edilmesi durumunda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim. 19/09/2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK

Öğrenci: Serap ERARSLAN

İmza

İmza

KILAVUZA UYGUNLUK

“Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın İslâm Hukuku Açısından Tahlili” başlıklı Yüksek Lisans Tezi, Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Lisansüstü Tez Yazım Kılavuzuna uygun olarak hazırlanmıştır.

Hazırlayan

Serap ERARSLAN

İmza

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK

İmza

Temel İslam Bilimleri ABD Başkanı

Prof. Dr. İsak Emin AKTEPE

İmza

KABUL VE ONAY TUTANAĞI

Dr. Öğretim Üyesi Mücahid ÇOLAK danışmanlığında **Serap ERARSLAN** tarafından hazırlanan “**Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın İslam Hukuku Açısından Tahlili**” adlı bu çalışma jürimiz tarafından Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü **Temel İslam Bilimleri Dalı**’nda **Yüksek Lisans** tezi olarak kabul edilmiştir.

19/09/2022

JÜRİ:

Danışman : Dr. Öğretim Üyesi Mücahit ÇOLAK İmza
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Mehmet GAYRETLİ İmza
Üye : Dr. Öğretim Üyesi Yılmaz FİDAN İmza

ONAY:

Bu tezin kabulü Enstitü Yönetim Kurulu’nun ... /.../... tarih vesayılı kararı ile onaylanmıştır.

.. /.. /....

Prof. Dr. Necdet TOZLU

Enstitü Müdürü

ÖN SÖZ

Nikâh toplum için bir nimettir ve birçok faydaları vardır. İnsan neslinin devamını sağlamakla birlikte insanlar arasında ahlakî erdemlerin ve temel değerlerin korunması nikâhla başlayan bir aile hayatıyla gerçekleşir. Eşler arasında nikâhla başlayan bu aile hayatı tarafların birlikte yaşamalarını imkânsız hâle getiren anlaşmazlık durumunda tarafların ayrılması da kanun koyucunun belirlediği kurallar çerçevesinde olmalıdır. İslam'da boşanma çeşitlerinden biri olan talâk bu noktada önemli bir mevzudur. Evliliklerin sona erdirilmesinde bir mecliste verilen talâkın geçerliliğine ilişkin çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu sebeple bu çalışmamızda bir mecliste verilen üç talâkın İslâm hukuku açısından tahlili yapılmıştır.

Bu çalışmanın yürütülmesi sırasında desteğini esirgemeyen ve daima yol gösteren çok kıymetli hocam Dr. Öğr. Üyesi Mücahid ÇOLAK'a, çalışma süresince yanımda olan ve desteklerini esirgemeyen aileme teşekkür ederim.

Serap ERARSLAN, 2022

19/09/2022

BİR MECLİSTE VERİLEN ÜÇ TALÂKIN İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN TAHLİLİ

Serap ERARSLAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Yüksek Lisans Tezi, Eylül 2022

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Mücahit ÇOLAK

ÖZET

Dinimizde aile birliğinin kurulması gibi sona ermesi de hukukî ve ahlâkî ilkelere bağlanmıştır. Boşanma da evliliğin hukukî olarak sona ermesidir. İslâm hukukunda aile birliğinin sona erdirme şekillerinden biri de talâktır. Boşanmada talâkın veriliş şekli ve buna ilişkin hükümler talâkın sınırlarını belirlemektedir. İslâm hukukunda bir mecliste verilen üç talâk ile boşanmanın geçerli olup olmadığı hususunda görüş ayrılığı vardır. Bir mecliste verilen üç talâk konusunda islâm hukukçuları farklı görüştedirlerdir. Bizde bu çalışmamızda islâm hukukçuların görüşleri ve dayandığı delilleri inceleyerek çalışmamızı sürdüreceğiz. Ku'rân-ı Kerîm'den, sünnetten, icmâ ve kıyastan deliller verilerek açıklamalar yapılmıştır. Biz de bu konu hakkında çeşitli kaynaklardan yararlanarak tahliller yapmaya çalışacağız.

Anahtar Kelimeler: Aile, Meclis Birliği, Talâk, Üç Talâk.

ANALYSIS OF THREE TALAQ GIVEN IN A ASSEMBLY FROM THE POINT OF VIEW OF ISLAMIC LAW

Serap ERARSLAN

Erzincan Binali Yıldırım University

Graduate School of Social Sciences

Master's Thesis, September 2022

Supervisor: Dr. MÜCAHİT ÇOLAK

ABSTRACT

In our religion, just like the establishment of family unity, its termination is also tied to legal and moral principles. Divorce is the legal termination of marriage. One of the ways of ending family unity in Islamic law is talaq. The way talaq is given in divorce and the related provisions determine the limits of talaq. In Islamic law, there is a difference of opinion on whether three talaqs and divorce are valid or not. Islamic jurists have different views on the three talaqs given in a parliament. In this study, we will continue our work by examining the opinions of Islamic lawyers and the evidence they are based on. Explanations were made by giving evidences from the Qur'an, Sunnah, ijma and qiyas. We will try to make analyzes on this subject by using various sources.

Keywords: Family, Assembly Union, Talaq, Three Talaq.

SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ

a.g.e.	: Adı geçen eser
b.	: İbn/Bin (oğlu)
c.c.	: Celle celalühü
Bkz	: Bakınız
Çev.	: Çeviren
Hız.	: Hazreti
S.a.v.	: Sallelahu aleyhi vesellem
r.a.	: Radiyellahu anhu
vd.	: Ve devamı

İÇİNDEKİLER

BİR MECLİSTE VERİLEN ÜÇ TALÂKIN İSLÂM HUKUKU AÇISINDAN TAHLİLİ

BİLİMSEL ETİĞE UYGUNLUK	i
TEZ ÖZGÜNLÜK SAYFASI.....	ii
KILAVUZA UYGUNLUK.....	iii
KABUL VE ONAY TUTANAĞI.....	iv
ÖN SÖZ.....	v
ÖZET.....	vi
ABSTRACT.....	vii
SİMGELER ve KISALTMALAR LİSTESİ.....	viii
GİRİŞ.....	1

BİRİNCİ BÖLÜM TALÂK

1.1. Talâk Kavramı ve Mâhiyeti.....	4
1.1.1. Talâkın Terim ve Sözlük Anlamı.....	4
1.1.2. Talâkın Söyleniş Biçimine Göre Anlamı.....	5
1.2. Talâkın Meşruiyeti.....	6
1.2.1. Kur'ân-ı Kerîm'den Deliller.....	6
1.2.2. Sünnetten Deliller.....	7
1.2.3. İcmâdan Deliller.....	8
1.2.4. Akli Deliller.....	8
1.3. Talâkın Hükümü.....	9
1.4. Talâkın Hikmeti	10
1.5. Boşama Yetkisi.....	12
1.6. Tefviz-i Talâk.....	14
1.7. Talâkın Çeşitleri.....	16
1.7.1. Dönülebilir Olup Olmamasına Göre Talâk.....	16
1.7.1.1. Ric'î Talâk.....	16
1.7.1.2. Bâin Talâk.....	18

1.7.2. Sünnete Uygun Olup Olmamasına Göre Boşama.....	21
1.7.2.1. Sünnî Talâk.....	21
1.7.2.2. Bid'î Talâk.....	23
1.7.3. Evlilik Birlikteliğini Sonlandıran Durumlar.....	24
1.7.3.1. Muhâlea/ Hul'.....	24
1.7.3.2. Îlâ.....	26
1.7.3.3. Li'ân.....	28
1.7.3.4 Zihâr.....	30
1.8. İddet.....	32
1.8.1. İddetin Çeşitleri.....	33
1.8.1.1. Zifaf Öncesi Kadının İddeti.....	33
1.8.1.2. Boşanmış ve Hayız Gören Kadının İddeti.....	34
1.8.1.3. Kocasını Ölen Kadının İddeti.....	35
1.8.2. İddet Bekleyen Kadının Hakları ve Görevleri.....	35
1.8.2.1. Nafaka Hakkı.....	35
1.8.2.2. Süknâ Hakkı.....	36
1.8.2.3. Evlenme Engeli.....	36
1.9. Fesih.....	36
1.10. Tefrik.....	38
1.10.1. Tefrik Sebepleri.....	39
1.10.1.1. Hastalık ve Cinsel Kusurlar.....	39
1.10.1.2. Liân.....	40
1.10.1.3. Kefâet.....	40
1.10.1.4. Bulûğ Muhayyerliği.....	41
1.10.1.5. Eşlerden Birinin Müslüman Olmaması.....	42
1.10.1.6. Kocanın Gâip ve Mefkud Olması.....	42

İKİNCİ BÖLÜM

ÜÇ TALÂK

2.1. Bir Mecliste Verilen Üç Talâk.....	44
2.1.1. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Hükümü.....	45
2.1.1.1. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Haram Olduğunun Delilleri.....	45

2.1.2. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Mübah Olduğunun Delilleri.....	47
2.2. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Geçerliliğine İlişkin Görüşler	48
2.2.1. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Gerçekleşmeyeceğini İleri Sürenler.....	48
2.2.1.1. Kur'ân-ı Kerîm'den Delilleri.....	49
2.2.1.2. Hadisten Delilleri.....	49
2.2.2. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Bir Talâk Olarak Sayılacağını İleri Sürenler.....	50
2.2.2.1. Kur'ân-ı Kerîm'den Delilleri.....	51
2.2.2.2. Hadisten Delilleri.....	52
2.2.2.3. Kıyastan Delilleri.....	55
2.2.3. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Üç Talâk Olarak Sayılacağını İleri Sürenler.....	56
2.2.3.1. Kur'ân-ı Kerîm'den Delilleri.....	56
2.2.3.2. Hadisten Delilleri.....	58
2.2.3.3. İcmâdan Delilleri.....	61
2.2.3.4. Kıyastan Delilleri.....	63
2.2.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi.....	63

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TALÂKLA İLGİLİ GÜNCEL ÖRNEK SORU VE CEVAPLAR

3.1. Talâk Hakkında Din İşleri Yüksek Kuruluna Sorulan Sorular ve Cevapları.....	65
3.1.1. “Üçten Dokuza Boş Ol.” Diyen Kişinin Eşi Kaç Talâkla Boşanmış Olur?.....	65
3.1.2. Mahkeme Kararıyla Boşanan Eşler, Dinen De Boşanmış Olurlar Mı?.....	66
3.1.3. “Boşarım” Demekle Boşanma Meydana Gelir Mi?.....	66
3.1.4. Niyeti Boşama Olmadığı Hâlde Eşe Karşı Tehdit Unsuru Olarak Boşama Sözlerini Kullanma Hâlinde Boşanma Gerçekleşir Mi?.....	67
3.1.5. Öfkeli İken Yapılan Boşama Geçerli Midir?.....	67
3.1.6. Dinen Gerçekleşen Boşamadan Sonra Mahkemede Verilen Boşanma Kararı Yeni Bir Talâk Sayılır Mı?.....	67
3.1.7. Dinden Çıkmayı Gerektiren Sözleri (Elfaz-I Küfrü) Söylemenin Nikâha Etkisi Nedir?.....	68

3.1.8. Bir Veya İki Talâkla Boşanmış Olan Bir Kadın İddet Süresinin Sona Ermesinden Sonra Başka Bir Erkekle Evlenebilir Mi?.....	68
3.2. Talâk Hakkında Nihat Dalgın'a Sorulan Sorular ve Cevapları.....	69
3.2.1. Erkek Üç Kezden Fazla Boşayabilir Mi?.....	69
3.2.2. Erkek Üç Boşama Hakkını Bir Anda Kullanabilir Mi?.....	69
SONUÇ	71
KAYNAKÇA	73

GİRİŞ

Aile en küçük toplumsal birim olan ev halkıdır. Aileye ilk adım, evlilikle başlar. Aile, nesilleri ve toplumu korumak amacıyla kurulan sağlam bir temeldir.

Evlilik, sevgi ve saygıyla, ilgi ve hassasiyetle, şefkat ve merhametle hayatı paylaşmaktır. Nikâh ömür boyu sürmesi niyetiyle yapılan bir akittir. Aile olmak her durumda fedakârlıkla ve vefakârlıkla bir bütünü oluşturmaktır.

Geçmişten günümüze toplumu ilgilendiren en önemli konulardan biri aile birliğidir. Aile birliğini oluşturma ne kadar önemliyse aile birliğinin korunması da o kadar önemlidir. Çünkü aile toplumun en küçük birimidir. Aile birliğinin bozulmasıyla eşlerin, çocukların ve diğer aile üyelerinin bu durumdan olumsuz etkilenmeleri kaçınılmazdır. Bu durumdan en çok etkilenen eşler ve çocuklardır. Aile birliğinin devamını sağlamaya matuf olarak İslâm hukukunda bir çok tedbirin alındığını görmekteyiz.

Aile birliğine İslâm dini gereken önemi vermiştir. Öncelikle eşlerin aralarındaki nikâh bağının sağlam tutulmasına ve baki olacak bir ailenin teşekkülü İslâm aile hukukunun temel hedeflerindedir. Ancak kimi durumlarda aile birliği sona erebilmektedir. İslâm dini aile birliğinin bozulmaması için tarafların boşanma öncesinde isabetli, doğru ve sağlıklı karar vermelerini hedeflemektedir. Bu öneriler ve bilgilerin amacı, aile birliğinin bozulmasını önlemek ve olası bir durumda boşanma olursa bunu en az zararla ve en doğru şekilde gerçekleştirmektir. Bununla birlikte İslâm dini aile birliğinin önemine dikkat çekerek boşamaya gidilmesini önermemektedir. Ancak geçimsizlik, huzursuzluk ve anlaşmazlık gibi durumların sonucunda eşler aile hayatını devam ettiremeyeceği görüşüne vardıklarında aile birlikteliğin sona ermesi düşünülebilir. Boşanma öylesine değil bir zarurete göre meşru kılınmıştır. İslâm dinine göre eşlerin geçerli bir nedenleri olmadan boşamanın gerçekleşmesi en sevimsiz bir helal olarak nitelenmiştir.

Kocaya üç talâk hakkının verilmesi; birinci ve ikinci talâktan sonra eşlerin bu evliliği gerçekten devam ettirip ettirmeyeceklerine dair kararlarının gözetilmesi ve netleştirilmesi açısından önemlidir. Ancak bu konuda da çeşitli görüş ayrılıkları mevcuttur. Üçüncü hakkın kullanılmasında ise boşanmış kadın, başka bir evlilik

yaptıktan sonra boşanması ya da kocasının ölmesi hâlinde önceki kocası ile evlilik yapabilir.

Bir mecliste verilen üç talâkın üçünün mü yoksa sadece birinin mi sayılacağı konusunda çeşitli görüşler mevcuttur. Hz. Peygamber'in (s.a.v.), Hz. Ebubekir'in (r.a.) ve Hz. Ömer'in (r.a.) hilafetinin ilk iki yılında bir mecliste verilen üç boşama bir boşama olarak kabul edilirken Hz. Ömer'in (r.a.) hilafetinin iki yılından sonra üç talâk olarak kabul edilmiştir. Üç talâkın bir sayılması sonraki dönemlerde İslâm hukukçuları üç talâkla ilgili farklı görüşler bildirmişlerdir. İslâm hukuk tarihindeki bu farklı uygulama aile birliğinin korunması açısından önemli olması sebebiyle İslâm hukukunda tartışılan konulardan biridir.

Üç talâk konusu İslâm hukukun da incelenmiş olup bahsi geçen araştırmalardan bazıları şunlardır.

Akif Puzmaz 2002 yılında İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "Kur'an ve Sünnete Göre Üç Talâk" araştırmasını gerçekleştirmiştir. Çalışmada değişik hukuk sistemlerinde belli başlı boşanma yöntemlerini açıklanmıştır. Talâk ve mahiyeti üzerinde durmuştur. Kur'an'da talâk kavramının nasıl düzenlendiğine yer verilmiştir. Hadisleri ön plana çıkararak sünnette boşanma konusu incelenmiştir. Meşhur mezheplerin konuya bakışının tahlilinin değerlendirmesi üzerine çalışılmıştır.

Selahattin Yılmaz 2003 yılında Konya'da Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "İslam Aile Hukukunda Bir Anda Yapılan Üç Talâk Meselesi" araştırmasını gerçekleştirmiştir. Kur'an ve sünnet çerçevesinde konuyu çözmeye çalışmış olup konuyla ilgili görüşlerin Kur'an'dan delilleri ve her grubun kendi görüşüne göre hadisleri ele alıp hadislerin değerlendirmesini yaparak bir sonuca ulaşmıştır. İcmâ ve kıyas üzerinde durmuş, meşhur imamlar ve bazı müçtehitlerin görüşlerini açıklayarak maslahat ve makâsıda göre değerlendirme yapmıştır.

Ali Yüksek 2011 yılında Erzurum'da Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde "İslam Aile Hukukunda Boşanma Çeşitleri ve Üç Talâk" araştırmasını gerçekleştirmiştir. Çalışmada talâkın tarihi ve boşamaya duyulan ihtiyaçtan bahsedilmiştir. Talâkın tanımı, çeşitleri, hikmeti ve hükmü ele alınmıştır. Üç talâkın veriliş şekli, hükmü; bir defada verilen üç talâkın geçerliliği konusundaki görüşler, bu görüşlerin delilleri ve bu delillerin değerlendirilmesi üzerinde çalışılmıştır.

Hasan Hüseyin Güller 2016 yılında Adana’da Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsünde “Üç Talâkla İlgili Hadislerin Rivayet Tekniği Açısından Değerlendirilmesi” araştırmasını gerçekleştirmiştir. Çalışmada Talâk Kavramı ve Çeşitleri incelenmiştir.

Bizim çalışmamız ise üç bölümden oluşmaktadır.

Birinci bölümde talâk konusunu ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. İlk olarak talâkın kavram olarak incelemesinin ardından meşruiyyetini delillerle açıklanmıştır. Talâkın hükmünü, hikmetini ve boşama yetkisinin kimde olduğunu incelenmiştir. Talâkın çeşitleri başlıklar altında izah edilmiştir. Boşama süreci ve boşama sonrası için önemli bir konu olan iddet ayrıntılı bir şekilde ele alınmıştır. Birinci bölümün son kısmında fesih ve tefrik konularına dair açıklamalarda bulunulmuştur.

İkinci bölümde bir mecliste verilen üç talâkın tanımı, hükmü ve geçerliliğine ilişkin görüşler ve deliller ele alınmıştır.

Üçüncü bölümde ise üç talâkla ilgili güncel soru ve cevaplara yer verilerek konunun güncelliği vurgulanmıştır. Bu çalışmamız da diğer çalışmalardan farklı olarak bir mecliste verilen üç talâkın hükmünü araştırmanın yanı sıra talâkla ilgili güncel sorular ve bu sorulara verilen cevapları belirterek çalışma tamamlanmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

TALÂK

1.1. Talâk Kavramı ve Mâhiyeti

Bu çalışmanın asıl konusu olan “Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın İslâm Hukuku Açısından Tahlili” açıklanırken talâkın kavramı ve mâhiyetini daha rahat anlamak amacıyla bu bölümde; talâkın anlamı, meşruiyeti, hükmü ve hikmeti belirtilerek boşama yetkisi, tevfiz-i talâk ve talâkın çeşitleri hangi şekillerle meydana geldiği açıklanacaktır.

1.1.1. Talâkın Terim ve Sözlük Anlamı

Sözlükte “serbest kalmak, bağından kurtulmak, boşanmak, salı vermek, eşinden ayırmak”¹ anlamlarına gelen talâk, mastar ve isim olarak kullanılan bir kelimedir.

Fıkıhî terim olarak talâk, belli lafızlarla nikâh akdinin hemen ya da gelecekte bozulması, ortadan kaldırılması ve izale edilmesi anlamlarına gelmekle birlikte bunların sonucunda meydana gelen boşamayı da ifade eder.² Talâk mutlâk bağı kaldırmaktan ibarettir.³

¹ Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab* (Beyrut: 1994) Cilt: II, 226; Ebû Abdillâh Zeynüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkâdir er-Râzî, *Muhtârü's-Sihâh*, (İstanbul: 1980) 228; Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'küb b. Muhammed el-Firûzâbâdî, *el-Kâmûsü'l-muhît* (Beyrut: 1987) 1167.

² Kemâlüddîn Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî İbnu'l-Hümâm *Fethü'l-Kadîr li'l-'âcizi'l-fakîr*. (Beyrut: Dârü's-Sadîr) Cilt: III, 463; Ebü'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tücîbî el-Bâcî, *el-Muvatta* (Beyrut: 1983) Cilt: IV, 3; İbn Âbidîn Muhammed b. Emin b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dimaşkî, *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr* (Beyrut: 1992) Cilt: III, 226; Mehmet Erdoğan, *Fıkıh ve Hukuk Terimleri* (İstanbul: Ensar Yayınları, 1998) 542; Celal Yıldırım, *Kaynaklarıyla İslam Fıkıhı* (Konya: Uysal Kitabevi, 1980) Cilt: III, 22; Halil İbrahim Acar, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000) Cilt: XXXI, 496.

³ İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm el-Halebî; *Mültekâ'l-Ebhur* (İstanbul: Sağlam Kitabevi, 1980) 525.

Ömer Nasuhi Bilmen de talâkı şöyle tarif etmiştir: “Talâk, nikâh akdini bazı özel sözlerle derhâl ya da daha sonraki bir zamana bağılı olarak ortadan kaldırmaktır.”⁴

Diğer bir tarife göre ise talâk “Evlenme akdi ile eşler arasında şer’ân nikâh ile sabit olan evlilik bağının ortadan kaldırılması”⁵ olarak tanımlanmıştır.

Talâk kelimesi; eşlerin anlaşarak evlilik birliğine son vermeleri veya mahkeme kararıyla meydana gelen boşama anlamlarına gelmekle beraber, ekseriyetle tek tarafın talep etmesiyle yapılan boşamayı ifade eder.⁶

1.1.2. Talâkın Söyleniş Biçimine Göre Anlamı

İslâm hukukuna göre boşama için sarf edilen sözler iki çeşittir. Bunlardan birisi sarih (açık) sözler, diğeri ise kinayeli (kapalı) sözlerdir.

Sarih (açık) sözler; boşama dışında bir anlama gelmesi mümkün olmayan, salt boşama için kullanılan “Seni boşadım, boşsun, boş ol.” gibi sözlerdir. Bunlara sarih/açık sözler denir. Sarih sözler için talâkta niyet şart değildir.⁷ Sarih sözler ile yapılan boşamada, bir ric’î talâk gerçekleşmiş olur.⁸

Kinayeli (kapalı) sözler, boşama anlamına gelebileceği gibi farklı anlamlara da gelebilen sözlerdir. “Git babanın evine.”, “Defol git.”, “Evimden çık.”, “Sen benim karım değilsin.”, “Ben senin kocan değilim.”, “Benden uzaklaş.” gibi ifadeler, boşamada kullanılan kinayeli sözlerdendir. Erkeğin bu gibi sözleri boşama niyetiyle söylememiş olması hâlinde talâk gerçekleşmiş olmaz. Talâkın gerçekleşmiş olması için erkeğin bu gibi sözleri boşama niyetiyle söylemiş olması gerekmektedir.⁹

⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istilâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu* (İstanbul: Bilmen Yayınları, 1968) Cilt: II, 175.

⁵ Ebü’l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd el- Mevsilî, *el-İhtiyâr li-ta’lîlî’l-Muhtâr, Dâru’l-Kütübî’l İlmiyye* (İstanbul: Şamil Yayınları, 2011) 121. Mehmet Zihni Efendi, *Ni’met-i İslâm* (İstanbul: Özgü Yayınları, 2012) 799.

⁶ İbrahim Paçacı, *Dini Kavramlar Sözlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006) 631; Mehmet Âkif Aydın, *İslam Osmanlı Aile Hukuku* (İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1985) 36.

⁷ Ebü İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf eş-Şîrâzî, *el-Mühezzeb* (İsa Elbabı Matbaası) Cilt: II, 71; Ebü Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed b. Kudâme el-Cemmâilî el-Makdisî, *el-Muğnî* (Beyrut: 1972) Cilt: VIII, 242; İbnü’l-Hümâm, *Fethu’l-Kadîr*, IV, 3; İbn Âbidîn, *Reddü’l-muhtâr*, III, 226; Bilmen, *Istilahât-ı Fıkhiyye*, II, 175; Hayreddin Karaman, *Mukayeseli İslâm Hukuku* (İstanbul, İrfan Yayınları, 1991) 292.

⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 403; Ali Fikret Yavuz, *İslâm İlmihali* (İstanbul: 1991) 351.

⁹ Ebü’l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Fergânî el-Merginânî, *el-Hidâye fî Şerhi Bidâyeti’l- Mübtedî* (Kahire: Dâru’s-Selâm, 2012) Cilt: III, 166; Fahrettin Şeker, *Yaşayan Fıkıh* (İstanbul:

Bir kimse bu sözler ile karısını boşadığı vakit, bir baîn talâk gerçekleşmiş olur.¹⁰

1.2. Talâkın Meşruiyeti

Talâk kitap, sünnet ve icmâ ile sabittir.¹¹

1.2.1. Kur'ân-ı Kerîm'den Deliller

Talâkın meşruiyetine Kur'ân-ı Kerîm'den şu âyeti kerîmeler delil olarak gösterilmektedir:

“(Dönüş yapılabilecek) boşama iki defadır. Sonrası ya iyilikle geçinmek ya da güzellikle bırakmaktır...”¹²

Talâkın iki defa olması, iki ayrı defada boşamak anlamına gelir. Kocanın boşama gerçekleşmeden önce iki talâk hakkı vardır.¹³ Bu âyette koca bir defa talâk verdiğinde talâktaki bir hakkını kullandığı ve eşlerin evliliklerine devam edebilmesi mümkün olduğu belirtilmektedir. Koca ikinci defa talâk verdiğinde de eşine geri dönme imkânı vardır. Fakat koca üçüncü defa talâk verdikten sonra kocanın eşine geri dönme imkânı artık yoktur. Eşlerin evlilik hayatı son bulmuştur ve kesin ayrılık meydana gelmiştir.

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz...”¹⁴

Üç talâkla yapılan boşamada artık eşler birbirine haram olur. Kadın başka biriyle evlenmesi câiz olan yani hileli olmayan, sahih bir nikâh akdi yapmadıkça ve bu nikâh akdi de ölüm ya da boşama ile son bulmadıkça önceki eşyle tekrar bir nikâh akdi

Çıra Yayınları, 2009) 435; Halebî, *Mültekâ'l-Ebhur*, 532; Din İşleri Yüksek Kurulu *Fetvalar* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019) 435.

¹⁰ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 407.

¹¹ Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî, *Bedâ'i' u's-sanâ'î' fî tertîbi's-şerâi'*, (Beyrut: *Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye*, 2003) Cilt: III, 106; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, Cilt: VIII, 233; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 4; İbn Abidîn, III, 226.

¹² Karaman Hayrettin vd. *Kur'ân-ı Kerîm Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019. Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/229.

¹³ Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed es-Serahsî, *el-Mebsût* (İstanbul: Gümüşev, 2008) Cilt: VI, 6.

¹⁴ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/230.

gerçekleştirilmesi mümkün değildir.¹⁵ Yani başka bir kişiyle evlenip ondan ayrıldıktan sonra önceki eşine dönebilir.

“Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik hâlinde ve kendilerine dokunmadan) boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah’a karşı gelmekten sakının. Apaçık bir hayasızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmassınlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.”¹⁶

Bu âyette talâkın uygulanmasının mübah olduğu gösterilmektedir. İddetin kadınların bir hakkı olduğu ve boşanma gerçekleştirildiğinde kadınlara iddet haklarının verilmesinin gerektiği açıklanmaktadır.¹⁷

1.2.2. Sünnetten Deliller

Talâkın meşruiyetine şu hadisi şerifler delil olarak gösterilebilir:

“Allah (c.c.) katında en sevilmeyen helal, talâktır.”¹⁸

Peygamber Efendimiz (s.a.v.) hadislerinde evlenme teşvik edilmiş, geçerli mazereti olmadan evlenmemenin mahzurları belirtilmiştir. Eşlerin geçinmesi ve aile hayatının devam ettirmesi mümkün olmadığında boşanma sevimsiz bir helal ve son çaredir.¹⁹

Allah Resûlü (s.a.v.) keyfi boşamalar için:

“Allah (c.c.) zevkine düşkün ve çok boşayanlara lanet eder.”²⁰ buyurmuştur.

Bazı âlimler keyfi boşamanın helal olmayacağını söylemişlerdir. Bu hadiste zorunluluk olmadığı hâlde keyfi boşanmaların Allah (c.c.) katında hoş karşılanmadığı vurgulanmıştır.²¹

Evlilik Allah’ın kullarına bir nimetidir. Geçerli bir sebebi olmaksızın kocasından ayrılmak isteyen kadına hitaben hadis-i şerifte şöyle buyurulmuştur:

¹⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 14; Ali Bardakoğlu, *İslam Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*, (İstanbul: Kuramer, 2019) 329.

¹⁶ Kur’ân-ı Kerîm, Talâk, 65/1.

¹⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 1.

¹⁸ Ebû Dâvûd Süleymân b. el-Eş’as b. İshâk es-Sicistânî el-Ezdî, *es-Sünen* (İstanbul: 1981) Talâk 3; Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî, *es-Sünen* (İstanbul: 1981) Talâk, 1.

¹⁹ Vehbe Zuhaylî, *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi* (İstanbul: Zaman, 1994) Cilt:IX, 284.

²⁰ Ebû’l-Hasen Nürüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân el-Heysemî, *Mecma’u’z- zevâ’id ve menba’u’l-fevâ’id* (Beyrut: Daru’l- Kitab, 1967) Cilt: IV, 335.

²¹ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 2.

“Önemli bir neden (zaruret) olmaksızın kocasından boşanmak isteyen bir kadına cennet kokusu haram olur.”²²

1.2.3. İcmâdan Deliller

Talâkın meşruiyetine delil olarak icmâ da yapılmıştır. İslâm hukukçuları talâkın câiz olduğu konusunda görüş birliği vardır.²³

1.2.4. Akfî Deliller

İslâm dini, aile müessesesine ve aile birliğinin korunmasına hassasiyet göstermektedir. Fakat eşler arasındaki anlaşmazlık büyüyerek ileri bir seviyeye ulaşabilir. Evlilik sürdürebilir bir hâlden çıktığında da boşanma bir yol olabilmektedir. Ancak bu yol başvurulması gereken en son yoldur. Boşanma gerçekleşmeden önce evliliğin sürdürülebilmesi için Kur’ân-ı Kerîm’de de eşlerin birbirlerine mesafeli oldukları zamanda bile birbirlerine karşı iyilikle yaklaşmaları, fedakarlıklar yapmaları ve aralarındaki geçimsizliği konuşarak halletmeleri nasihat edilmiştir. Eşler arasındaki husumet iyileşmek yerine daha kötü bir hale büründüğünde kadının ve erkeğin aile bireylerinden hakemler seçilmesi ve bu hakemler aracılığıyla eşler arasındaki husumetin giderilmesi önerilmiştir. “Karı-kocanın arasının açılmasından endişe ederseniz, erkeğin ailesinden bir hakem, kadının ailesinden bir hakem gönderin. İki taraf (aray) düzeltmek isterlerse, Allah da onları uzlaştırır. Şüphesiz Allah, hakkıyla bilendir, hakkıyla haberdardır.”²⁴ Eşlerin arasında bulunan anlaşmazlığın giderilmesi adına yapılan çabalar bir sonuç vermediğinde ve bunlarla birlikte evlilik hayatının devam ettirilmesi imkânsız bir hâle gelmişse, evliliğin sona erdirilmesi en uygun yol olarak meşru görülmüştür.²⁵

1.3. Talâkın Hükümü

İslâm fıkında “hüküm” iki manaya gelmektedir.

²² Ebû Dâvud, Talâk, 3; İbn Mâce, Sünen, Talâk, 1; Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî el-Beyhakî, *es-Sünenü'l-kübrâ* (Beyrut: 1353) Cilt: VII, 316.

²³ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 2-3; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, II, 571; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî, *el-Câmi' li ahkâmi'l-Kur'an* (Beyrut: Daru'l- Kütübü'l-İlmiyye, 1985) 71.

²⁴ Kur’ân-ı Kerîm, Nisâ, 4/35.

²⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 284; Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXXIX, 496.

İlk olarak hüküm, bir fiil veya tasarrufun doğurduğu sonuç anlamını ifade etmektedir.²⁶ Diğer bir ifade ile de hüküm; farz, vacip, mendup, haram, mekruh, sahih, batıl, fasid ve mün'akid gibi fiil ve tasarrufların vasıfları olup şâ'ri'in hitabının eseri diye tarif edilmektedir.²⁷ Bu ifadeler doğrultusunda talâkın hükmü: İddetin son bulması ile eşlerin bir arada yaşama sebebi olan nikâh, üç talâk bittiğinde sona erer ve eşler birbirlerine haram olmuş olurlar.²⁸

İslâm dini insanların sürdüremeyeceklerini düşündükleri evliliklerinden kurtulma imkânı getirmiştir. Her şeyden önce bir sebebi olmadan vuku bulan boşanmalar dinen hoş karşılanmamış ancak haklı bir gerekçe olduğunda helâl ve câiz kabul edilmiştir.²⁹ Âlimlerin çoğunluğu talâk istenilmeyen bir şey olmasına rağmen mübah olduğu görüşündedir.³⁰

Talâkla ilgili âyetlere bakıldığında talâkın mübah olduğu anlaşılmaktadır. Boşamak mübahdır ve Allah katında mübahların en çirkinidir. Mübah olması başka birine haksız olarak cefa verilmediği zamandır.³¹

“Resûlullah (s.a.v.) Hafsa'yı ne yaşlılık ne de bir şüphe söz konusu olmadığı durumda boşadı. Sonra vahiy geldi ve ona geri dönmesini emretmişti. O çok oruç tutan, geceleri çok namaz kılan bir hanımdır. Aynı şekilde sahabeden de hanımını boşayanlar olmuştur. Ömer oğlu Asım'ın annesini boşamıştı. Abdurrahman b. Avf, Tümadır'ı boşamıştı. Muğire b. Şu'be'nin dört hanımı vardı. Hanımlarını karşısına alarak “Sizler güzel ahlaklı, zarif hayat arkadaşları ve de uzun boyunlusunuz, gidiniz artık boşsunuz.” demişti. Hasan b. Ali (r.a.) Kûfe de çok evlenip ve boşadığı nakledilir.”³²

Ancak talâkın mübah oluşu bir gerek ve zaruret hali içindir. Böyle bir durum olmadan sebepsiz olarak boşanmak yasaklanmış olup boşamak da mekruhtur.³³ Konu ile ilgili daha önce zikredilen hadisler delilimizdir.

²⁶ Karaman, *İslâm Hukuku*, 294.

²⁷ Karaman, *İslâm Hukuku*, 94.

²⁸ Heyet, Fetâvâyı Hindiyeye; *İslâm Fıkhı*, Çev. Mustafa Efe.(Ankara: Akçağ Yayınları) Cilt: II, 506; Yıldırım, *İslâm Fıkhı*, III, 23; Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 800.

²⁹ M. Âkif Aydın, *Diyanet İlmihal II İslâm ve Toplum* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006) 225.

³⁰ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 1.

³¹ Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed b. Muhammed b. Muhammed b. Ahmed el-Gazzâlî et-Tûsî; *İhyâ'ü 'ulûmi'd-dîn* (İstanbul:Huzur Yayınevi, 1973) Cilt: II, 142.

³² Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 3.

³³ Bilmen, *Istulâhât-ı Fıkhiyye*, II, 414.

Bu hadislerden anlaşıldığı üzere eşlerin evliliklerini sonlandırmak için geçerli bir nedenleri yok ise talâkın hükmen mekruh olacağıdır.

Aile müessesesinde, ailede olması gereken beklentiler karşılanmayınca veya geçim konusunda bir eksiklik bir sıkıntı olursa bu bakımdan boşama iyi değildir, dinimizin güzel gördüğü şeylerinden biri değildir.³⁴

Fetâvâyî Hindiyîye’de ise bu konu şöyle özetlenmiştir: “Talâk, aslında mahzurlu; ihtiyaç hâlinde ise mübahtır.”³⁵

Dinimizde boşanma, evlilik hayatının devam etmesi mümkün olmadığı durumlarda başvurulacak son çaredir.³⁶ Onun için aile yuvasının devamı ve mutluluğu sağlanmalı, sebepsiz olarak ayrılma ve boşanmaya neden olabilecek durumlardan kaçınılmalıdır.³⁷

1.4. Talâkın Hikmeti

Evlilik, toplum için bir nimettir ve birçok faydası vardır. Evliliğin nimet oluşu; eşlerin güzel imtizacı, huyların uyuşması hâlinde tahakkuk eder. Çeşitli sebeplerden dolayı eşlerin birlikte yaşamaları sürdürülemez hâle geldiğinde boşanma imkânı da Allah’ın bir lütfu olmaktadır.³⁸

Eşler için evlilik herkese hayır getiren mübarek, şerefli ve mahrem olan bir emanettir.³⁹ Kurulan evliliklerin eşlere olduğu kadar topluma da birçok faydası vardır. Çünkü aile birliğin dağılması, toplumunun dirlik ve düzenini de yakından etkileyecektir.⁴⁰

Maslahat gereği son çare olarak kabul edilen ve sevimsiz kabul edilerek meşru kılınan boşanma hiçbir şekilde önerilmemektedir. Önerilen, “... Onlarla iyi geçinin. Eğer onlardan hoşlanmadıysanız, olabilir ki, siz bir şeyden hoşlanmazsınız da Allah onda pek çok hayır yaratmış olur”⁴¹ Mealindeki âyetin bize anlatmak istediği; eşlerin birlikte huzurlu, mutlu bir yuva içinde yaşamlarını devam ettirmeleridir. Çünkü aile

³⁴ Ömer Nasuhi Bilmen, *Büyük İslâm İlmihâli* (Ankara: Akçağ Yayınları, 1996) 414.

³⁵ Fetâvâyî Hindiyîye, *İslâm Fıkhi*, II, 506.

³⁶ Abdullah Aydın, *İslâm Aile Hayatı* (İstanbul: Baha Matbaası, 1969) 286-287.

³⁷ Bilmen, *İstulâhât-ı Fıkhiyye*, II, 414.

³⁸ Abdullah Çolak, *İslâm Aile Hukuku* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2021) 189.

³⁹ Dilaver Selvi, *Edep Bir Tâc İmiş* (İstanbul: Semerkand, 2016) 227.

⁴⁰ Ahmet Yaman, *Ahlak ve Hukuk Ekseninde Aile Hayatımız* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021) 86.

⁴¹ Kur’ân-ı Kerîm, Nisâ, 4/19.

saadeti; çocukların mutluluğu ve iyi terbiye olmaları, eşlerin birbirleri ile güzel anlaşmaları, birbirlerine karşı sevgi ve muhabbet ile mümkün olabilecektir.⁴²

Her ailede zaman zaman büyük veya küçük kapsamlı münakaşa ya da çekişmeler yaşanabilir. Bu gibi hâller karşısında ani kararlar vererek bu tartışmaları boşanma aşamasına getirmek dinimizin ruhuna uygun değildir.⁴³

Huzur ve mutluluk içerisinde yaşanması isteğiyle kurulan evlilik, birtakım sebepler dolayısıyla bazı evliliklerde olmayabilir. Evlilik kurulurken çiftler bir ömür boyu evliliklerinin devam edeceğini düşünürlerken evliliğin sona erme düşüncesi de ölüm haricinde pek düşünülmez. Ama bazen evliliğin devam etmesi üzüntü ve sıkıntı anlamına da gelebilir.⁴⁴

Bir ömür boyu sürdürmek için akdedilen evlilikleri İslâm dini sahih görmüştür. Evlilik eşler arasında hâlis bir niyetle birlikte olursa eşlerin birbirlerine karşı hem sevgi, saygı hem de kendilerini günahlardan koruması bakımından çok değerli kalkan ve elbisedir. Ancak aralarındaki bu ilişki bozulmaya başladığında ve bozulma devam ettiğinde ilişki düzelmesi artık beklenilmez olur. Aralarındaki muhabbet ve menfaatler ortadan kalkar. Artık eşlerin birbirlerine karşı güzel yaklaşımların yerine fesatlıklar yer alır.⁴⁵

Bu durum devam ettiğinde ısrarla birliktelik korunmaya çalışıldığında karşımıza zorlu bir süreç çıkmaktadır.

Eşlerin arasında anlaşmazlık, nefret olduğu zaman evliliği sürdürmekteki inatları eşleri yıpratmış, yordmuş gibi çocukların da böyle mutsuz bir aile ortamında yetişmeleri de pek sağlıklı olmamaktadır. Aile ortamının huzurlu ve mutlu olması çocukların gelişimi ve terbiyesi için vazgeçilmez bir unsurdur.⁴⁶

Evlilik bağı devam ettiği halde eşler evliliklerini bitirmemek adına bazen ayrı yaşamalarını bir çare olarak görmektedirler. Ancak böyle bir durumda yani ayrı yaşadıkları vakit fert ve toplum açısından birçok sıkıntılarla karşı karşıya kalınmaktadır.

⁴² Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 190.

⁴³ Şevket Topal - Yunus Emre Küçük, “Aile İçi Şiddet Ve İslâm Hukukundaki Önleyici Tedbirler”, *Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*: I, 2012. 127.

⁴⁴ Yaman, *Aile Hayatımız*, 86.

⁴⁵ Ali Küçük, *İzahlı İslâm İlmihali* (İstanbul: Anıl Yayınevi, 1989) 599; Karaman, *İslâm Hukuku*, 295.

⁴⁶ Karaman, *İslâm Hukuku*, 295.

Ayrı yaşamak belki o anlık için bir çözüm olabilir ancak uzun zaman diliminde çözüm olmamaktadır.⁴⁷

Evlilik bağı esasında eşler için mutluluk ve huzur kaynağıdır. Yalnız evlilikler üzüntülü ve sıkıntılı bir yaşam olduğunda evlilik çekilmez duruma gelmekte ve bu durumda boşanma da kaçınılmaz olmaktadır. Boşanma gerçekleştiğinde ise eşler de anlaşabileceği kimselerle yeni başlangıçlar yaparak tekrar aile yuvaları kurmalarına imkân sağlamaktadır.⁴⁸

1.5. Boşama Yetkisi

Boşanma hadisesi çeşitli dinlerde var olan bir durumdur.⁴⁹ Eşlerin birbirlerinden ayrılmasına yani boşanmalarına Yahudilik dini müsaade etmiştir. Boşama hakkı Yahudilikle sadece kocanıdır; kadının ise boşama hakkı yoktur.⁵⁰

Hıristianlığa göre meşru bir evliliğin bozulması imkânsızdır. Hıristiyanlık'ta boşamanın câiz olmadığını ve yasak olduğunu İnciller'de yer alan şu ibarelerden anlaşılmaktadır. Buna göre Hz. İsa: "Ve ben size derim, kim zinadan ötürü olmayıp karısını boşar ve bir başkası ile evlenirse, zinâ eder." demiştir. Böylece Hıristiyanlık'ta boşanmış kişiyle evlenmek zina sayılmış ve boşanan kişinin yeniden evlenmesi engellenmiş olmaktadır.⁵¹

Cahiliye devrinde ve İslâmın ilk yıllarında talâkla ilgili hükümler gelmeden önce talâk sayısına riâyet etmeyenler vardı. Kocalar eşlerini sınırsız bir şekilde boşuyor ve iddeti süresince tekrar dönebiliyorlardı. Bu durumdan kadınlar fazlaca zarar görüyorlardı.⁵²

İslâm dini belirli söz veya onun yerini alacak lafız söyleyerek nikâh bağını ortadan kaldırma yetkisini genellikle kocaya vermiştir.⁵³ Koca, kadının rızası olmadan tek taraflı iradesiyle boşayabilir.⁵⁴ Talâkla ilgili Kur'ân-ı Kerim'deki âyetlere

⁴⁷ Karaman, *İslâm Hukuku*, 295.

⁴⁸ Karaman, *İslâm Hukuku*, 295.

⁴⁹ Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 186.

⁵⁰ Ali Osman Ateş, *Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf Ve Âdetleri* (İstanbul: Beyan Yayınları, 1996) 349- 351.

⁵¹ Ateş, *Cahiliye Örf Ve Âdetleri*, 356-357.

⁵² Ateş, *Cahiliye Örf ve Âdetleri*, 359.

⁵³ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 47; Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 536; Kâsânî, *Bedâi*, IV, 314; Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 497; Yaman, *Aile Hayatımız*, 88.

⁵⁴ Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 197.

baktığımızda boşama yetkisinin erkeğe verildiğini görmekteyiz. Bu âyetlerin bazıları şunlardır:

*“İman edenler! Mü'min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Bu durumda onlara mut'a verin ve kendilerini güzel bir şekilde bırakın.”*⁵⁵ *“Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik hâlinde) boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'a karşı gelmekten sakının. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıksınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.”*⁵⁶

Konuyla ilgili hadisi şerifler ise şunlardır:

“Talâk erkeklere, iddet beklemek ise kadınlara aittir”.⁵⁷

Hz. Ömer'in şu şekilde söylediği rivayet edilmektedir: “Allah Resülü (s.a.v.) eşi Hafsa'yı boşadı, sonra ona geri döndü.”⁵⁸

“Hz. Peygamber'e (s.a.v.) bir köle gelerek, efendisinin kendisini cariyesiyle evlendirdiğini, ancak şimdi hanımından ayrılmasını istediğini söyledi. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz (s.a.v.) minbere çıkarak şöyle dedi: Ey insanlar sizden birisine, ne oluyor ki kölesini cariyesi ile evlendiriyor sonrada aralarını ayırmak istiyor. Hayır; muhakkak ki talâk, nikâhlısı olan kocaya aittir”.⁵⁹

Bu âyet ve hadislerden anlaşılığ üzere açıkça boşama hakkı erkeğe verilmiştir. Boşanmanın gerçekleşmesi için de hakimin hükmüne ihtiyaç yoktur. Ancak talâk belli durumlarda ve belli şartlarla kadının tek taraflı verdiği irade beyanıyla da evliliği bitirebilir.⁶⁰

Akıllı ve bulûğ çağına erişmiş olan her kocanın yaptığı boşama geçerlidir.⁶¹ Akılını kaybetmiş veya akıl hastası yahut bulûğ çağına erişmeyen küçüğün boşaması

⁵⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Ahzâb, 33/49.

⁵⁶ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk, 65/1.

⁵⁷ Mâlik b. Enes, *el-Muvatta*, Dâru'l-Hadîs (Kahire) 25.

⁵⁸ Ebû Dâvûd, Talâk, 36, II/285; İbn Mace, Talâk, 1.

⁵⁹ İbn Mâce, Talâk, 35; Ebû'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed ed-Dârekutnî, *es-Sünen* (Hicaz) Cilt: IV, Talâk, 101, 102, 103 .

⁶⁰ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXXIX, 497; Huriye Martı, *Ailemin Sohbet Günlüğü* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021) 267.

⁶¹ Ateş, *Cahiliye Örf Ve Âdetleri*, 356-357.

geçerli değildir.⁶² Boşama birtakım malî yüklerin üstlenmesine veya bir takım hakların yok olmasına neden olduğu için boşayanın bu sorumluluğu anlayabilecek ruh olgunluğuna erişmesi gerekir.⁶³

1917 tarihli Osmanlı Hukuk-ı Aile Kararnâmesin’de “Talâkın ehli, mükellef olan kocadır.” hükmü yer almaktadır.⁶⁴

1.6. Tefvîz-i Talâk

Koca esas olarak kendisine verilen boşama yetkisini kendi isteği doğrultusunda başka kişiye devredebilir.⁶⁵ İslâm hukukunda tefvîz-i talâk; erkeğin boşama yetkisini karısına, elçisine ya da zevcesinin vekiline vermesine denir.⁶⁶

Bir kimse eşine “Kendini boşa, istersen boşsun.” dediğinde o kadın da o meclis müddetince talâk yetkisine sahip olur. Çünkü koca talâkın olması için kadının talebine bırakmıştır. Talep etmesi ise tercih etme gibi kalbi bir durumdur.⁶⁷

Sahabe talâkın gerçekleşmesinde serbest bırakılan kadına bulunduğu meclis süresince boşama konusunda seçme hakkı olduğu konusunda ittifak etmişlerdir. Kadına sunulan bu yetki meclisle sınırlıdır. Ancak kadın isterse o mecliste boş olur ve boşadığında kadın ric’i talâk ile boş olmuş olur. Kadın o mecliste talâkı kabul etmeden kalkar ise evlilikleri devam eder. Talâkı talep etmeme, kadının kalkması ile anlaşıldığı gib, farklı bir işe yönelmesiyle de anlaşılır.⁶⁸

İslâm dininde koca evliliğini sürdürmek ya da evliliğine son vermek arasında serbesttir. Bundan dolayı eşine boşanma izni vererek onu kendisine denk yapabilir.⁶⁹

Hz. Peygamber’in (s.a.v.) eşleri, Peygamber (s.a.v) hanımları olmalarına rağmen dünya nimetleri olan zenginlik ve ziynet eşyalarının olmadığını ve dünyalık bazı istekleri olduğunu bildirmişlerdir. Bazı zamanlarda da eşleri arasında kıskançlıklar

⁶² Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 403; Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, 36; Hamdi Döndüren, *Delilleriyle Aile İlmihali* (İstanbul: Erkam Yayınları, 1984) 361.

⁶³ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 403; Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, 36; Döndüren, *Aile İlmihali*, 361.

⁶⁴ Döndüren, *Aile İlmihali*, 361.

⁶⁵ Halebî, *Mültekâ'l-Ebhur*, 548.

⁶⁶ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, II, 475; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 558; Yıldırım, *İslâm Fıkıhı*, III, 65 Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXXX, 310.

⁶⁷ Serahsî, *el-Mebsût* VI, 300; Halebî, *Mültekâ'l-Ebhur*, 549.

⁶⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 411; Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 300.

⁶⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 320.

ve kırınlıklar da olmaktadır. Bu durumlara Hz. Peygamber (s.a.v.) üzülmüş ve yaklaşık bir ay boyunca eşlerinden uzak durmuştur.⁷⁰

Ahzâb Sûresi 28. ve 29. âyetler nazil olarak bu duruma delil gösterilmektedir:

“Ey Peygamber! Hanımlarına de ki: “Eğer dünya hayatını ve onun süsünü istiyorsanız, gelin size mut’a vereyim ve sizi güzelce bırakayım.”⁷¹

“Eğer Allah’ı, Resûlünü ve ahiret yurdunu istiyorsanız, bilin ki Allah içinizden iyilik yapanlara büyük bir mükâfat hazırlamıştır”⁷²

Bu âyetler inince Peygamber Efendimiz (s.a.v.) eşlerine kendisiyle beraber kalmaları veya ayrılmaları konusunda seçme hakkı vermiştir. Eşleri ise Allah Resûlünü seçmişlerdir.

Kadın nikâh akdi sırasında tefviz hakkına sahip olabilmesi için kocasına bu hakkı kendisinde sahip olmasını isteyerek “Bir boşama hakkını elimde tutmak şartı ile seninle evleniyorum.” demesi ve erkeğinde kadının bu isteğini onaylaması ile tefvîz gerçekleşir. Evlilik devam ederken de kadına boşama hakkı verilebilir.⁷³

Fakihler, tefvîzde sarîh ve kinayeli lafızlar arasında farklılık aramışlardır. Boşama gerçekleştirilirken sarf edilen cümlede talâk kelimesi kullanılmış ise fakihler tefvîzi sarîh kabul etmişlerdir. Talâk kelimesi kullanılmamış ise kinayeli kabul edilmiştir.⁷⁴

Tefvîzde kadının isteğiyle gerçekleşecek talâkın bâin veya ric’i olması kadının ifade ettiği lafza tabidir. “İş senin elindedir.” veya “Kendini tercih et.” gibi kinâyeli lafızları söylemiş ise bâin talâk gerçekleşir. Kadın talâk lafzını sarîh sözlerle kesin bir şekilde söylemesi ise talâkı ric’îye yorumlanır.⁷⁵

⁷⁰ Hayrettin Karaman, İbrahim Kafî Dönmez, *Kur'an Yolu Tefsiri* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007) Cilt: 4, 380-381.

⁷¹ Kur’ân-ı Kerîm, Ahzâb, 33 /28.

⁷² Kur’ân-ı Kerîm, Ahzâb, 33 /29.

⁷³ Döndüren, *Aile İlmihali*, 419; Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar Kitabı*, 432.

⁷⁴ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXXX, 311.

⁷⁵ Mahmûd Esad Seydişehri, *Nikâh ve Talâk* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2019) 160.

1.7. Talâkın Çeşitleri

Talâk, evliliği sürdürebilmek için dönülebilir olup olmamasına göre “ric’î” ve “bâin”, sünnete uygun olup olmayışına göre de “sünnî” ve “bid’î” boşama adlarını alarak kısımlara ayrılır. Her biri farklı hukukî değerlendirmelere konu olur.

1.7.1. Dönülebilir Olup Olmamasına Göre Talâk

1.7.1.1. Ric’î Talâk

Evlilik kurulduktan sonra eşlerin bu evlilikte tam üç talâk hakkı vardır. Bir talâk gerçekleştikten sonra eşlerin evliliklerine devam edebilmeleri mümkündür.

Kocanın kendi iradesiyle boşadığı eşine iddet müddeti içerisinde dönme imkânı veren, yeni bir evlilik akdine ve mehir vermeye ihtiyaç olmayan boşama türüne ric’î talâk adı verilmektedir. Ric’î talâk dönülebilir boşama anlamına gelmektedir.⁷⁶ Esas itibarıyla ric’î talâk iddet devam ettiği müddetçe kocanın hanımına dönmeye hakkı olan boşamadır.⁷⁷ Koca hanımına geri döndüğü zaman şahit olması müstehaptır.⁷⁸

Ric’î talâk toplam üç olan talâk haklarından birinin eksilmesi manasını ifade etmektedir. Bir ric’î talâktan söz edebilmek için üç şart aranmaktadır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1. Evliliğin karı- koca hayatı (zifaf) fiilen başlamış olması gerekir.
2. Boşamanın sarîh sözler kullanılarak mübalağa ve şiddet ifade etmeyen sözler kullanılmayacak şekilde yapılması gerekir.
3. Boşamanın üçüncü talâk olmaması şarttır.⁷⁹

Bu şartlarda gerçekleşen talâktan sonra koca eşine geri dönmek isterse iddet müddeti içerisinde eşine geri dönebilir. Bundan dolayı yeni bir nikâh akdine yapmasına ve yeni bir mehir vermesine ihtiyaç yoktur. Aslında bu özelliği sebebiyle böyle yapılan

⁷⁶ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, II, 728; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 419; Ahmed Yaman, *İslam Aile Hukuku* (İstanbul: İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 2015) 86; Karaman, *İslâm Hukuku*, 303; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 542; H. İbrahim Acar, *İslam Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi* (İstanbul: Ekev Yayınları, 2000) 66.

⁷⁷ Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 808.

⁷⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 419.

⁷⁹ Karaman, *İslâm Hukuku*, 359; Halebî, *Mültekâ'l-Ebhur*, 561; Yıldırım, *İslâm Fıkhı*, III, 83.

boşama şekline ric'î talâk adı verilmiştir. Ric'î talâkta kocanın üç talâk haklarından biri gitmiş olur.⁸⁰

Bakara Sûresi 228. âyette bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer Allah'a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah'ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helâl olmaz. Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse onları geri almaya daha çok hak sahibidirler. Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır. Allah mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”⁸¹

Bu âyeti kerîmede bize anlatılmak istenen kocanın eşine tekrar dönme hakkının var olması ve kocanın daha çok hak sahibi olduğudur.⁸²

Karısına geri dönme kocanın açık bir şekilde söylemesi ile olabileceği gibi evlilik hayatına fiilen dönmesi ile de olabilmektedir. İşte bundan dolayı ric'î talâkta eşler hemen birbirlerinden ayrılmak mecburiyetinde değillerdir.⁸³

Eşlerin dönme imkânı bulunduğu vakit gerçekleştirilen ilk ve ikinci talâk, ric'î bir talâk olmaktadır. Tekrar evliliğe dönüş, önceki boşamaları yok edip ortadan kaldırmaz.⁸⁴

Ric'î talâkta iddet müddetince evlilik devam ettiği kabul edilmektedir. Kocanın karısına dönme hakkını bu süre zarfında kullanması lazımdır. Bu süre zarfından dönüş yapmadan geçirilirse iddet müddetinin bitmesiyle birlikte bu talâk bain talâka dönüşür.⁸⁵

Ric'î talâk ile boşanma olduğunda erkek iddet müddetince kadının yeme içme ve giyim kuşam ihtiyaçlarını karşılar. Kadının mesken masraflarını ve nafakasını da vermesi gerekir.⁸⁶

İddet sonuna kadar devam edecek olan evlilik hayatı ile birlikte miras ve mehir mevzusu da hukuku yönden önemlidir. Bu boşanma da iddet sonuna kadar vadeli

⁸⁰ Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 810.

⁸¹ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/228.

⁸² Muhammed Âtîf, *İslâm Fıkhu* (İstanbul: Nehir Yayınları, 1994) Cilt: II, 417.

⁸³ Aydın, *İslâm İlmihali*, 229.

⁸⁴ Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 808.

⁸⁵ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 30.

⁸⁶ Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 67; Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, 87.

mehirin vadesi gelmediği gibi evlilik devam ettiği için taraflardan birisinin ölmesi durumundan eşler birbirlerine mirasçısı olur.⁸⁷

1.7.1.2. Bâin Talâk

Beynûnetin kelime anlamı “uzaklaşmak ve ayrılmak” demektir.⁸⁸ Terim anlamı ise eşler arasında meydana gelen kesin ayrılık anlamına gelmektedir.⁸⁹

Koca boşanmış olduğu karısına yalnız yeni bir nikâh akdi yapması ve yeni bir mehir vermesiyle her iki tarafın isteğine bağlı olarak dönme imkânı veren boşanma şekline bâin talâk denir.⁹⁰ Yani şartlara uygun yeni bir nikâh olmadan geri dönülemeyecek türde evlilik hayatına son veren boşamadır.

Eşler tekrar bir araya gelmek isterlerse yeni evleniyormuşlar gibi yeni bir nikâh akdi yaparak evliliği yeniden devam ettirebilirler. Bu şekildeki bâin talâk, kesin bir ayrılığı ifade eder.⁹¹

Bâin olan boşamalar şunlardır:

1. Nikâh yapılıp karı-koca hayatı (zifaf) fiilen başlamadan meydana gelen boşanmalar
2. Kocanın üçüncü boşanma hakkını kullanmamış olduğu boşanmalar
3. Tarafların anlaşarak boşanmaları
4. Kadının bir bedel ödemesi karşılığında anlaşmayla vuku bulan (muhâlea) boşamalar
5. Hanefilere göre kinayeli sözler kullanılarak mübalağa ve şiddet ifade eden kelimelerle yapılan boşanmalardır.⁹²

Kinayeli sözle talâkın meydana gelebilmesi için iki durum gereklidir: Bunlardan birincisi niyet, ikincisi de kinayeden anlatılmak istenen ifadenin görünür bir duruma

⁸⁷ Yaman, *İslâm Aile Hukuku*, 87.

⁸⁸ Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 55.

⁸⁹ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, VI, 79.

⁹⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 419; Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 29; Karaman, *İslâm Hukuku*, 303; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 542.

⁹¹ Kâsânî, *Bedâi*, III, 109.

⁹² Karaman, *İslâm Hukuku*, 303; Yıldırım, *İslâm Fıkhı*, III, 84.

deleatidir. Kocasından boşanmak isteyen kadına kocası “Sen bâînsin.” derse bu kimsenin talâkı niyetsiz bir şekilde gerçekleşir.⁹³

Eğer koca eşini üç talâktan az bir sayı ile ve kesin olarak boşarsa kadının iddeti bitmeden yada iddeti bittikten sonra da yeniden evlenebilir.⁹⁴

Kocanın eşini üçüncü kez boşaması ise yeni bir nikâh akdiyle eşlerin birlikte olması için yeterli değildir, çünkü aralarında büyük bir ayrılık anlamına gelen beynûnet-i kübrâ (büyük bâin) meydana gelmiştir. Bu şekilde boşanan sonra tarafların yeniden evlenmeleri belli şartlarla mümkündür. Tarafların yeniden evlenebilmeleri için kadın başka bir kişi ile sahih bir nikâhla evlenmedikçe ve ondan da ayrılıp iddeti bitirmedikçe önceki kocasına dönemez ve kocası helal de olmaz.⁹⁵

Bakara Sûresi 230. âyette bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde, onlar (kadın ile ilk kocası) Allah’ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah’ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.”⁹⁶

Üç talâk ile boşanan kadın, iddetin bitmesiyle birlikte bir başka kişiyle evlenip evlendiği kişiyle karı koca olduktan sonra ya boşaması ya da vefatı sonucunda iddet bekledikten sonra kadın yeni bir akit ile ilk kocasına varabilir.⁹⁷ Ebû Hanife ve Ebû Yusuf’a göre, kadın yeniden eski kocasıyla evlenirse önceden olan talâk hakkı silinir ve bu evlilikle koca tekrar eşi üzerinde üç talâk hakkına sahip olur.⁹⁸

Bâin talâk ile boşanma olduğunda erkeğin iddet müddetince kadının yeme içme ve giyim kuşam ihtiyaçlarını karşılayacağı gibi mesken hakkını ve nafakasını da karşılaması gerekir.⁹⁹

Bâin talâk evliliğe hemen son vererek eşleri birbirlerinden derhâl ayırır.¹⁰⁰ Öte yandan kesin olarak evlilik bittiğinden mehr-i müeccel, muacceliyyet kesbeder (mehr-i mu'accel gibi olur) ve hemen peşin olarak ödenmesi gerekir. Boşanan eşler birbirlerine

⁹³ Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz el-Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhu* (İstanbul: Çağrı Yayınları, 1991) 2467.

⁹⁴ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhu*, 2467.

⁹⁵ Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 813.

⁹⁶ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/230.

⁹⁷ Yıldırım, *İslâm Fıkhu*, III, 86; Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 813.

⁹⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, IX, 345; Döndüren, *Aile İlmihali*, 378.

⁹⁹ Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 87.

¹⁰⁰ Aydın, *İslâm İlmihali*, 230.

artık mirasçı olmazlar. Şayet ölümcül bir hastalığa yakalanan koca karısını boşar ve iddet sürecinde ölürse mirastan mahrum etme niyetiyle kocanın eşini boşadığı kabul edilir. Kocanın boşama hakkını art niyetle kullandığı kabul edilerek kadın mirasçı olur.¹⁰¹ Ahmed İbn Hanbel'e göre, ölümcül hasta olan koca iddetten sonra da ölse, kadın farklı bir kişiyle evlilik gerçekleştirmediği sürece kadın kocanın mirasçısı olur. İmam Mâlik'e göre ise bu durumdaki kadın farklı bir kişiyle evlenmiş olsa dahi ilk kocasının mirasçısı olur.¹⁰²

Talâkın meydana geliş türüne göre bâin talâk, beynûnet-i suğrâ ve beynûnet-i kübrâ olmak üzere ikiye ayrılmaktadır.

1. Beynûnet-i Suğrâ

Bir veya iki bâin talâk ile gerçekleşen boşanmadır. Bu tür boşanmada eşler yeni bir akit ve yeni bir mehir ile yeniden evlenebilirler.¹⁰³

Beynûnet-i suğra meydana geldiğinde yapılması gerekenler hususlar şunlardır:

1. Beynûnet-i suğra evliliğe hemen son vererek eşleri birbirlerinden hemen ayırır.
2. Bir talâk eksilmiştir olur.
3. İddet içerisinde taraflar karşılıklı rızaları ile birbirlerine yeniden dönüş yapabilirler. Geri dönüş için yeni bir nikâh akdi yapılması ve erkeğin mehir vermesi gerekir.
4. Kocanın, iddet müddetince mesken ve nafaka hakkını karşılaması gerekir.
5. Bu boşanmada evlilik bittiği için vadeli mehrin artık verilmesi gerekir.
6. Boşanan eşler birbirlerine mirasçı olmazlar.¹⁰⁴

2. Beynûnet-i Kübrâ

Üç talâk ile gerçekleşen boşamaya denir. Beynûnet-i kat'iyeye¹⁰⁵ adı da verilen bu tür boşamada eşler yeni bir akit de olsa evliliklerini devam ettiremezler. Bu kişilerin yeniden evlenmeleri, boşanan kadının başka kişiyle evlenmesi ve bu evliliğin de ya boşamayla ya da ölümle son bulduktan sonra mümkündür.¹⁰⁶

¹⁰¹ İbn Rüşd, *Bidâye*, III, 68; Aydın, *İslâm İlmihali*, 230.

¹⁰² Aydın, *İslâm İlmihali*, 230.

¹⁰³ Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 70.

¹⁰⁴ Döndüren, *Aile İlmihali* 401.

¹⁰⁵ Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 55.

¹⁰⁶ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, IV, 71.

Beynûnet-i kübrâ meydana geldiğinde yapılması gerekenler hususlar şunlardır:

1. Evlilik hayatı artık tamamen son bulmuştur.
2. Eşler tekrar evlenmeleri için kadının başka birisiyle evlenmesi ve bu evliliğin ya boşanmayla ya da ölümle son bulmasıyla mümkündür.
3. Kocanın artık üç talâk hakkından geriye başka talâk kalmamıştır.
4. Kocanın, iddet müddetince kadının mesken ve nafaka hakkını karşılaması gerekir.
5. Bu boşanmada evlilik bittiği için vadeli mehrin artık verilmesi gerekir.
6. Boşanan eşler artık birbirlerine mirasçı olmazlar.¹⁰⁷

1.7.2. Sünnete Uygun Olup Olmamasına Göre Boşama

Kur'ân-ı Kerîm'deki genel ilkeler ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) açıklama ve tespitlerine uygun olup olmadığına göre talâk, sünnî ve bid'î talâk olarak sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırılma hukukî olmaktan daha çok dinî ahlâkî kapsamlı bir ayrımdır. Asıl amaç kocanın talâk yetkisini onun dindarlığına sevk ederek sınırlama ve kısıtlama yapmaktır.¹⁰⁸

1.7.2.1. Sünnî Talâk

Sünnî talâk, ihtiyaç ve zaruret olduğu vakit son çare olarak başvuru ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) talâk konusuna getirdiği ölçü ve sınırlamalara uyarak yapılan boşamadır.¹⁰⁹

Sünnî boşama, kocanın bir temizlik süresinde eşiyile cinsel ilişkiye girmeden bir talâkla boşanmasıdır. Eşiyile ilişkide bulunan kadın ise üç ayrı temizlik süresinde üç ayrı talâkla boşanmasıdır.¹¹⁰

Sünnî boşama ilk olarak ric'î talâk olarak gerçekleşmesi gerekmektedir. Bu boşama eşlere evlilik hayatına geri dönüş imkânı vermekle birlikte tek taraflı isteğiyle hanımını boşayan kocaya da yeni bir dönüş fırsatı sunmaktadır. Yalnız koca eşiyile birlikte olmadan önce kadının temizlik dönemi başlamasıyla boşanması ve bu

¹⁰⁷ Döndüren, *Aile İlmihali*, 401-402; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, 2610.

¹⁰⁸ Aydın, *İslâm İlmihali*, 231.

¹⁰⁹ İsmail Hakkı Uca; *Delil Ve Kaynaklarıyla Büyük Kadın İlmihali* (İstanbul: İpek Yayınları, 2003) 551; Döndüren, *Aile İlmihali*, 402-403; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 543.

¹¹⁰ Kudûri, *el-Muhtasar*, 265.

boşanmanın bir talâk olması gerekmektedir. Buradaki amaç aile birliğini koruma maksadına yöneliktir.¹¹¹

Sünnî talâka dayanak olarak bu hadis-i şerif gösterilmektedir. Hz. Peygamber şöyle buyurmuştur:

“Abdullah b. Ömer‘den rivayet olunduğuna göre karısını hayızlı iken boşamış, bunun üzerine, Ömer b. el-Hattâb bu durumu Resûlullah (s.a.v.) sormuş, Resûlullah (s.a.v.) bu duruma kızmış. Sonra da şöyle cevap vermiştir; “Ona emret, karısına dönsün; karısı temizlenip hayız görünceye ve tekrar temizleninceye kadar onu nikâhında tutsun. Bundan sonra isterse onu tutar, isterse de ilişkide bulunmadan boşar. İşte Allah‘ın kadınların boşanmasında gözetilmesini emrettiği iddet budur.”¹¹²

Bu hadis-i şerifte görüldüğü üzere talâkta böyle bir yöntem izlenmesini istemenin nedeni, bir anlık öfkeyle gelip geçici düşüncelerin ve duyguların etkisi altında olarak daha sonra pişman olacak adımlar atılmasını ve aile birliğinin yıkılmasını önlemek içindir.¹¹³

Hanefiler, kocanın her temizlik dönemi içinde bir talâk ve peş peşe üç temizlik dönemi içinde ise üç talâk vermesiyle meydana gelen bain talâkın (büyük boşama) oluşmasını sünnî talâk sayarlar.¹¹⁴

Hanefiler sünnet olan boşamayı ahsen ve hasen olmak üzere ikiye ayırmıştır.

1. Ahsen Boşama

Kocanın hanımını temizlik döneminde cinsi münasebette bulunmamışken bir talâkla boşayıp iddet bitene kadar beklemesidir. Bu şekilde boşanan kadın, pişmanlık durumunda eşlerin iddet bittikten sonra yeniden bir nikâh akdi yaparak evliliğe devam etmeleri mümkündür.¹¹⁵

2. Hasen Boşama

Sünnete uygun olan boşama çeşididir. Kocanın hanımını her temizlik dönemlerinde bir ric‘î olacak şekilde bir talâk ile üç defa boşamasıdır.¹¹⁶ Hz.

¹¹¹ Karaman, *İslâm Hukuku*, 304.

¹¹² Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu‘fî el-Buhârî, el Câmi‘u’s sahih (İstanbul: 1992) Talâk, 1.

¹¹³ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXXIX, 390.

¹¹⁴ Aydın, *İslâm İlmihali*, II, 231.

¹¹⁵ Merğînâni, *el-Hidâye*, II, 59; , Döndüren, *Aile İlmihali*, 403.

¹¹⁶ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 401; Merğînâni, *el-Hidâye*, II, 59.

Peygamber'in (s.a.v.) Abdullah b. Ömer'e bu şekilde tarif ve uygulaması olan boşama şeklini izah ettiği yukarıdaki hadiste görülmektedir.¹¹⁷

Boşamanın birer ay aralıklarla hanımın temiz ve eşiyle beraber olabilmesinin mümkün olduğu bir sırada yapılması eşlere barışma umudu sağlar. Buna karşın üç talâk gerçekleşmişse eşler arasında bir barışma umudunun kalmadığını gösterir.¹¹⁸

Hayız görmeyen veya hamile olan hanımını sünnet üzere boşayacaksa koca ilk ric'î talâkla boşar ve akabinde birer ay süreyle iki defa daha boşar.¹¹⁹

1.7.2.1. Bid'î Talâk

Bid'î talâk, bir temizlik döneminde bir defadan fazla boşama, hayızlı veya nifaslı iken boşama veya temizlik döneminde eşiyle birlikte olduktan sonraki boşamaya denir.¹²⁰ Bid'î talâk sünnete aykırı biçimde yapılan boşamalardır. Umumi olarak sünnî boşama olmayan her boşama bid'î boşama kabul edilir.¹²¹

Talâkın sünnî ve bid'î ayrımının sonuçları hukukçuların ekseriyetine göre dinidir. Yani sünnete göre olmayan boşamalar da hukuken geçerli olmakla birlikte dinen hoş görülmemiştir.¹²²

Bid'î talâka dayanak olarak şu hadis-i şerif delil olarak gösterilmektedir. Hz. Peygamber (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Her kim bizim yolumuza (sünnetimize) uymayan bir iş yaparsa o iş reddedilir.”¹²³

Bu hadise göre hayızlı kadını boşamak, sünnete aykırı sayılan bir boşamadır.

Bid'î talâk olan boşama İslâm dininin yasakladığı bid'at ve haram olan talâk türüdür.¹²⁴ Bu boşanma ile iddetin uzamasının kadına zorluk vermesi veya boşanmaya bir gerekçe olmaması gibi nedenlerle bazı özel durumlarda yasak getirilmiştir.¹²⁵

¹¹⁷ Bkz. 18 ve 19.

¹¹⁸ Döndüren, *Aile İlmihali*, 403.

¹¹⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr* 401; Döndüren, *Aile İlmihali*, 403- 404.

¹²⁰ Uca, *Büyük İlmihali*, 551; Yaman, *İslam Aile Hukuku*, 91; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 542.

¹²¹ Karaman, *İslâm Hukuku*, 305.

¹²² Karaman, *İslâm Hukuku*, 305; Aydın, *İslâm İlmihali*, II, 231.

¹²³ Buhârî, *Sulh*, 5; İbn Mâce, *Mukaddime*, 2.

¹²⁴ Kâsânî, *Bedâi*, III, 94-95. Karaman, *İslâm Hukuku*, 59.

¹²⁵ Döndüren, *Aile İlmihali*, 406.

1.7.3. Evlilik Birlikteliğini Sonlandıran Durumlar

1.7.3.1. Muhâlea/ Hul'

Boşanma nedenlerinden anlaşamamak, sevmemek ve birlikte aynı hayatı sürdürmeye katlanamamaktır. İslâm hukukunda boşanmak isteyen kadına aile içi sıkıntısını giderecek çözümler vardır. Bunlardan bir tanesi de muhâleadır.¹²⁶

Evlilikteki beklentiler gerçekleşmediği zaman karı koca arasındaki nikâh bağının sona erdirmelerini isteyebilirler. Bu durumda koca veya kendisine talâk yetkisi verilmiş kadın kendi isteğiyle evlilik hayatını sona erdirebilir. Kendisine talâk yetkisi verilmeyen kadın ise mahkeme kararıyla veya muhâlea yoluyla yani karşılıklı anlaşmayla eşinden boşanabilir.¹²⁷

Muhâlea'nın sözlükteki anlamı; sökmek, çekip çıkarmak, soymak ve gidermek anlamlarına gelmektedir.¹²⁸ Terim anlamı ise; kadın kocasının bir bedel karşılığında kendisini serbest bırakması için kocasının kendisine talâk vermesiyle evlilik bağının sona ermesi anlamına gelmektedir.¹²⁹

Muhâlea lafzı yerine mubâre'e (birbirinden beri olmak) tabiri de kullanılır.¹³⁰

Kur'ân-ı Kerîm de muhâlea ile ilgili âyeti kerîmler şöyledir:

*"... (Evlilikte) tarafların Allah'ın belirlediği ölçüleri koruyamama endişeleri dışında kadınlara verdiklerinizden (boşanma esnasında) bir şeyi geri almanız, sizin için helâl olmaz. Eğer onlar Allah'ın belirlediği ölçüleri gözetmeyecekler diye endişe ederseniz, o zaman kadının (boşanmak için) bedel vermesinde ikisine de günah yoktur. Bunlar Allah'ın koyduğu sınırlardır. Sakın bunları aşmayın. Allah'ın koyduğu sınırları kim aşarsa, onlar zalimlerin ta kendileridir."*¹³¹

"Kadınlara mehirlerini (bir görev olarak) gönül hoşluğuyla verin. Eğer kendi istekleriyle o mehrin bir kısmını size bağışarlarsa, onu da afiyetle yiyin."¹³²

¹²⁶ Karaman, *İslâm Hukuku*, 311.

¹²⁷ Fahrettin Atar, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000) Cilt:XXX, 397.

¹²⁸ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 111; Firûzâbâdî, *el-Kamus ul-Muhit*, 9217; Cezîrî, Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı, VI, 2548.

¹²⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 399; İbn Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, IV, 57; Karaman, *İslâm Hukuku*, 311; İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, II, 766; Yıldırım, *İslâm Fıkhı*, III, 95; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 390.

¹³⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 399; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 204.

¹³¹ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/229.

¹³² Kur'ân-ı Kerîm, Nisâ 4/4.

Bu âyetleri delil göstererek kocanın karısını boşaması karşılığında karısından fidiye olarak bedel almasını İslâm hukukçuları câiz görmüşlerdir.¹³³

Sünnette de muhâlea ile ilgili naslar şöyledir:

“*Sahâbeden Sâbit b. Kays b. Şemmâs’ın hanımı Cemile binti Sehl Hz. Peygamber’e (s.a.v.) gelerek: Kocasının çirkinliğinden, başka bir rivayette kendisini dövdüğünden şikâyetle kocasından boşanmak istediğini söyledi. Kocasının kendisine mehir olarak verdiği bahçeyi kastederek, Resûlullah (s.a.v.) kadına; “Bahçeni kocana verir misin?” diye sordu. Kadın da “Evet” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Peygamber (s.a.v.) Sabit b. Kays’a “Bahçeni al ve onu boşa” dedi.*”¹³⁴

Bu rivayette anlaşılıyor ki talâk hakkı esasen kocaya verilmiş olmakla birlikte kocasından ayrılmak isteyen kadın, muhâlea ile evliliklerini kocasıyla anlaşarak sonlandırma hakkına sahiptir. Kadına tanınan bu hak ile kendine bir yük olan evlilik hayatını sona erdirmeye imkânı bulmuştur.¹³⁵

Ayrıca Hz. Peygamber’in (s.a.v.) huzurunda gerçekleşen bu cahiliye döneminde bilinen muhâlea, Resûlullah dönemindeki muhâleanın ilk uygulaması olarak kabul edilir.¹³⁶

Serahsî’de:”Muhâlea’nın bir bâin talâk.” olduğu belirtilir.¹³⁷

Hanefîlere göre eşler muhâlea yoluyla boşanırlarsa kadın bir bâin talâk ile kocasından boşanmış olur. Kadın da anlaştığı malı kocasına vermesi gerekir.¹³⁸

İki talâktan sonra vuku bulan muhâlea da üç talâk hakkı kullanıldığı için kadın başka birisiyle nikâh akdi yapıp evliliği bitirmedikçe önceki kocasına helal olmaz.¹³⁹ Muhâlea yoluyla boşanma bir bâin talâk olmazsa kadın için bu anlaşma kurtuluş olmaz.¹⁴⁰

Bu şekilde muhâlea yoluyla kadın anlaşamadığı kocasından ayrılarak evlilik hayatını bitirecektir.¹⁴¹

¹³³ Kâsânî, *Bedâi*, III, 113; İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 174; İbn Rüşd, *Bidâye*, III, 55; Zuhaylî, *el-Fikhu’l-İslâmî*, IX, 379.

¹³⁴ Buhârî, *Talâk*, 12; Ebû Davud, *Talâk*, 17,18; Nesai, *Talâk* 34; Şevkânî, *Neylü’l Evtâr*, VI, 276- 282.

¹³⁵ Bilmen, *İstılâhât-ı Fıkhiyye*, II, 280.

¹³⁶ Döndüren, *Aile İlmihali*, 439.

¹³⁷ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 260.

¹³⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 429; Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 259; Döndüren, *Aile İlmihali*, 441.

¹³⁹ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 260- 261.

¹⁴⁰ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 112.

¹⁴¹ Karaman, *İslâm Hukuku*, 311.

Ailede anlaşmazlık kocadan kaynaklanıyorsa kadından bir mal karşılığında boşanması mekruh olur. Şayet ailedeki anlaşmazlık kadından kaynaklanıyorsa kocanın ona vermiş olduğu mehirden daha çok malı geri alması mekruh olur. Yalnız koca vermiş olduğu mehirden daha çok mal aldığında eşinden almış olduğu mal mekruh olmakla birlikte kendisine helal olur.¹⁴²

Mehir almaya uygun olan her mal muhâlea bedeli olmaya da uygundur. Kadının yüklendiği malı ödemesi lazım gelir.¹⁴³

Muhâlea ile boşanma talebi kadından taraf gelir de kocasına “Beni boşa, sana bu kadar vereceğim.” derse koca kendi tercihini söyleyinceye kadar kadın bu talebinden dönebilir.¹⁴⁴

İslâm hukukçularının ekseriyetine göre, eşler anlaşınca nikâh akdi muhâlea yoluyla kendiliğinden sona erer. Hatta hakimin vereceği hükme gerek kalmaz.¹⁴⁵

Muhâlea yoluyla ayrılan kadın, boşanan kadın gibi iddet bekler. Kadının iddet süresince nafaka ve sükna hakkı vardır.¹⁴⁶ İddet müddeti içinde karı kocadan biri ölürse sağ olan diğerine mirasçı olmaz.¹⁴⁷

1.7.3.2. İlâ

İlâ'nın sözlükteki anlamı, kocanın nikâhlı karısına yaklaşmamak üzere yemin etmesidir.¹⁴⁸ Bu yemin kapalı veya sarîh lafızlarla olur. Sarîh lafızlarla niyete bakılmayıp kapalı sözlerde niyete ihtiyaç duyulur.¹⁴⁹ Böyle bir yemin eden kocaya “mûlî”, böyle bir kişinin karısına da “mûlâ mînhâ” denir.¹⁵⁰

Cahiliye döneminde ilâ, boşama yöntemi olarak kabul edilirdi.¹⁵¹ Cahiliye döneminde ilâ geniş bir zamana yayıldığı için daha çok kadına sıkıntı, zarar vermek ve onu baskı altına almak için kullanılmaktaydı.¹⁵²

¹⁴² Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 429.

¹⁴³ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 429.

¹⁴⁴ İbn Âbidîn, *Reddû'l-muhtâr*, II, 557; Döndüren, *Aile İlmihali*, 439.

¹⁴⁵ Kâsânî, *Bedâi*, III, 145; Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 173; Döndüren, *Aile İlmihali*, 441.

¹⁴⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 261.

¹⁴⁷ Kâsânî, *Bedâi*, III, 145; Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 171; Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 429.

¹⁴⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 28; İbn Rüşd, *Bidâye*, III, 95; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VI, 2653.

¹⁴⁹ Mevsîlî, *el-İhtiyâr*, 425.

¹⁵⁰ Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 244.

¹⁵¹ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 28.

Hız. Muhammed (s.a.v.)'e peygamberlik gelmeden önce kadınların boşta kalmalarına sebep olan ve kötüye kullanılan bu âdeti Kur'ân-ı Kerîm şart ve kayıtlara bağlamıştır.¹⁵³

Bakara Sûresi 226. âyette bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

Eşlerine yaklaşmamaya yemin edenler için dört ay bekleme süresi vardır. Eğer (bu süre içinde) dönerlerse, şüphesiz Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.¹⁵⁴

Tahrîm Sûresi 1. âyette ise şu şekilde bahsedilmektedir:

“Ey Peygamber! Eşlerinin rızasını arayarak, Allah'ın sana helâl kıldığı şeyi niçin sen kendine haram ediyorsun? Allah çok bağışlayandır, çok merhamet edendir.”¹⁵⁵

Bu âyeti kerîmelerden bize anlatılmak istenen kocanın eşine “Allah'a yemin ederim ki sana yaklaşmayacağım, yahut dört ay sana yaklaşmayacağım.” dediği vakit îlâ yapmış olmasıdır. Koca karısı ile ilişkide bulunursa sadaka vereceğine, hacca gideceğine, oruç tutacağına veya eşini boşayacağına ait Allah'a yemin ederse yine de îlâda bulunmuş olur.¹⁵⁶

Dört ay üzerine yemin eden erkek sürenin bitimi ile îlâ da biter. Ama îlâ yapan koca eşiyile ilişki de bulunmayıp dört ayı geçirirse kadın kocadan bir baîn talâk ile boşanmış olur.¹⁵⁷

Îlâ'nın süresi hür kadınlar için dört aydır. Cariye için yapılmış olan ise îlâ için iki aydan az süre söylenmişse de iki ay olarak kabul edilir. İki aydan azı îlâ sayılmaz yemin olur.¹⁵⁸

Îlâ, baîn talâk ile boşanan kadın için yapılamaz. Ama kocanın îlâ yapması ric'î talâkla boşanan kadın için sahih olur.¹⁵⁹

Mâide Sûresi'nin 89. âyetinde şöyle buyrulmuştur:

¹⁵² Döndüren, *Aile İlmihali*, 435.

¹⁵³ Karaman, *İslâm Hukuku*, 221.

¹⁵⁴ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/226.

¹⁵⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Tahrîm, 66/1.

¹⁵⁶ Kudûri, *el-Muhtasar*, 278; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 425; Halebî, *Mültekâ'l-Ebhur*, 567; Muhammed Âtîf, *İslâm Fıkhu*, II, 431.

¹⁵⁷ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 425; Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhu*, VI, 2670; Âtîf, *İslâm Fıkhu*, II, 432.

¹⁵⁸ Kudûri, *el-Muhtasar*, 278; Âtîf, *İslâm Fıkhu*, 432.

¹⁵⁹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 427.

“Allah, boş bulunarak ettiğiniz yeminlerle sizi sorumlu tutmaz. Ama bile bile yaptığınız yeminlerle sizi sorumlu tutar. Bu durumda yeminin keffareti, ailenize yedirdiğinizin orta hâllisinden on yoksulu doyurmak, yahut onları giydirmek ya da bir köle azat etmektir. Kim (bu imkânı) bulamazsa, onun keffareti üç gün oruç tutmaktır. İşte yemin ettiğiniz vakit yeminlerinizin keffareti budur. Yeminlerinizi tutun. Allah, size âyetlerini işte böyle açıklıyor ki şükredesiniz.”¹⁶⁰

Erkek îlâ’da bulunur ve dört ay süresi dolmadan eşiyle ilişkide bulunursa yemini bozduğu için yemin keffâreti üzerine vacip olur. Bunun için îlâ yapan erkeğin üzerinden îla düşmüş olur.¹⁶¹

Îlâ’nın keffâreti ile yeminin keffâreti aynıdır.¹⁶² Bu da sırasıyla:

Bir köle azat etmek veya bir fakiri on gün doyurması ya da on fakiri bir gün doyurması veya baştan aşağı giydirmesidir. Bunlara güç yetiremeyen keffâreti ise üç gün peş peşe oruç tutmasıdır.¹⁶³

1.7.3.3. Li’ân

Li’ân karşılıklı lânetleşme demektir.¹⁶⁴ Bir kimse karısını zina etmekle suçlar, bu suçlamaya da dört şahit getiremezse hâkim huzurunda eşlerin karşılıklı yemin etmeleri veya lânetleşmeleridir. Buna mülâane de denir.¹⁶⁵

Li’ânı gerektiren durumun iki sebebi vardır: Kişi ya eşinin zina ettiğini söyler ya da henüz doğmamış olan veya doğmuş olan çocuğun kendisinden olduğunu reddeder. Eşinin zina ettiğini söyleyen kişi de bunu kendisinin gördüğünü ya da bunun kesin olduğuna emin bir şekilde söyler.¹⁶⁶

Li’ân; erkeği iftira suçu cezasından, kadını da zina suçu cezasından kurtarır. Bundan dolayı erkeğin ve kadının şahitliğe ehil kişilerden olmaları şart koşulur.¹⁶⁷

Li’ân konusu Nûr Sûresi’nde şöyle buyrulmuştur:

“Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince, onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair, Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da; eğer

¹⁶⁰ Kur’ân-ı Kerîm, Mâide, 5/89.

¹⁶¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 425; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 24.

¹⁶² Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 427.

¹⁶³ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 462; Halebî, *Mültekâ’l-Ebhur*, 572- 573.

¹⁶⁴ Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 327.

¹⁶⁵ Karaman, *İslâm Hukuku*, 322; Seydişehrî, *Nikâh ve Talâk*, 172.

¹⁶⁶ İbn Rüşd, *Bidâye*, III, 127.

¹⁶⁷ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 127.

yalancılardan ise, Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir. Kocasının yalancılardan olduğuna dair Allah'ı dört defa şahit getirmesi (Allah adına yemin etmesi), beşinci defada da eğer kocası doğru söyleyenlerden ise Allah'ın gazabının kendi üzerine olmasını dilemesi, kadından cezayı kaldırır.”¹⁶⁸

Li'ân (mülâane) için kadının ve erkeğin; akıllı, hür, bulûğ çağına erişmiş, aralarında sahih bir nikâhın bulunması ve eşlerin her ikisinin de daha önce zina iftirasından herhangi bir suçlarının olmaması şarttır.¹⁶⁹

Liân işlemine hâkim önünde önce kocadan başlanır. Koca dört kez ve her seferinde ”Ben zina isnadında muhakkak doğrulardan olduğuma Allah'a şehadet ederim.” diyerek şehadet eder. Tekrar beşincide “Ben sana zina isnadında eğer yalancılardan isem Allah'ın lâneti üzerime olsun.” der.¹⁷⁰

Koca çocuğun babası olduğuna itiraz etmişse “Çocuğun nesebini kabul etmemekle sana olan isnadında doğrulardan olduğuma Allah'a şehadet ederim.”, hem zina isnadında bulunmuş ve hem de çocuğun babası olmadığını iddia etmişse “Sana zina isnadında ve çocuğun nesebini kabul etmemekle doğrulardan olduğuma Allah'a şehadet ederim.” der.¹⁷¹

Sonrasında kadın da dört kez şehadet eder ve her seferinde “Onun bana zina isnadında yalancılardan olduğuna Allah'a şehadet ederim.” der ve beşincide de “Zina isnadında doğrulardan ise Allah'ın gazabı üzerime olsun.” der. Çocuğun nesebi kabul edilmiyorsa yemindeki “zina” yerine “çocuğu red” ifadesi kullanılır.¹⁷²

Erkek karısına zina isnat ettikten sonra hakim huzurunda liândan kaçınırsa bu durumda kocaya kazf uygulanmayıp liân işlemine başlayıncaya veya liândan kaçan koca eşine iftira ettiğini kabul edinceye kadar hapse konulur.¹⁷³

Kadın eşinin zina isnadını kabul etmez ve yemine yanaşmazsa kadına zina cezası uygulanmasına gidilmeyip kadın da eşinin sözünü kabul edinceye veya liân işlemine başlayıncaya kadar hapsedilir.¹⁷⁴

¹⁶⁸ Kur'ân-ı Kerim, Nûr, 24/6-7-8-9.

¹⁶⁹ Seydişehrî, *Nikâh ve Talâk*, 173; Karaman, *İslâm Hukuku*, 322; Halebî, *Mültekâ'l-Ebhur*, 573; Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 851.

¹⁷⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 441.

¹⁷¹ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 441.

¹⁷² Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 441.

¹⁷³ Muhammed Ebû Zehra, *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza* (İstanbul: Kitabevi, 1994) Cilt: II, 114.

¹⁷⁴ Ebû Zehra, *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza*, II, 114.

Li'ân'ı (lanetleşmeyi, yemini) her ikisi de yaparsa hakim onları bir baîn talâkla boşar.¹⁷⁵

Kocanın zina etmesi hâlinde liâna başvurulmaz, yalnızca kadının zina etmesi durumunda li'ân'a başvurulur.¹⁷⁶ Çünkü kadının eşine zina isnadında bulunması had cezasını gerekli kılmaz.¹⁷⁷

1.7.3.4. Zihâr

Sözlükte “sırt, arka” anlamında kullanılmaktadır.¹⁷⁸

Kocanın eşini soy, radâ (süt emme) veya evlilik yolu ile meydana gelen akrabalık nedeniyle kocanın evlenmesi haram olan bir kadının, bakılması câiz olmayan karnı, sırtı, uyluğu gibi bir yerine benzetmesidir.¹⁷⁹ Bu benzetme helâl kılınanı harama çevirmek olur.¹⁸⁰

Zihârın keffaretini vermeden koca eşine yaklaşamaz ve ona dokunamaz. Eğer keffaret vermeden yaklaşacak olursa tövbe eder ve zihâr keffareti verip öyle eşine yaklaşır. Keffareti gerektiren dönüş, kocanın eşine yaklaşılmaya azimli olmasıdır.¹⁸¹

Kişi “Sen bana annem gibisin.” derse bu durumda kişinin niyetine bakılır. Şayet “Burdaki maksadım değerlilikti.” iyilik niyetiyle dedi ise dediği gibi kabul edilir. “Zihâr maksadıyla söyledim.” derse zihârdır. Şayet “Sözümünden maksat talâktı.” derse bu bir baîn talâktır. Hiçbir niyet kastetmiyorsa söylediği söz, hiçbir hükmü meydana gelmez.¹⁸²

Cahiliye döneminde zihâr kocanın eşiyile yapacağı birlikteliği haram kılınması anlamında kullanılıyordu. Zihârın hükmü ise kadının kocasına haram olması ve koca boşamadığı için diğer bütün erkeklere vefat edene kadar haram olmasıydı.¹⁸³

Cahiliye dönemine ait olan bir talâk (bir boşama) çeşitidir. İslâm dini zihârı düzenleme yaparak kabul etmiş fakat zihârın hükmünü nikâh bağı kopmaksızın,

¹⁷⁵ Karaman, *İslâm Hukuku*, 322.

¹⁷⁶ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXVII, 172.

¹⁷⁷ Ebû Zehra, *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza*, II, 109.

¹⁷⁸ Fîrûzâbâdî, *el-Kamus ul-Muhit*, 557.

¹⁷⁹ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VI, 2694; Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 620.

¹⁸⁰ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 433; Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 33.

¹⁸¹ Kudûri, *el-Muhtasar*, 283.

¹⁸² Kudûri, *el-Muhtasar*, 283; Mevsilî, *el-İhtiyâr*, VII, 435.

¹⁸³ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, VI, 2693.

ödemesi yapılana kadar, bir süre ile sınırlı olmak üzere, hanımıyla birlikteliği harama dönüştürür.¹⁸⁴

Zihâr, Mücâdele Sûresi'nin 1 ve 4. âyeti kerîmelerinde şöyle açıklanmıştır:

“Allah, kocası hakkında seninle tartışan ve Allah’a şikâyetinde bulunan kadının sözünü işitmiştir. Allah, sizin sürdürdüğünüz konuşmayı (zaten) işitmekteydi. Şüphesiz Allah hakkıyla işitendir, hakkıyla bilendir.”¹⁸⁵

“İçinizden kadınlarına zihâr yapanlar bilsinler ki, o kadınlar onların anaları değildir. Onların anaları ancak, kendilerini doğuran kadınlardır. Şüphesiz onlar (zihar yaparlarken) hoş karşılanmayan ve yalan bir söz söylüyorlar. Şüphesiz Allah çok affedicidir, çok bağışlayıcıdır.”¹⁸⁶

“Kadınlarından zihâr yaparak ayrılıp sonra da söylediklerinden dönecek olanlar, eşleriyle birbirlerine dokunmadan önce, bir köle azat etmelidirler. İşte bu hüküm ile size öğüt veriliyor. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”¹⁸⁷

“Kim (köle azat etme imkânı) bulamazsa, eşine dokunmadan önce ard arda iki ay oruç tutmalıdır. Kimin de buna gücü yetmezse altmış fakiri doyurmalıdır. Bunlar, Allah’a ve Resûlüne hakkıyla iman edesiniz, diyedir. İşte bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kâfirler için elem dolu bir azap vardır.”¹⁸⁸

Bu âyeti kerîme Havle binti Sa’lebe’nin, kocası ile aralarındaki bir anlaşmazlığın giderilmesi için Resûlullah (s.a.v.)’a gitmesi üzerine nâzil olmuştur. Bu olay Havle binti Sa’lebe’nin Mücâdele lakabı ile anılmasına sebep olmuştur.¹⁸⁹

Havle binti Sa’lebe hakkındaki rivayet şöyledir:

“Havle’nin kocası Evs, bir gün kendisine kızarak Araplar’ın kesinlikle boşamak istedikleri hanımlarına söyledikleri gibi, “Sen bana annemin sırtı gibi ol” dedi. Bu durum karşısında Havle Resûlü Ekrem’in huzuruna giderek olup biteni anlattı. Havle’nin beklediği sonuç açıklanmakta ve eşlerini annelerinin vücudunun bir tarafı gibi gördüklerini belirterek çirkin bir söz söylemiş olan erkeklerin bu yaptıklarından pişman olup tekrar eşlerine dönmek istedikleri takdirde ya bir köle azat etmeleri veya ardarda iki ay oruç tutmaları yahut altmış fakiri doyurmaları emredilmekteydi. Havle bu hükme çok sevinmekle

¹⁸⁴ Serahsî, *el-Mebsût*, VII, 339.

¹⁸⁵ Kur’ân-ı Kerîm, Mücâdele, 58/1.

¹⁸⁶ Kur’ân-ı Kerîm, Mücâdele, 58/2.

¹⁸⁷ Kur’ân-ı Kerîm, Mücâdele, 58/3.

¹⁸⁸ Kur’ân-ı Kerîm, Mücâdele, 58/4.

¹⁸⁹ İbn Mâce, Muğaddime, 13.

beraber kocasının bu cezalardan hiçbirini ödeyecek maddî güce sahip olmadığını, ayrıca oruç tutamayacağını belirtince Hz. Peygamber (s.a.v.) ona kocası adına fakirlere dağıtması için bir sepet hurma vereceğini bildirdi. Havle, bir o kadar hurmayı da kendisinin dağıtacağını söyleyince Resûlullah (s.a.v.) memnun oldu.”¹⁹⁰

Zihârın keffareti bir köle azat etmektir. Şayet köle bulunmazsa iki ay peş peşe oruç tutmaktır. Şayet oruç tutmaya güç yetiremezse altmış fakiri yedirmektir.¹⁹¹

1.8. İddet

Sözlükte “adet, sayılan bir şeyin miktarı, saymak”¹⁹² anlamları olan iddet, Arapça müfret bir kelimedir ve çoğulu “idet”¹⁹³ şeklinde yazılır.

İslâm hukukunda, aile birliğinin herhangi bir nedenle bitirilmesi durumunda kadının başka bir evlilik için beklemek zorunda olduğu müddeti ifade eder.¹⁹⁴ O bekleme müddetine i'tidâd, bekleyen kadına ise mü'tedde denir. İddet, rahimde çocuk olmadığı bilinmesi ve eşlerin durumunun ve itibarının gözetilmesi amacıyla konulmuştur.¹⁹⁵

Kadının iddetinin başlangıcı eşinin kendisini boşamasıyla başlar. İddetin asıl amacı kadının hamile olup olmamasının ortaya çıkmasıdır.¹⁹⁶

Müslüman bir kadının iddet beklemeyi gerektiren nedenlerden herhangi biri kendisi için gerçekleştiği vakit iddet beklemesi farzdır.

Bakara Sûresi 'nin 228. âyetinde ve Talâk Sûresi'nin 4. âyetinde bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler ...”¹⁹⁷ ve “Kadınlarımızdan âdetten kesilmiş olanlarla, henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır. Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer...”¹⁹⁸

¹⁹⁰ Ahmet Yaman, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000) Cilt: XXXXIV, 388.

¹⁹¹ Merğînânî, *el-Hidâye*, II, 120.

¹⁹² İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, II, 710.

¹⁹³ İbn Manzûr, *Lisânu'l-'Arab*, II, 710.

¹⁹⁴ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXI, 466.

¹⁹⁵ Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 857.

¹⁹⁶ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 36.

¹⁹⁷ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/228.

¹⁹⁸ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk, 65/4.

Resûlü Ekrem (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

“Allah’a ve ahiret gününe iman eden bir kadın, ölmüş bir kimse için üç günden fazla yas tutması helâl değildir. Ancak kocası bundan müstesnâdır. Onun iddeti dört ay on gündür.”¹⁹⁹

Evlenirken nikâh akdi kadını koruduğu gibi evliliğin sona ermesi ile de iddet kadının haklarını korumaktadır. Kadın için getirilen iddet yükümlülüğünün birçok amaç ve hikmetleri vardır. Çünkü iddet Allah’ın bir emridir. Evliliğin bitirilme sürecine ilişkin bu sebepler farklı farklıdır.

- Kadının kocasından hamile olup olmadığına anlaşılması ve nesebin karışmasının önlenmesi,
- Eşlerin ayrı kaldıkları süre içerisinde evliliklerini tekrar düşünme fırsatı verilmesi ve evliliğe yeniden geri dönebilmelerine olanak sağlanması,
- Eşin ölümünden duyulan üzüntü ve kederin yaşamasına olanak tanınması,
- Eşlerin yeni bir hayata kendini hazırlamasına imkân verilmesi,
- Boşanıp yeniden evlenmeyi zorlaştırarak aile bağını korumak ve olabilecek suistimallerin önlenmesi, iddetin hikmetlerden örnek olarak verilebilir.²⁰⁰

1.8.1. İddetin Çeşitleri

Karı kocanın ayrılması, talâkla ya da fesihle gerekse tefrik yollarından herhangi biriyle meydana gelirse gelsin iddet gerekmektedir. İddet süreleri ise kadının durumuna göre farklılık göstermekte olup naslarda ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

1.8.1.1. Zifaf Öncesi Kadının İddeti

Evlilik nikâh akdiyle başlamış olup ancak zifaf ya da halvet gerçekleşmeden eşler ayrıldığı zaman kadına iddet gerekmemektedir. İddetin olması için evliliğin fiilen başlamış olması gerekmektedir.

Sahih halvet ve zifaktan önce boşanan kadının iddeti konusunda Ahzâb Sûresi’nin 49. âyetinde şu şekilde bahsedilmektedir:

¹⁹⁹ Buhârî, el Câmî ‘u’s sahîh, Talâk, 46-49; Ebü’l-Hüseyn Müslim bin el-Haccac bin Müslim el-Kuşeyri, *el-Câmî ‘u’s-sahîh* (İstanbul: 1992) Radâ, 125.

²⁰⁰ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXI, 467.

“Ey iman edenler! Mü’min kadınları nikâh ettiğiniz, sonra onlara dokunmadan boşadığınız vakit üzerlerinde sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur. Derhâl müt’alarını (onlara yetecek bir miktar) verip onları güzel bir şekilde salıverin.”²⁰¹

1.8.1.2. Boşanmış ve Hayız Gören Kadının İddeti

Nikâh akdiyle başlayan evlilik zifaf gerçekleşikten sonra eşlerin ayrılması durumunda kadının iddet beklemesi gerekmektedir. Kadının iddet beklemesi gereken süre üç kurdur. Kur kavramı mezhepler arasında üç hayız dönemi ya da üç temizlik dönemi olarak değerlendirilmiştir. Bu durumda kadının olma durumu söz konusu olabileceği için evliliği başlamış olan kadının iddeti iki ayrı şekilde belirlenmektedir: hayızdan kesilen, henüz hayız görmeyen ve hamile (gebe) olan kadının iddeti.

Bakara Sûresi’nin 228. âyetinde bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler. Eğer Allah’a ve ahiret gününe inanıyorlarsa, Allah’ın kendi rahimlerinde yarattığını gizlemeleri onlara helâl olmaz. Kocaları bu süre içinde barışmak isterlerse, onları geri almağa daha çok hak sahibidirler. Kadınların, yükümlülükleri kadar meşru hakları vardır. Yalnız erkeklerin kadınlar üzerinde bir derece farkı vardır. Allah, mutlak güç sahibidir, hüküm ve hikmet sahibidir.”²⁰²

1. Henüz Hayız ve Hayızdan Kesilen Görmeyen Kadının İddeti

Henüz hayız görmeyen bulûğ çağına ulaşmamış küçükler ve yaşlılığı nedeniyle hayızdan kesilen kadınlar kocasından ayrılma durumunda üç ay iddet beklerler.

Talâk Sûresi’nin 4. âyetinde bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“Kadınlarınızdan âdetten kesilmiş olanlarla henüz âdet görmeyenler hususunda tereddüt ederseniz, onların bekleme süresi üç aydır...”²⁰³

2. Hamile Olan Kadının İddeti

Kocasından ayrılan hamile olan kadının iddeti, hamileliğinin son bulmasıyla sona erer. Hamile olan kadının iddet süresi doğuma kalan süre kadardır.

Talâk Sûresi’nin 4. âyetinde bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“...Hamile olanların bekleme süresi ise, doğum yapmalarıyla sona erer. Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa Allah ona işinde bir kolaylık verir.”²⁰⁴

²⁰¹ Kur’ân-ı Kerîm, Ahzâb, 33/49.

²⁰² Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/228.

²⁰³ Kur’ân-ı Kerîm, Talâk, 65/4.

1.8.1.3. Kocası Ölen Kadının İddeti

Kocanın vefatı sebebiyle evliliği sona eren kadının iddeti dört ay on gündür. Kocası ölen kadının hamile olmadığı kesin biliniyor olsa bile dinen belirlenmiş iddet süresi böyledir ve beklemesi gerekir. Bu durumda kadın hamile ise hamileliğin son bulmasıyla kadının iddeti biter.

Bakara Sûresi'nin 234. âyetinde bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“İçinizden ölenlerin geride bıraktıkları eşleri, kendi kendilerine dört ay on gün (iddet) beklerler. Sürelerini bitirince artık kendileri için meşru olanı yapmalarında size bir günah yoktur. Allah, yaptıklarınızdan hakkıyla haberdardır.”²⁰⁵

1.8.2. İddet Bekleyen Kadının Hakları ve Görevleri

Kadının, evlilik içinde olduğu gibi evlilik bitimi iddet esnasında da var olan bazı hak ve görevleri vardır. Bu hak ve görevler iddetin sonuçlarından olup kadının yeni bir evliliğe hazır hâle gelmesini sağlar. Bunlar nafaka hakkı, süknâ hakkı ve evlenme engelidir.

1.8.2.1. Nafaka Hakkı

Nafaka; giyim kuşam, barınma, beslenme, sağlık giderleri ve bunlara tabii olan şeylerden ibarettir. İddet nafakası ise boşanan kadın için iddet müddeti içinde verilmesi gerekli olan nafaka olarak tanımlanmaktadır.²⁰⁶ İddet nafakası iddet bekleyen kadınların tümüne verilmemektedir. İddet nafakasının kimlere verileceği evliliğin sona erme şekliyle ilgilidir. Eşi ölen kadına iddet nafakası verilmesi gerekmez, çünkü ölen eşinin mal varlığı artık mirasçılara aittir ve kadın da kocasının mirasçılarındandır. Kadının hamile olup olmaması da iddet nafakasına mani değildir.

Talâk Sûresi'nin 7. âyetinde bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“Eli geniş olan, elinin genişliğine göre nafaka versin. Rızıkı dar olan da, Allah'ın ona verdiğinden (o ölçüde) harcсын. Allah, bir kimseyi ancak kendine verdiği ile yükümlü kılar. Allah, bir güçlükten sonra bir kolaylık yaratacaktır.”²⁰⁷

²⁰⁴ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk, 65/4.

²⁰⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/234.

²⁰⁶ Erdoğan, *Fıkah Terimleri*, 443.

²⁰⁷ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk, 65/7.

1.8.2.2. Süknâ Hakkı

Süknâ kelimesi; ikametgâh yani ev, hane, oda gibi içinde oturulacak yer anlamına gelmektedir. Böyle bir yerde oturmaya da “iskân” denir.²⁰⁸ Süknâ hakkı iddet bekleyen kadının haklarından biridir. İslâm hukukunda iddet evliliğin devamı sayılmış, iddette istenilen amacın oluşabilmesi için boşanan kadının iddet süresince eşiyle birlikte yaşadığı evden çıkmaması istenmiştir.

Talâk Sûresi'nin 1. âyetinde bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik hâlinde) boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'a karşı gelmekten sakının. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkmasınlar. Bunlar Allah'ın sınırlarıdır. Kim Allah'ın sınırlarını aşarsa, şüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.”²⁰⁹

1.8.2.3. Evlenme Engeli

Ayrılık ve vefat iddeti bekleyen bir kadının bu süre içerisinde başka bir kişiyle evlenmesi câiz değildir.²¹⁰ Çünkü ric'î talâktan dolayı iddet bekleyen kadının evliliği devam etmekte ve kocası eşine dönebilmektedir. Bain talâkta ise evliliğin bir kısım etkileri hâlâ sürmektedir. Vefat iddeti bekleyen kadına dolaylı yoldan evlilik teklifi yapılması ise ittifakla câizdir.²¹¹

Bakara Sûresi'nin 235. âyetinde bu durum şu şekilde bahsedilmektedir:

“(Vefat iddeti beklemekte olan) kadınlara kendileri ile evlenmek istediğinizi üstü kapalı olarak anlatmanızda veya bu isteğinizi içinizde saklamanızda sizin için bir günah yoktur. Allah biliyor ki, siz onlara (bunu er geç mutlaka) söyleyeceksiniz. Meşru sözler söylemeniz dışında sakın onlarla gizliden gizliye buluşma yönünde sözleşmeyin. Bekleme müddeti bitinceye kadar da nikâh yapmaya kalkışmayın. Şunu da bilin ki, Allah içinizden geçeni hakkıyla bilir. Onun için Allah'a karşı gelmekten sakının ve yine şunu da bilin ki Allah gerçekten çok bağışlayandır, halîmdir.”²¹²

1.9. Fesih

Fesih sözlükte, bir anlaşmayı veya bir sözleşmeyi hükümsüz kılmak, ortadan kaldırmak ve bozma anlamında kullanılmaktadır.²¹³

²⁰⁸ Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 514.

²⁰⁹ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk, 65/1.

²¹⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, IX, 7198.

²¹¹ Zuhaylî, *el-Fıkhu'l-İslâmî*, IX, 7197.

²¹² Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 7/235.

²¹³ Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 141.

Evlilik hayatının akid anında var olan veya sonradan ortaya çıkan bir eksiklik veya geçimsizlik sebebiyle bozulmasıdır.²¹⁴

Fesihin sıhhat şartlarından birisinin eksik oluşu akid esnasındaki bir bozukluğu, çiftlerin bir arada yaşamalarının dinen mümkün olmaması akidden sonraki bir bozukluğu anlatır. Örnek olarak şahitsiz bir evlilik sözleşmesi esnasında bir bozukluk, nikâh akdinden sonra karı veya kocanın dinden çıkmış olması da sözleşmeden sonra ortaya çıkan dinen beraber olmayı imkânsız kılan birer durumdur.²¹⁵

Feshi gerekli kılan eksiklik, nikâh akdinden önce ve sonra vuku bulan durumlara göre ikiye ayrılır.

Nikâh akdinden önce vuku bulup nikâh akdinden sonra ortaya çıkan durumlar şunlardır:

Eşlerin birbirlerine haram olduğu veya süt hısımlığı oldukları anlaşılırsa evlilikleri feshedilir.

Kadının başka kişi ile evli olması veya bir önceki evliliğinde iddeti devam ettiği ortaya çıkması da nikâhın sıhhat şartlarından birisinin eksiklik olmasından dolayı da nikâh akdi feshedilir.

Evlendirilen küçüğün, bulûğa erdiğinde bulûğ muhayyerliği hakkını kullanmak isterse evlilik fesh edilir.

Nikâh akdinden sonra vuku bulan durumlar ise şunlardır:

Eşlerden birisinin irtidat etmesiyle ve evli olan gayri müslim koca, İslâm'ı seçtiği halde müşrik olan hanımının Müslüman olmayı kabul etmemesi durumunda evlilik fesedilir.

Eşlerden birisinin, eşinin usûl veya fûruundan birisiyle hürmet-i musaharayı²¹⁶ gerektiren bir eylem işlemesi durumunda evlilik fesh olur.²¹⁷

²¹⁴ Karaman, *İslâm Hukuku*, 293.

²¹⁵ Aydın, *İslâm İlmihali*, II, 223-224.

²¹⁶ Hürmet-i musaha: Eşinin usûl veya fûruundan bir kişi ile zina etmiş olsa, karı koca arasında hemen haramlık doğar ve nikâh akdi kendiliğinden münfesihi olur. Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 208.

²¹⁷ Döndüren, *Aile İlmihali*, 343-344.

Talâk kelimesi; tek tarafın talep etmesiyle yapılan boşama veya çiftlerin anlaşarak (muhâlea) evlilik birliğini sonlandırmaları ile yapılan boşamayı ifade de kullanılır.²¹⁸

Fesih, evlilik akdin anında son verir. Talâk ise bâin talâk ile kocanın kendi iradesiyle evlilik hayatına geri dönemeyeceği şekilde son verirken ric'î talâk da iddetin sonuna kadar yeni bir nikâh yapmadan evlilik hayatına geri dönme fırsatı tanır. Talâkta iddet bittiğinde evlilik hayatı son bulmuş olur.²¹⁹

Fesih meydana geldiğinde kocanın talâk kullanma hakkında azalma olmaz çünkü evlilik bağının artık bir hükmü kalmamıştır. Talâk, boşamak demek olduğundan kocanın sahip olduğu üç talâk kullanma hakkında azalma olmaktadır.²²⁰

1.10. Tefrik

Tefrik sözlükte “iki şeyi birbirinden ayırmak” anlamına gelmektedir.²²¹ Tefrik, İslâm dininde mahkemeye başvuran kadının, evlilik akdini bitirmesi hakimın hükmüyle gerçekleşmektedir.²²² Bu tür boşamaya “kazâi boşanma” da denir.²²³

Tefrik kararının verildiği bazı örnekler vardır. Hulefâ-yi Râşidîn döneminde bu örnekler görülmektedir. Hz. Ömer, eşini iktidarsızlık yüzünden başvuru yapan kadına, bir sene süre verdikten sonra kazâi boşanma kararını vermiş ve bâin boşama sayarak boşamıştır.²²⁴

Hanefiler, talâkın daha çok kocaya ait bir hak olduğunu göz önünde bulundurarak hakimın tefrike hükmetme veya kadının tefrik isteme hakkını oldukça sınırlı tutmuşlardır. Osmanlı Devleti'nde 1917'de çıkarılan Hukûk-ı Âile Kararnâmesi'nde ve ardınca birçok İslâm ülkesinde bu sahada yapılan hukuki düzenlemelerde Mâlikî ve Hanbelî mezhebinin görüşü karar verilmiş ve tatbik ekseriyetle bu yönde olmuştur.²²⁵

²¹⁸ Paçacı, *Dini Kavramlar Sözlüğü*, 631; Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, 36.

²¹⁹ Karaman, *İslâm Hukuku*, 293.

²²⁰ İbn Rüşd, *Bidâye*, III, 39; Karaman, *İslâm Hukuku*, 293.

²²¹ Fîrûzâbâdî, *el-Kamus ul-Muhit*, 1184.

²²² Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXXIX, 277.

²²³ Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 251.

²²⁴ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXX, 277.

²²⁵ Karaman, *İslâm Hukuku*, 313; Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXX, 277.

Mezhep imâmları karı kocayı ayırma konusunda mahkemenin karar verebileceğini de ittifak ederler. Mahkemenin bu kararı hangi şekilde ve neye göre verebileceği konusunda ihtilâf etmişlerdir. Bu ihtilafın nedeni ise âyetteki kapalıdır.²²⁶

Mezheplere baktığımızda dört sebepten dolayı kadın boşanma talebinde bulunabilir. Bunlar; kocanın belirli hastalıklara yakalanmış olması, karısına fena muamelede bulunması, evinin ihtiyaçlarını karşılamaması ve gâib olmasıdır. Hanefî mezhebine göre ise kadın tek bir nedenden dolayı boşanma talebinde bulunabilir, o da kocada var olan evliğin fiilen devamına mani olan cinsî rahatsızlıktır. Hanefî hukukçulardan İmam Muhammed buna cüzzam, alaca hastalığı, akıl hastalığı gibi hastalıkları da ilave etmektedir.²²⁷

İslâm dini talâk hakkını kocaya vermekle kadını mağdur etmiyor, bununla birlikte kadının mağdur olmaması için ona da bazı sebeplerde mahkemeye başvurma hakkı vermiştir. Fakat kadının ayrılma isteği mezhepte kabul görülen ayrılık sebebinin varlığı hâlinde sahihtir. Hanefî mezhebi, mahkemenin ayırma iradesini en dar tutan mezhep olmuştur. Bundan dolayı mahkemenin ayırma (tefrik) konusunda, sınırsız bir yetkiye sahip olduğu düşünülemez.²²⁸

1.10.1. Tefrik Sebepleri

Mahkeme Hanefî mezhebine göre şu sebeplere bağlı olarak boşamaya karar verebilir.

1.10.1.1. Hastalık ve Cinsel Kusurlar:

Hastalık ve cinsel kusur erkek ve kadın için iki çeşittir. Bunlardan ilki bedenen, cinsel ilişkiye engel olan kusur olmasıdır diğeri ise birlikteliğe engel olmamakla birlikte nefret oluşturan bulaşıcı hastalıklardır. Bu hastalıklar; çiçek, saç kıran, firengi, cüzzam ve akıl hastalıkları gibidir.²²⁹

Hastalık ve kusurlar kadında bulunursa Ebû Hanefî ve Ebû Yûsuf'a göre koca tefrik talep edemez. Çünkü kocanın talâk hakkı vardır. Bu hakkın kullanması için de bir

²²⁶ Muhsin Koçak, Nihat Dalgın ve Osman Şahin, *İslâm Hukuku* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2021) 256.

²²⁷ Aydın, *Osmanlı Aile Hukuku*, 116.

²²⁸ Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 277; Koçak vd., *İslâm Hukuku*, 272.

²²⁹ Karaman, *İslâm Hukuku*, 314.

engel söz konusu değildir. Hastalık ve kusurlar kocada bulunup münasebete engel teşkil ediyorsa kadın tefriğe başvurma hakkına sahiptir.²³⁰

Ebû Hanîfe ve Ebû Yûsuf'a göre kocanın cüzzam, alaca hastalığı ve akıl hastalığı gibi hastalıklara haiz olması nikâh akdini sonlandırmak için bir engel değildir.²³¹

1.10.1.2. Liân

Liân; bir kimse karısını zina etmekle suçlar, bu suçlamaya da dört şahit getiremezse hâkim huzurunda eşlerin karşılıklı yemin etmeleri veya lânetleşmeleridir.²³²

Karı koca liâna başvurduktan sonra hakim tarafların aralarını tefrik eder. İbn Ömer, Resûlullah'ın (s.a.v.) liândan sonra; “Artık karına dönmen için herhangi bir çaren yoktur.” dediğini rivayet eder.²³³

Hanefiler, tefrikin meydana gelmesi için hakimin kararına ihtiyaç olduğunu söylemektedirler. Bu görüşlerine şu rivayeti delil olarak göstermişlerdir.

Resûlullah'ın (s.a.v.) huzurunda liân yapan kocaya Resûlullah (s.a.v.) şöyle demiştir: “Karını liândan sonra hala tutacak olursan ona yalan iftirada bulunmuş olursun.” Bu sözden sonra eşlerin arasını Resûlullah (s.a.v.) tefrik etmiştir.

Bu nasla birlikte liân işlemi bittikten sonra hakim eşlerin aralarını tefrik eder. Ayrıca liân işlemi başlamadan önce koca eşinden ayrılmayarak yanında tutabileceğini de göstermektedir. O hâlde karı kocanın arasındaki helâllik ile haramlığı birbirinden ayıracak olan güç hakimin tefrikidir.²³⁴

1.10.1.3. Kefâet

Nikâh akdi taraflarından biri olan erkeğin, kadına belirli hususlarda eşit veya ondan daha üstün olmasına kefâet denir ve dilimizde denklik kavramıyla karşılanır.²³⁵

Nikâh akdinde erkeğin kadına denk olma hususunda şartları vardır.²³⁶ Bu denklik şartları şunlardır:

²³⁰ Karaman, *İslâm Hukuku*, 314; Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 237.

²³¹ Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXXX, 277.

²³² Karaman, *İslâm Hukuku*, 322; Seydişehrî, *Nikâh ve Talâk*, 172.

²³³ Ebû Zehra, *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza*, II, 116.

²³⁴ Ebû Zehra, *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza*, II, 116-117.

²³⁵ Abdulhamid, Muhammed Muhyiddin, *el- Ahvalü's- Şahsiyye fi'ş Şeriatil' İslamiyye* (Beyrut: 1948) 89.

- Soyca denk olmak.
- Müslüman oluşta denk olmak.
- Din, fazilet ve ahlak sahibi konusunda denk olmak. Yani ahlâksız bir erkek takvallı bir kadına denk olmaz.
- Hürriyette denk olmak. Yani köle olan bir erkek hür bir kadına denk olmaz.
- Meslek ve işte denk olmak. Bu mesleğin ve iş kadının haysiyetini küçük düşürücü, kötü meslekten olmamasıdır.
- Servetçe denk olmak.²³⁷

Bu saydıklarımız Hanefi mezhebinin altı hususu, kefâet sebepleri olarak zikredilir. Bu saydığımız sebeplerden herhangi biri bulunurda kadın dengi olmayan (kefeât) bir kişi ile evlendirilirse veli mahkemeye başvuru yaparak eşinden ayırmaya hakkı vardır.²³⁸

Nikâha itiraz ve denklik konusunda mahkemeye başvuru yapma hakkı kızın asebenden olan velilerindir.²³⁹

Kefâete nikâh akdi öncesinde aranır. Evlilikten sonra aranmaz. Yani erkek kendisiyle denk olan bir kadınla nikâhlanıp sonra denkliği ortadan kaldıracak sebepler ortaya çıktığında nikâhları fesh olamaz.²⁴⁰

1.10.1.4. Bulûğ Muhayyerliği

Bulûğa ermeden evlendirilmiş kız çocuğun veya erkek çocuğun, velisi tarafından evlendirilmiş olması sebebi ile haberdar olan çocukların bu nikâha itiraz etme hakkına sahip olmasına bulûğ muhayyerliği denir. Bu muhayyerliğe “idrak muhayyerliği” de denilmektedir.²⁴¹

Nikâhı kıyılan bulûğ çağına erişmemiş çocuğun kendisine denk olmayan bir kişi ile nikâh kıyılması hâlinde velisinin, hem kız çocuğunun hem de diğer aile bireylerinin haklarını koruma amacıyla evliliği sonlandırmak için hakime başvuru yapma hakkı

²³⁶ Fetâvâyi Hindiyîye, *İslâm Fıkhı*, II, 326.

²³⁷ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 381; Bilmen, *Istulâhât-ı Fıkhîyye*, II, 65; Seydişehir, *Nikâh ve Talâk*, 72; Karaman, *İslâm Hukuku*, 254; Atıf, *İslâm Fıkhı*, 230; Uca, *Büyük İlmihali*, 543.

²³⁸ Mevsilî, *el-İhtiyâr*, 381.

²³⁹ Fetâvâyi Hindiyîye, *İslâm Fıkhı*, II, 333; Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 759.

²⁴⁰ Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 759.

²⁴¹ Zihni Efendi, *Nimet-i İslâm*, 754.

vardır. Veli kendisine tanınan bu hak ile durumu hakime bildirir. Bu ayrılma da ancak hakimin kararıyla gerçekleşebilir.²⁴²

Bu muhayyerlikte küçüğe, bulûğa erdiğinde bu ayrılma hakkının verilmesinin bir sebebi vardır. Bu sebep de velisinin bu evliliği gerçekleştirirken çocuğun yararını gözetmemiş olma ihtimalidir. Buna göre ayrılığa götüren sebep velideki merhamet noksanlığından kaynaklanıyorsa bu durum hem kız çocuğu hem de erkek çocuk için söz konusu olabilir. Bunun için her ikisine de muhayyerlik hakkı verilmiştir. Anlaşıldığı üzere bu nikâhtaki zarar saklıdır. Dolayısıyla bu konudaki sıkıntının giderilmesi için evliliğin bozulması ve ayrılığın gerçekleşmesi için hükmü hâkime bırakılarak evlilik hâkimin kararıyla sonlandırılır.²⁴³

1.10.1.5. Eşlerden Birinin Müslüman Olmaması

Kitap Ehli bir kadın ile evlenen Müslüman bir erkek, evlendikten sonra hanımı dinsiz olduğunu söyler ya da mecusî olursa kadın kocasına haram olur. Bu eşlerin nikâhları da hükümsüz kalmış olur.²⁴⁴

Müslüman olan kadının kocası İslâmdan çıkarsa ya da dinsiz olduğunu söyler, başka bir dini kabul ederse hakim eşleri ayırır.²⁴⁵

Herhangibi bir ihtilafı bulunmayan karı koca ilişkisinin bitirilmesine ve eşlerin birbirlerinden ayırmasını nedeni olan irtidat, bir feshdir. Dinden çıkan kadının kocasıyla arası tefrik edilir. Nikâhı fesh edilen kadın bundan sonra tövbe edip tekrar dine dönerse bu eşler ileriki hayatlarına yeni bir nikâh sözleşmesi ve bununla birlikte yeni bir mehir ile başlayabilirler. Vuku bulan bu tefrik talâk sayısında bir eksilmeye neden olmaz.²⁴⁶

1.10.1.6. Kocanın Gâip ve Mefkud Olması

Eşinden uzun süre ayrı kalmasından dolayı zarar gören kadının haber alamaması durumunu ifade eder.²⁴⁷ Hayatta olup olmadığı bilinmeyen kimseye “mefkûd”; ailesini, evini terk eden ve geri gelmeyen kimseye ”gâip” adı verilir.²⁴⁸

²⁴² Kâsânî, *Bedâi*, III, 618; Serahsî, *el-Mebsût*, V, 25; Acar, *İslâm Ansiklopedisi*, XXV, 541.

²⁴³ Serahsî, *el-Mebsût*, IV, 239; Mergînânî, *el-Hidâye*, II, 481- 482.

²⁴⁴ Yıldırım, *İslâm Fıkhı*, II, 458.

²⁴⁵ Yıldırım, *İslâm Fıkhı*, II, 458.

²⁴⁶ Ebû Zehra, *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza*, II, 176.

²⁴⁷ Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 152.

²⁴⁸ Karaman, *İslâm Hukuku*, 315.

Gâiplik gibi bir durum tefrik için bir neden sayılmaz. Eğer kocanın yeri biliniyorsa hâkim o beldenin hâkimine yazı yazarak kocayı nafaka vermeye mecbur eder. Şayet kocanın yeri bilinmiyorsa kocanın emsalleri ölünceye kadar beklenilmesi gerekir. Koca; çalışma, ticaret, cihad, askerlik ve ilim tahsili gibi meşrû mazeretler nedeniyle evinden ayrılmışsa kadın yine tefrik talep edemez.²⁴⁹

Kadının terk edilmiş olmaktan ya da ayrılık sebebiyle doğabilecek zararlar da ele alınmış ve mefkûdün hayatta olup olmadığı bilinmeyen kişinin ölümüne hükmetmek için emsalleri ölünceye kadar beklenilmesi gerekir.²⁵⁰

Ebû Hanîfe ve Şafîi'ye göre koca doksan yaşına kadar yahut emsallerinin hayattta olduğu sürece beklenilmelidir. Şayet mefkûdün daha fazla yaşamayacağına kanaat getirilse ölümüne hükmedilir.²⁵¹

İmam Mâlik ve Ahmed b. Hanbel, gâibin ölümüne karar verilmesi dışında bunu bir boşanma nedeni olarak da kabul etmişlerdir. İmam Mâlik'e göre kocadan en son haber alınma tarihinden başlayarak dört yıl bekledikten sonra kadın sadece bu sebeple kocasından boşanmayı talep edebilir. Ahmed b. Hanbel "Kadın mefkûdün ölümü için kuvvetli bir delil varsa dört yıl bekledikten sonra boşanma talebinde bulunabilir." demiştir. Böyle kuvvetli bir delilin bulunmadığı vaziyetlerde ise kadın mefkûdün ölümüne hükmedinceye kadar beklemek zorundadır.²⁵²

²⁴⁹ Acar , *İslâm Ansiklopedisi*, XXXX, 277.

²⁵⁰ Karaman, *İslâm Hukuku*, 315.

²⁵¹ Aydın, *İslâm İlmihali*, 235- 236.

²⁵² Aydın, *İslâm İlmihali*, 235-236.

İKİNCİ BÖLÜM

ÜÇ TALÂK

2.1. Bir Mecliste Verilen Üç Talâk

Evlilikteki amaç bir ömür boyu mutlu olmaktır. Fakat kimi zaman evlilikteki beklentilerden karşılık bulunmaz, bu durumda eşler birbirleriyle ya iyilikle geçinerek evliliği sürdürme yolunda devam ederler ya da koca boşama hakkını kullanarak evliliği sonlandırma yoluna gider. İslâm hukukuna göre evlilikte kocanın boşama hakkı vardır. Kocaya tanınan bu boşanma hakkı bir, iki ve üç talâk şeklindedir.²⁵³

Üç talâk; koca tarafından eşine bir lafızla üç talâkın hepsinin aynı anda verilmesine denir. Bu da “Sen boşsun.” lafzını aynı anda üç kere söylenmesi ile yani “Sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun.” ya da tek lafızda “Sen üç talâkla boşsun.” denilmesiyle meydana gelir.²⁵⁴ Bu söyleyiş ile koca karısını beynûnet-i kübrâ ile boşamış olur.²⁵⁵

Meclis kelimesi “oturulan yer, toplantı ve oturma zamanı” mânalarına gelir.²⁵⁶ Bu kelime akdi meydana getiren bir eylem veya irade beyanlarını içeren görüşme ve görüşmelerin yapıldığı yer ve zaman anlamında kullanılır.²⁵⁷

Talâk sayı verilmeden “Seni boşadım.” veya “Boşsun.” denilerek gerçekleştirilirse Hanefilere göre bu sözün gereği olarak sadece bir talâk gerçekleşmiş olur. Fukahâya göre ise lafız söylenirken ne kadar niyet edilirse o kadar gerçekleşmiş

²⁵³ Döndüren, *Aile İlmihali*, 377.

²⁵⁴ İbni Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, II, 584; Bilmen, *Istulâhât-ı Fıkhiyye*, II, 204.

²⁵⁵ Yılmaz, Fidan, “İslâm Hukukuna Göre Boşanmada İrade ve Beyan Uygunluğu” (Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001) 31.

²⁵⁶ Erdoğan, *Fıkıh Terimleri*, 350.

²⁵⁷ Bilal Aybakan, *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006) Cilt: XXVIII, 239.

olur. Bir veya iki gibi belirli bir sayı niyet edilirse veya lafızla birlikte sayısı da açıkça ifade edilirse niyet edilen veya açıkça ifade edilen kadar talâk gerçekleşmiş olur.²⁵⁸

Rezi'nin zikrettiği bir rivayette Abdullah İbn Abbâs şöyle demiştir: “Erkek hanımına “Sen boşsun, sen boşsun, sen boşsun.” diye üç kere üst üste söylediği bu sözcükleri tekit maksadıyla söylemişse veya söz konusu talâka konu olan eş, kendisiyle zifafın gerçekleşmediği kimse ise bu bir boşamadır.²⁵⁹

2.1.1. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Hükümü

Bir mecliste verilen üç talâkın İslâm hukuku açısından hükümü konusunda iki farklı görüş ortaya çıkmıştır. Bu görüşlerden ilki bir mecliste verilen üç talâkın haram olduğunu ileri sürerken bir diğer görüş ise mübah olduğunu ileri sürmektedir.²⁶⁰

2.1.1.1 Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Haram Olduğunun Delilleri

Hanefî, Mâlikî, İbni Teymiyye ve İbn Kayyim'a göre bir mecliste verilen üç talâkı koca bir temizlik süresinde verirse bu talâk bid'î talâktır ve bu tür talâk haramdır.²⁶¹ Bu görüşü benimseyenlerin delilleri şu şekildedir:

“Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik hâlinde) boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah'a karşı gelmekten sakının...”²⁶²

“Boşanan kadınlar iddetlerinin sonuna varınca, onları güzelce tutun, yahut onlardan güzelce ayrılın.”²⁶³

Âyetlerde üç talâkın farklı temizlik dönemlerinde verilmesi gerektiği belirtilmektedir. Bu âyet bir emri ifade eder, emir de vücûbu gerektirir.²⁶⁴ Bir mecliste verilen üç talâkın bir anda verilmesine nehy demektir. Nehy de tahrim yahut kerahati gerektirir.²⁶⁵ Dolayısıyla bir mecliste iki veya üç talâk haklarını kullanmak bid'at ve haramdır.²⁶⁶

²⁵⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 305.

²⁵⁹ Ebu Davud, *Talâk*, 2197.

²⁶⁰ Bilmen, *İstılâhât-ı Fıkhiyye*, II, 204.

²⁶¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 320.

²⁶² Kur'ân-ı Kerîm, *Talâk* 65/1.

²⁶³ Kur'ân-ı Kerîm, *Talâk* 65/2.

²⁶⁴ Abdülkerîm Zeydan Abdülkerîm, *el-Vecîz fî Usûlü'l-Fıkh*, (Beyrut: 1987) 294.

²⁶⁵ Zeydan, *Usûlü'l-Fıkh*, 302.

²⁶⁶ Kâsânî, *Bedâi*, III, 94; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, III, 471.

“(Dönüş yapılabilir) boşama iki defadır...”²⁶⁷

Bu âyet de haber verme gibi görünse de bir emri içinde barındırır. Arapça’da haber kipi bazı durumlarda haber vermek yerine talep manasında kullanılmaktadır.²⁶⁸ Böylelikle bu ifade “Boşadığınızda iki defa boşayın.” şeklinde anlam kazanmıştır. İki defa ifadesinde söylenmek istenen iki ayrı defadır.²⁶⁹

Mahrem, babası Mahmûd b. Lebid’den şu hadisi rivayet etmiştir: Liânın dışında bir mecliste üç talâkın verilmesine Hz. Muhammed’in (s.a.v.) öfkelendiği ve “Ben henüz aranızdan ayrılmadan Allah’ın kitabıyla mı oynanıyor?” dediği rivayet edilmiştir.²⁷⁰

Bu hadiste Hz. Muhammed’in (s.a.v.) bir mecliste verilen üç talâkın Kur’ân-ı Kerîm ile oynanması olarak değerlendirmesi, bu durumun neden olabileceği tehlikenin büyüklüğüne işaret etmektedir.

Rivayete göre İbn Abbas, bir mecliste verilen üç talâkın ahmakça bir şey olduğunu, bir mecliste üç talâkı verenlerin kendi nefislerine zulmettiklerini, Allah’ın koyduğu hudutları aştıklarını ve dolayısıyla zalim olduklarını söylemiştir.²⁷¹

Bu rivayet bize bu şekilde verilen talâkın haram olduğu göstermektedir. Şayet kişi haram olan bir eylemi yaptığında Allah katında zalim sayılabilir.

Verilen delillere ek olarak şunlar da söylenebilir. Bir mecliste verilen üç talâk, nikâh akdiyle meşru kılınan maslahatı bazı durumlarda yok etmektedir. Hanımını geçerli bir nedenden dolayı bir talâkla boşayan kişi, boşamaya neden olan durumun giderilmesiyle çiftler evliliklerine devam edebilmektedir. Bir mecliste verilen üç talâkla kocanın boşanma durumunda hanımına geri dönmesi mümkün değildir. Bu sebeble bir mecliste verilen üç talâk, bid’î talâk ve haramdır.²⁷²

²⁶⁷ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara 2/229.

²⁶⁸ Şaban Zekiyüddin, *İslâm Hukuk İlminin Esasları*, (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1990) 279.

²⁶⁹ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VIII, 240.

²⁷⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 323; Nesâî, Talâk, 6.

²⁷¹ Ebû Dâvud, Talâk, 10; Kevserî, Muhammed b. Zâhid, *el-İşfâk ‘alâ aḥkâmi’-t-talâk*. Kahire, 30.

²⁷² Ali Yüksek. “İslâm Aile Hukukunda Boşanma Çeşitleri ve Üç Talâk” (Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011) 33.

2.1.1.2. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Mübah Olduğunun Delilleri

İmam Şafi ve Ahmed b. Hanbel bir mecliste verilen üç talâkı kocanın karısına bir temizlik süresinde vermesiyle bu talâkın mekruh ya da haram olmadığını söyleyerek câiz olduğunu belirtmişlerdir.²⁷³ Bu görüşü benimseyenlerin delilleri şu şekildedir:

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz...”²⁷⁴

“Ey iman edenler! Mü’min kadınları nikâhlayıp, sonra onlara dokunmadan (cinsel ilişkide bulunmadan) kendilerini boşadığınızda, onlar üzerinde sizin sayacağınız bir iddet hakkınız yoktur...”²⁷⁵

“Boşanmış kadınların örfe göre geçimlerinin sağlanması onların hakkıdır...”²⁷⁶

Kur’ân-ı Kerîm’de talâk hakkında bahseden âyetlerde üç talâkın bir mecliste mi, yoksa tek tek mi olacağı belirtilmemiştir. Âyetlerde bir talâk veya bir mecliste verilen üç talâk gibi bir ayırım olmadığı gibi burada anlatılmak istenen talâkların sayı bakımından bir delilinin olmamasıdır. Öyle ki burada yazılan âyetler iki veya üç talâkın bir mecliste verilmesinin mübahlığını göstermektedir.²⁷⁷

Ahmed b. Hanbel’den hadis şöyle rivayet ediliyor:

“Fatıma binti Kays’ı şöyle derken işittim: ‘Kocam Ebû Amr b. Hafs b. Mugire, Ayyaş b. Ebû Rebîa aracılığıyla beni boşadığı haberini yolladı. Ayrıca bana beş sa’ hurma ve beş sa’ arpa gönderdi. Ben: ‘Benim bundan başka nafakam yok mu? Ben sizin evde iddet beklemeyecek miyim?’ dedim. O: ‘Hayır’ dedi. Bunun üzerine elbisemi giyinip Resûllullah’a (s.a.v.) geldim ve olanları anlattım. Rasûllullah (s.a.v.): ‘Seni kaç defa boşadı?’ buyurdu. Ben: ‘Üç defa’ dedim. Resûllullah (s.a.v.): ‘O doğru söylemiş. Senin için nafaka yoktur!’ buyurdu.”²⁷⁸

Görülüyor ki bu olayda Hz. Muhammed’in (s.a.v.) kadının anlattıklarını dinleyip üç talâkla boşandığını duyduğu hâlde kadın olayın nasıl gerçekleştiğini sorulmadığı gibi yorumda yapmamıştır. Bu da yapılan bir mecliste verilen üç talâkın haram olmadığını göstermektedir. Böyle yapılan talâk haram olsaydı Hz. Muhammed (s.a.v.)

²⁷³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 320.

²⁷⁴ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/230.

²⁷⁵ Kur’ân-ı Kerîm, Ahzâb, 33/49.

²⁷⁶ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/241.

²⁷⁷ Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm el-Endelûsî ez-Zâhirî İbn Hazm, *el-Muhalla* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988), Cilt: IX, 170; İbn Kayyim, *Zâdü'l-Meâd*, V, 252.

²⁷⁸ Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *Müessesetü'r-Risale*, Tahk. Şuayb el-Arnâvud, Âdil Mürşid, Cilt: XLV/303 (1995).

bu duruma tepkisiz kalmazdı. Bu olay bize böyle bir talâkın câiz olduğunu göstermektedir.²⁷⁹

Hz. Osman'a ve İbn Abbas'a eşini bin talâkla boşayan kimseler tarafından sorular sorulmuştur. Onlar da verilen talâkların üçüyle eşinin kendisine haram olduğunu söylemişlerdir. İbn Abbas bin talâktan geriye kalan dokuz yüz doksan yedi talâkın da kendisine günah olarak yazıldığını söylemiştir. Ancak Hz. Osman da İbn Abbas da bir mecliste verilen üç talâkı kınamamışlardır. Bu hadis de üç talâkın bir mecliste verilmesinin haram olmadığını yalnız üçten fazla talâk vermenin haram olduğunu göstermektedir.²⁸⁰

Burada geçen ayet ve hadislerde anlatılan talâkın işleyiş şeklinin belirtilmesidir. Üç Talâkın gerçekleşmesi hususundaki mübahlığını ifade eder.

Tâbiîn ulemasının da bir mecliste verilen üç talâkın mübahlığı konusunda görüş birliğinin olduğu savunulmuştur.²⁸¹

2.2. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Geçerliliğine İlişkin Görüşler

Kocanın talâk hakkının hepsini aynı anda kullanması hoş karşılanmamıştır. Öyle ki kocaya talâk yetkisini kullanması için bir tür şekil şartı getirilmiştir. İslâm hukukunda bir mecliste verilen üç talâkın geçerli olup olmadığı hususunda görüş ayrılığı vardır. Bir mecliste verilen üç talâk ile üç talâk veya bir talâkın gerçekleşeceğini ileri sürenlerle birlikte boşanmanın gerçekleşeceğini ileri süren âlimler de vardır. Âlimler bu görüşlere dayanak olarak Kur'ân-ı Kerîm'den, hadisten, icmâdan ve kıyastan deliller getirerek açıklamalar yapmışlardır.²⁸²

Fıkıh âlimlerinin bir mecliste üç talâk konusundaki üç görüşü şu şekilde izah edilebilir:

2.2.1. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Gerçekleşmeyeceğini İleri Sürenler

Zahirilerden İbn Hazm²⁸³ ve Şia'dan İmamiyye göre bir mecliste verilen üç talâkın Kur'ân-ı Kerîm ve sünnete uymadığı için boşamanın gerçekleşmediğini kabul

²⁷⁹ İbn Hazm, *el-Muhalla*, X, 171.

²⁸⁰ İbnü'l Münzir, 56; İbn Hazm, *el-Muhalla*, X, 172-173.

²⁸¹ İbn Hazm, *el-Muhalla*, X, 173.

²⁸² Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 228.

²⁸³ İbn Hazm, *el-Muhalla*, X, 460.

ederler. Âlimler talâkın hayızlı iken yapıldığında geçerli sayılmayacağına dair öne sürülen delilleri dayanak olarak zikretmişlerdir.²⁸⁴

Ayrıca karısını bir seferde üç talâkla boşayan kocanın haberi Hz. Muhammed'e (s.a.v.) ulaştığında onun "Ben henüz aranızdan ayrılmadan Allah'ın kitabıyla mı oynuyorsunuz?"²⁸⁵ demesi de âlimler tarafından birer delil olarak ele alınmaktadır.

Bir mecliste verilen üç talâkın gerçekleşmeyeceğini ileri sürenlerin delilleri şu şekildedir:

2.2.1.1. Ku'ran-ı Ker'im'den Delilleri

Bir mecliste verilen üç talâkın gerçekleşmeyeceğine ilişkin Kur'an-ı Kerim'de Bakara Sûresi 229. âyeti delil olarak gösterilmektedir.

"(Dönüş yapılabilecek) boşama iki defadır. Sonrası, ya iyilikle geçinmek, ya da güzellikle bırakmaktır..."²⁸⁶

Bu âyette anlaşılıyor ki bir mecliste verilen üç talâkın gerçekleşmesi için kocanın bu verdiği talâklarda eşini iyilikle yanında tutması şarttır. Koca eşini yanında tutması yalnız talâk dönüşünden sonra câiz olacaksa üçüncü talâk bu dönüşten sonra sahih olur. Bu şart üçüncü talâk için nasıl şart oluyorsa ikinci talâk için de şarttır.²⁸⁷

2.2.1.2. Hadisten Delilleri

Bu konuda Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmuştur:

"Her kim bizim yolumuza (sünnetimize) uymayan bir iş yaparsa o iş reddedilir."²⁸⁸

Bu hadise göre, hayız hâlinde olan bir kadını boşamak ve üç talâkı bir mecliste vermek bid'î talâktır. Bu talâkta haramdır. Bu sebeple boşama meydana gelmez, boşama geçersiz olur.²⁸⁹

Abdullah b. Ömer'den rivayet olduğuna göre:

²⁸⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 321-322.

²⁸⁵ Nesâî, *Sünenü'n-Nesâî*, "Talâk", 6.

²⁸⁶ Kur'an-ı Kerim, Bakara, 2/229.

²⁸⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 322.

²⁸⁸ Buhârî, *Sulh*, 5; İbn Mâce, *Mukaddime*, 2.

²⁸⁹ Bûtî, *Muhadarat fi'l Fıkhî'l-Mukaran*, 107.

“Abdullah b. Ömer karısını hayızlı iken boşamış, bunun üzerine Ömer b. el-Hattâb (r.a.) bu durumu Resûlullah (s.a.v.) sormuş, Resûlullah (s.a.v.) bu duruma kızmış. Sonra da şöyle cevap vermiştir: “Abdullah b. Ömer’e emret, karısına dönsün; karısı temizlenip hayızlı olunca ve tekrar karısı temizleninceye kadar onu nikâhında tutsun” demiştir.”²⁹⁰

Hz. Muhammed’in (s.a.v.) kavli, fiili ve takrirlerinin dışındaki sünnete aykırı olan bir durumdur. Verilen hadislerde görüldüğü üzere Hz. Muhammed’in (s.a.v.) boşamayı geçerli saymamasının sebebi karısını hayızlıyken boşamanın sünnet olan bir boşama olmamasıdır. Bu da üç talâkın bir boşamaya sebep veremeyeceğinin delili olarak gösterilmektedir. İslâm hukukunda böyle bir boşama haram olan bir boşamadır. Bu yüzden Hz. Muhammed’in (s.a.v.) böyle bir boşamayı geçerli saymamıştır.²⁹¹

Ayrıca karısını bir seferde üç talâkla boşayan kocanın haberi Hz. Muhammed (s.a.v.) geldiğinde onun “Ben henüz aranızdan ayrılmadan Allah’ın kitabıyla mı oynuyorsunuz?” demesi de âlimler tarafından birer delil olarak ele alınmaktadır.²⁹²

Kur’ân Kerîm’de ve hadiste anlatılan boşama şekli, sünnet olan boşama şekline uymadığı için talâk meydana gelmeyeceğini ve herhangi bir hukukî sonuç doğurmayacağını söylemişlerdir.²⁹³

2.2.2. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Bir Talâk Olarak Sayılacağını İleri Sürenler

Sahabeden Zübeyr b. Avvam, Ali, Abdurrahman b. Avf, İbn Mesud, tâbiünden İkrime, Tâvûs, tebeu’t-tâbiünden Muhammed b. İshak, Hallas b. Amr, el-Hârisu’l-Ukelî, İbn Abbas, Abdurrahman b. Avf, İbn İshak, sonraki âlimlerden İbn Teymiyye, İbn Kayyim el-Cezviyye, Şevkani, Zeydiyye ve Zahirî’ye göre bir mecliste verilen üç talâkın “üç” kelimesinin etkisi olmaz, bir talâk kabul edilir.²⁹⁴ İslâm hukukçularından Ahmed Muhammed Şakir, Muhammed Abduh, Şeltut, Sayis, M. Reşit Rıza, Abdülkerim Zeydan, Muhammed Ebû Zehre bir anda kullanılan üç boşama hakkının bir

²⁹⁰ Ebû Dâvûd, Talâk, 4. Dârakutnî, Sünen, V/56.

²⁹¹ İbnü’l Hümâm, *Fethu’l-Kadir*, III, 468-469.

²⁹² Nesâî, Sünenü’n-Nesâî, “Talâk”, 6.

²⁹³ Mahmut Muhammed Şeltut, *Mukayeseli Mezhebler Hukuku* (İstanbul: İlim Yayınları) 80.

²⁹⁴ Takıyüddîn Ahmed b. Abdulhalîm İbn Teymiyye, *Mecmû’u Fetavâ Şeyhu’l-İslâm* (Riyad, 1991) Cilt: XXXIII, 10.

ric'î talâk sayılması gerektiği görüşündedirler. Onlara göre bu görüş, aile birliğini daha çok koruyan ve güçlü delilleri olan görüştür.²⁹⁵

Bir mecliste verilen üç talâkın bir talâk olarak sayılacağını ileri sürenlerin delilleri şu şekildedir:

2.2.2.1. Kur'ân-ı Kerîm'den Delilleri

Bir mecliste verilen üç talâkın bir talâk olarak sayılacağına ilişkin Kur'ân-ı Kerîm'de Bakara Sûresi 229. âyet delil olarak gösterilmektedir.

“(Dönüş yapılabilecek) boşama iki defadır. Sonrası, ya iyilikle geçinmek, ya da güzellikle bırakmaktır... Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz...”²⁹⁶

Bu âyetlerde talâkı teker teker vermenin meşru olduğunu Zeydiyye, İbn Teymiyye ve İbn Kayyim delil olarak göstermektedirler. Çünkü Allah (c.c.) “Talâk iki keredir.” buyurmuştur, ama “Talâk ikidir.” buyurmamıştır. Böyle bir durum bir mecliste üç talâkın bir defada verilmesinin meşru olmadığını gösterir. Dolayısıyla koca üç talâkı bir defada hepsini birden söylerse sadece bir ric'î talâk gerçekleşmiş olur. Üç sözü ile boşayan yani “Üç kere boşşun.” diyen koca üç talâkla değil bir talâkla boşamış olur.²⁹⁷

İbn Teymiyye bir kişiye “İki defa Allah'ı zikret.”, “Üç defa Allah'ı zikret.” veya “Yüz defa Allah'ı zikret.” denildiğinde kişinin söylenen kadar Allah'ı zikretmiş olması için o sayı kadar “SübhânAllah” demesi gerektiğini iletmiştir. Ona göre “İki defa SübhânAllah.”, “Üç defa SübhânAllah.” veya “Yüz defa SübhânAllah.” denildiği zamanlarda kişi Allah'ı yalnızca bir kere zikretmiş olur. Buradan yola çıkan İbn Teymiyye, bir kişinin hanımına “İki talâkla boş ol.”, “Üç talâkla boş ol.”, “On talâkla boş ol.” veya “Yüz talâkla boş ol.” dediği durumlarda yalnızca bir talâkın gerçekleşeceğini söylemektedir.²⁹⁸

Âyette bizlere meşru veya mübah olan boşama şekilleri tavsiye edilmektedir. Bu âyette talâkın veriliş şeklinin ayrı ayrı olmamasına ve talâkın gerçekleşmesine dair bir delalet de yoktur. Ancak iddet müddeti içinde eşe geri dönmeyi sağlayan boşamanın iki

²⁹⁵ İbn Rüşd, *Bidâye*, II, 50; Nihat Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular, Konular* (İstanbul: Ensar Yayınları, 2009) 368.

²⁹⁶ Kur'ân-ı Kerîm, Bakara, 2/229.

²⁹⁷ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, XXXIII, 11.

²⁹⁸ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, XXXIII, 11.

olduğu ve sonrasında ya iyilikle geçinmek ya da güzellikle bırakmanın gereği hatırlatılmaktadır.²⁹⁹

Âyetin inme nedeni şudur: İslâmın ilk devrinde bir erkek karısını yüz defa dahi boşasa, yine eşi ile evlenmeye başka kişilerden daha çok hak sahibi kabul edilirdi. Çünkü Bakara Sûresi'nin 228. âyette böyle bir hakkın olduğu anlatılıyor. Fakat sonradan inen 229 ve 230. âyetler boşamayı üç ile sınırladı.³⁰⁰

Bu âyetlere baktığımızda koca boşama haklarının bir defada hepsini birden kullanmamasını yani ayrı ayrı vakitlerde kullanıp kendine düşünme fırsatı vererek yeni kuracağı hayatı hakkında iyi karar vermesine imkân verilmesi anlatılmaktadır.³⁰¹

2.2.2.2. Hadisten Delilleri

Bir mecliste verilen üç talâkın bir talâk olarak sayılacağına ilişkin hadislerde deliller bulunmaktadır. İbn Abbas boşamanın her temizlik süresinde yapılması gerektiğini söylemiştir. Çünkü kocanın teker teker boşama hakkı vardır.³⁰²

Hz. Muhammed (s.a.v.) şöyle buyurmuştur: Tâvus'tan rivayet edildiğine göre Ebû's Sahrâ, İbn Abbas'a "İşin doğrusunu bize söyle, Hz. Muhammed (s.a.v.) ile Hz. Ebû Bekir (r.a.) döneminde üç talâk tek sayılmaz mıydı?" diye sorunca İbn Abbas "Evet öyleydi. Fakat Hz. Ömer (r.a.) döneminde talâkta hızlı bir artış görülünce Hz. Ömer de üç talâkı aleyhlerine saydı." dedi.³⁰³

İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre "Hz. Muhammed (s.a.v.) ve Hz. Ebû Bekir (r.a.) döneminde ve Hz. Ömer'in (r.a.) hilafetinin ilk iki senesinde üç talâk, bir boşama sayılırdı. Hz. Ömer "İnsanlar yumuşak olan bir şey hakkında suistimal ettiler. Eğer biz bunu önlemezsek onlar bunu önemsemeyecekler. Yani onlar üç talâk yerine ileriki zamanda bir defada bu işi yapacaklar." demiştir."³⁰⁴

Bu rivayetlerde anlatılmak istenen bir mecliste verilen üç talâkın bir talâk olarak sayılacağını ve âyette geçen boşama tarzına uygun olandır.

²⁹⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 322.

³⁰⁰ Cezîrî, *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhı*, 2607; Döndüren, *Aile İlmihali*, 380.

³⁰¹ Zeydan, *el-Câmi'fi'l-İslâmî el-Mufasssal*, XII, 371-374.

³⁰² Abdurrahman es-Sâbunî, *Medâ Hürriyyeti'z-Zevceyni fi't-Talâk fi's Şerâti'l-İslâmiyye* (Beyrut: Dârü'l Fıkr, 1983) Cilt: I, 225.

³⁰³ Müslim, *Talâk*, 17; Dârekutnî, IV, 44.

³⁰⁴ Ebû Dâvûd, *Talâk*, 9,10; Nesâî, *Talâk*, 8.

Bu bir mecliste verilen üç talâkın bir boşama olarak kabul gördüğü Hz. Muhammed (s.a.v.) döneminde ve Hz. Ömer'in hilafetinin ilk iki senesinde bu şekilde amel edilmeye devam edildiği için bu uygulamanın ortadan kaldırılmadığına açıkça delalet etmektedir. Hz. Ömer bir mecliste verilen üç talâkı yararlı gördüğü ve dine ters düşmediği için bu uygulamayı geçerli saydı.³⁰⁵

Kocanın söylediği bu söz "Sen boşsun, boşsun, boşsun." şeklinde yinelemesi hâlinde üç talâk olur anlamındadır." Eğer bu sözde pekiştirme niyeti varsa kocanın söylediği bu söz ile bir talâk gerçekleşmiş olur. Şayet koca tekrarlama niyetiyle bu sözü söyler ise üç talâk vermiş olur.³⁰⁶

Hiz. Muhammed (s.a.v.) ve Hiz. Ebû Bekir döneminde hile ve sahtekarlık görülmezdi. Çünkü o dönemdeki insanlar özü, sözü doğru ve çoğunlukla iyilik ve erdem kazanmak niyetinde olan insanlardı. O dönemde sahabeler bir mecliste üç talâk verdikleri zaman bu sözle birlikte durumu pekiştirmek istiyorlardı. Hiz. Ömer döneminde durum değişmişti. Bir mecliste üç talâk vermek yayılmaya başladığında bir lafız ile talâk tekrarı yapılmış kabul edilerek verilen talâklar üç talâk olarak kabul edilmiştir. Çünkü insanlar ekseriyetle şöyle demek istemişlerdir. "İnsanlar yumuşak olan bir şey hakkında suistimal ettiler." sözü ile de bu anlatılmak istenmiştir.³⁰⁷

Bu verilen talâkın üç sayılmasındaki hükmü ancak kişinin dünyadaki hayatında uygulaması ile mümkündür. Herkes niyetine göre muamele görecektir ve bu üç talâk vermedeki kişinin uygulaması da Allah (c.c.) ile kendisi arasındaki bir meseledir. Hiz. Ömer'in önceden bilinene karşı hüküm çıkarmasında hiçbir sakınca yoktur. Çünkü bu konu "Örfün ve halkın durumunun değişmesi sebebiyle hüküm değişir." hakikatine dayanır.³⁰⁸

Hiz. Ömer'in bir mecliste üç talâk verildiğinde boşama saymasının amacı insanların üç talâkı tek seferde vermelerini önlemektir. Öyle ki bir mecliste ve üç talâk ile hanımlarını boşamasınlar. Bu uygulama Hiz. Ömer'in bir içtihatıdır.³⁰⁹

³⁰⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 322.

³⁰⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 323.

³⁰⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 323.

³⁰⁸ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 323.

³⁰⁹ Ahmet Şerbâsî, *Sorulu-Cevaplı İslâm Fıkhı* (İstanbul: Özgü âkın Yayınları,1998) Cilt: II, 520.

Şevkani de Hz. Ömer'in bir mecliste verilen üç talâkın boşama saymasını şöyle yorumlamaktadır: Hz. Ömer döneminde erkekler üç talâkı hafife almaya başlamıştı ve boşanmanın hemen gerçekleşerek bitmesini isteyenler çoğalmıştı. Peygamber Efendimiz (s.a.v.)'in yaşadığı devirde insanlar Allah'tan korkar, talâktan ise uzak dururlardı. Hz. Ömer de bu davranışın devam etmemesi için önlem almak istedi ve bir mecliste verilen üç talâkı geçerli kıldı.³¹⁰

Yine İbn Abbas'tan rivayet edildiğine göre:

“Muttalip oğullarının kardeşleri Rukâne b. Abdul Yezid karısını bir celsede üç talâkla boşadı. O bu duruma çok üzüldü. Rukâne, meseleyi Hz. Muhammed'e sordu. Hz. Muhammed karısını nasıl boşadığını sordu. O da “Üç talâkla” dedi. Hz. Muhammed “Bir mecliste mi?” diye sordu. Rukâne: “Evet.” dedi. Hz. Muhammed şöyle buyurdu: “O bir talâktır, istersen karına dön. Onu tekrar nikâhının altında bulundur.” Bunun üzerine Rukâne hanımına geri döndü. İbn Abbas, talâkın ancak her temizlikte süresinde verilmesi gerektiğini biliyordu.”³¹¹

Ebû Davud, Ebû Rukâne'nin hanımını “kesin” olarak boşadığı rivayet etmişti. Bu hadiste Ebû Rukâne Hz. Peygamber'e (s.a.v.) “Ben karımı üç talâk ile boşadım.” dememiş “Karımı kesin olarak boşadım.” demiştir, bu söylem üzerine bir lafızda boşamaya delil göstermişlerdir. (Üç talâk ile boşadım şeklinde rivayet edenlerin “kesin” sözünü “üç” manasında almış olmaları da mümkündür.)³¹²

İbn Teymiyye, Hz. Peygamber (s.a.v.) zamanında hanımını bir talâk lafzı ile üç defa boşayan ve Hz. Peygamber'in (s.a.v.) de bu üç talâkı geçerli gördüğü bir kimsenin bilinmediğini, bu konuda sahih ve hasen hadis rivayet edilmediğini aksine hadis âlimlerinin üç talâkın geçerli sayıldığına dair rivayet edilen hadislerin tamamının zayıf hatta mevzu olduğu hususunda ittifak ettiklerini ileri sürmektedir.³¹³

Zeydiyye, Zahirilerden bazıları, İbni İshak, İbni Teymiyye ve İbnü'l Kayyim'a göre “Buna göre de sadece bir talâk vaki olur, ‘üç’ sözünün burada bir tesiri olmaz.” diyerek nakletmişlerdir.³¹⁴

³¹⁰ Ebû Abdillâh Muhammed b. Alî b. Muhammed eş-Şevkânî es-San'ânî el-Yemenî, *Neylü'l Evtâr*, (Kahire: Mektebetü Dârü't-Türas) Cilt: VI, 262.

³¹¹ Hanbel, el-Müsned, 1; Beyhakî, es-Sünenü'l-kübrâ, IV, 339.

³¹² Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 325; İbn Rüşd, *Bidâye*, III, 24.

³¹³ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, XXXIII, 12-13.

³¹⁴ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 321.

2.2.2.3. Kıyastan Delilleri

Bir mecliste verilen üç talâkın bir talâk olarak sayılacağına ilişkin kıyas delilleri bulunmaktadır. Bu kıyas delilleri Nûr Sûresi'nin 6, 7 ve 58. âyetleridir. Bu âyetler şunlardır:

“Eşlerine zina isnat edip de kendilerinden başka şahitleri olmayanlara gelince onların her birinin şahitliği; kendisinin doğru söyleyenlerden olduğuna dair Allah adına dört defa yemin ederek şahitlik etmesi, beşinci defada da eğer yalancılardan ise Allah'ın lânetinin kendi üzerine olmasını ifade etmesiyle yerine gelir.”³¹⁵

Nûr Sûresinde liân olayı anlatılmaktadır. Verilen bu âyette de liânda bulunan kimsenin dört kez şehadet etmesi istenilmiştir. Eğer liânda bulunan kimse dört şehadeti teker teker vermek yerine hepsini birden bir defada “Ben dört kez şehadet ederim ki...” diyerek şehadetini yerine getirmek isterse bu kimse yalnızca bir kez şehadette bulunmuş sayılacaktır.³¹⁶

*“Ey iman edenler! Ellerinizin altında bulunanlar (köleleriniz) ve sizden henüz bulûğ çağına ermemiş olanlar, günde üç defa; sabah namazından önce, öğleyin elbiselerinizi çıkardığınız vakit ve yatsı namazından sonra (yanınıza girecekleri zaman) sizden izin istesinler. Bu üç vakit sizin soyunup dökündüğünüz vakitlerdir. Bu vakitlerin dışında (izinsiz girme konusunda) ne size ne onlara bir günah vardır. Birbirinizin yanına girip çıkabilirsiniz. Allah, âyetlerini size işte böylece açıklar. Allah hakkıyla bilendir, hüküm ve hikmet sahibidir.”*³¹⁷

Âyette belirtildiği üzere yanınıza girmek için üç belirli vakitte izin alarak girilmesi gerekmektedir. Bu giriş için de kapının üç kere vurulması emredilmiştir. Eğer kişi “Üç kere girmek için izin istiyorum.” demiş olursa bir kez izin istemiş olur.³¹⁸

Hz. Muhammed'e (s.a.v.) bin kere salat-ü selam getirmeyi niyetleyen bir kimse “Hz. Muhammed'e (s.a.v.) bin kere selam olsun.” demiş olursa niyeti olmamış olur.³¹⁹

Hac'da şeytan taşıyan kimse farklı farklı vakitlerde atması gereken cemrelerin tümünü tek bir seferde atarsa o kimse yalnızca bir defa atmış sayılır.³²⁰

Zina yaptığını itiraf eden kimse “Ben dört kere itiraf ederim ki bu fiili işledim.” demiş olursa bu itirafı dört itiraf değil, yalnızca bir itiraf sayılır.³²¹

³¹⁵ Kur'ân-ı Kerîm, Nûr, 24/6-7.

³¹⁶ İbn Kayyim el-Cevziyye, *Zâdü'l-Meâd Cilt:V* (Kuveyt: 1979) 244.

³¹⁷ Kur'ân-ı Kerîm, Nûr, 24/58.

³¹⁸ Muhammed Said Ramazan el Bûtî, *Muhadarat fi'l Fıkhi'l-Mukaran* (Dimeşk: 1981)105.

³¹⁹ İbn Teymiyye, *Mecmû'u'l-Fetâvâ*, 80; İbn Kayyim, *Zâdü'l-Meâd*, V, 244.

³²⁰ Bilmen, *Istılâhât-ı Fıkhiyye*, II, 206.

Aynı şekilde namazlardan sonra yapılan tesbihatta teker teker otuz üç kere “Sübhânellah” demek yerine yalnız tek bir seferde “Otuz üç defa Sübhânellah.” demiş olursa sünnet yerini bulmamış olur.³²²

Bu durum talâk meselesinde de böyledir. Bu örnekler göz önüne alındığında bir mecliste verilen talâkın bir talâk hükmü uygulanabileceği ifade ederler.³²³

2.2.3. Bir Mecliste Verilen Üç Talâkın Üç Talâk Olarak Sayılacağını İleri Sürenler

Hanefî, Şafîi, Mâlikî, Hanbelî ve cumhurun görüşüne göre bir mecliste verilen üç talâk ile boşama gerçekleşmiş sayılmıştır. Ashab-ı kiramdan Hz. Ömer, Ali, İbn Abbas, Abdullah b. Mes’ûd, Ebu Hureyre ve tabiinden de el-Evzâî, Nehâî, Leys b. Sad, Ebû Süleyman, Ebû Ubeyd ve Ebû Sevr başta olmak üzere tabiinin çoğunluğu da bu görüşü kabul etmişlerdir.³²⁴ Hanefî ve Mâlikîlere göre koca eşini bir mecliste birden fazla boşama kelimesi kullanarak vermesi sünnete uygun değildir. Sünnet olan boşama kocanın eşini bir mecliste bir talâkla boşayıp iddeti bitinceye kadar beklemesiyle gerçekleşir.³²⁵

Bir mecliste verilen üç talâkın üç talâk olarak sayılacağını ileri sürenlerin delilleri şu şekildedir:

2.2.3.1. Kur’ân-ı Kerîm’den Delilleri

Bir mecliste verilen üç talâkın üç talâk olarak sayılacağına ilişkin Kur’ân-ı Kerîm’de Bakara Sûresi’nin 229, 230 ve 241. âyetleri ile Talâk Sûresi’nin 1. âyeti delil olarak gösterilmektedir.

“(Dönüş yapılabilecek) boşama iki defadır. Sonrası, ya iyilikle geçinmek, ya da güzellikle bırakmaktır...”³²⁶

İslâm hukukçularına göre bu âyetin açıklaması, boşamanın bir mecliste üç talâk verilerek veya talâkların üç ayrı defada söylenmesiyle meydana gelebileceğidir. Bu

³²¹ İbn Kayyim, *Zâdü’l-Meâd*, V, 244; Bilmen, *Istîlâhât-ı Fıkhiyye*, II, 206.

³²² Bilmen, *Istîlâhât-ı Fıkhiyye*, II, 206; Bûtî, *Muhadarat fi’l Fıkhi’l-Mukaran*, 105.

³²³ Bilmen, *Istîlâhât-ı Fıkhiyye*, II, 206.

³²⁴ İbn Kudâme, *el-Muğni*, 8, 243; İbnü’l-Hümmam, *Fethu’l-Kadîr*, 3, 330; Bilmen, *Istîlâhât-ı Fıkhiyye*, II, 204; Acar, *Evliliğin Sona Ermesi*, 92-93.

³²⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhu’l-İslâmî*, IX, 321.

³²⁶ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/229.

görüŖe iliŖkin Buhârî olmak üzere birçok müfessir bu âyeti, bir mecliste verilen üç talağın câizliğı konusunda delil olarak göstermişlerdir.³²⁷

Âyeti kerîmede geçen ‘iki defa’ sözü “Ona iki defa verdim.” yahut “Onu iki defa dövdüm.” sözlerindeki kullanımlarıyla aynıdır. Talâk lafzındaki elif-lam cins içindir, bundan dolayı mübah olan her talâkın iki defa söylenmesi gerekir. Üçüncü defa söylenmesi ise tefsir âlimlerinin de ihtilafı göz önünde bulundurularak Kur’ân-ı Kerîm’deki Ŗu âyetler ile açıklanmıştır.³²⁸

“Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz. (Bu koca da) onu boşadığı takdirde, onlar (kadın ile ilk kocası) Allah’ın koyduğu ölçüleri gözetebileceklerine inanıyorlarsa tekrar birbirlerine dönüp evlenmelerinde bir günah yoktur. İşte bunlar Allah’ın, anlayan bir toplum için açıkladığı ölçüleridir.”³²⁹ ve “...ya da onu güzellikle bırakmaktır...”³³⁰

Bununla birlikte bu âyetler, bir mecliste verilen üç talâkın haram olmakla birlikte bir arada gerçekleşeceğini gösterir. Çünkü “Talâk iki defadır” sözü ile anlatılmak istenen kocanın evliliğı yeniden geri dönebilmesine olanak sağlanmasına fırsat verilerek üç talâkın tek tek verilmesinin hikmetine dikkat çekmektir. KiŖi bu hikmete ters bir hareket eder ve iki talâkı bir anda verirse talâk gerçekleşmiş olur. Çünkü âyette aralarında bir fark olduğu açıklanmamıştır. Sonra “Eğer erkek karısını (üçüncü defa) boşarsa, kadın, onun dışında bir başka kocayla nikâhlanmadıkça ona helâl olmaz...”³³¹ âyetinde iki talâktan sonra üçüncü olan talâkı da verirse kadının kocasına haram olduğu belirtilmiştir. Bu âyette de üç talâkın tamamını bir temizlik süresinde vermesiyle birkaç temizlik döneminde vermesi arasında bir fark gözetilmemiştir.³³²

“Ey Peygamber! Kadınları boşamak istediğinizde, onları iddetlerini dikkate alarak (temizlik hâlinde) boşayın ve iddeti sayın. Rabbiniz olan Allah’a karşı gelmekten sakının. Apaçık bir hayâsızlık yapmaları dışında onları (bekleme süresince) evlerinden çıkarmayın, kendileri de çıkasınlar. Bunlar Allah’ın sınırlarıdır. Kim Allah’ın sınırlarını aşarsa, Ŗüphesiz kendine zulmetmiş olur. Bilemezsin, olur ki Allah, sonra yeni bir durum ortaya çıkarır.”³³³

Âyette açıklandığı üzere meŖru olan talâk, ardından iddet gelen talâktır. İddet sürecinde kocanın üç talâkın birden vermesi durumunda bu anlam kalmaz. Üç talâkın

³²⁷ Ekrem Doğanay; *İslâmda Talağın Hükümü ve Hikmetleri* (İstanbul: Gonca Yayınları, 1984) 171.

³²⁸ Serahsî, *el-Mebsût*, VI, 6.

³²⁹ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/230.

³³⁰ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/229.

³³¹ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/ 230.

³³² Ŗevkânî, *Neylül’ Evtâr*, VI, 232; Zuhaylî, *el-Fıkhul-İslâmî*, IX, 324.

³³³ Kur’ân-ı Kerîm, Talâk, 65/1.

birden verilmesi ile iddetin başlamayacağı bir durumda olduğu vakit verilen talâkın da geçerli olduğunu ifade eder. Şayet boşama gerçekleşmiş olmasaydı böyle bir durumda koca kendine zulmetmiş olmayacaktı. Bir mecliste üç talâk verip iddetini düşünerek boşamayan koca kendine zulmetmiştir.³³⁴

“Boşanmış kadınların örfе göre geçimlerinin sağlanması onların hakkıdır. Bu, Allah’a karşı gelmekten sakınanlar üzerinde bir borçtur.”³³⁵

Bu âyet ve diğer boşama ile alakalı âyetlerin görünürdeki anlamı bir, iki veya üç talâk vermek arasında bir ayrım olmadığına işaret etmektedir.

Bu âyetlerin herkesi kapsayacak şekilde olanları birden fazla talâkın gerçekleşmiş olmayacağını belirten delillerle tahsis edilmiş, kesin olanları ise yine bu delillerle birlikte takyid edilmiştir.³³⁶

2.2.3.2. Hadisten Delilleri

Bir mecliste verilen üç talâkın üç talâk olarak sayılacağına ilişkin deliller hadislerde bulunmaktadır.

Buhari ve Müslim’de Uveymir el-Aclani’nin liân olayı hakkında gelen Sehl b. Sa’d hadisi şöyledir:

“Bir gün karı koca liânı bitirdikleri zaman Uveymir Hz. Muhammed’in (s.a.v.) yanına geldi ve “Ya Resûlullah onun hakkında yalan söyledim.” dedi ve Hz. Muhammed (s.a.v.) henüz ona emretmeden hanımını üç talâkla boşadı. Ancak rivayetlerde Hz. Muhammed’in (s.a.v.) onun bu hareketini reddettiği nakledilmemiştir. Kimi rivayetlerde bu duruma “Resûlullah bunu reddetmedi, çünkü bu talâklar (liândan sonra olduğu, hanımı zaten ayrılmış olduğu için) yerine ulaşmamıştır.” şeklinde cevap verilmiştir.”³³⁷

İmam Mâlik’in tabileri şöyle demişlerdir: “Peygamber Efendimiz’in (s.a.v.) huzurunda liân yapan eşler, bizzat yaptıkları liân ile birbirlerinden ayrılmışlardır. Bu durumda adamın liân’dan sonra karısını boşaması hükümsüzdür. Bunun için Hz. Peygamber (s.a.v.) ona ses çıkarmamıştır.”³³⁸

³³⁴ Şevkânî, *Neylül Evtâr*, VI, 229; Kurtubî, *el-Câmi’ li Ahkâmîl-Kur’an*, XVIII, 152.

³³⁵ Kur’ân-ı Kerîm, Bakara, 2/241.

³³⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 324.

³³⁷ Kevserî, *el-İşfâk*, 29; Bûtî, *Muhadarat fi'l Fıkhî'l-Mukaran*, 101.

³³⁸ İbn Rüşd, *Bidâye*, III, 28.

Mahrem, babası Mahmud b. Lebid'den rivayet edilen hadis şöyledir:

"Hanımını üç talâkla boşayan bir adamın durumu Hz. Muhammed'e (s.a.v.) iletildiğinde (liânın dışında bir defada üç talâkın verilmesine) Hz. Muhammed (s.a.v.) de öfkelenerek (liânın dışında bir defada üç talâkın verilmesine) "Ben henüz aranızdan ayrılmadan Allah'ın kitabıyla mı oynanıyor?" dediği rivayet edilmiştir.³³⁹

H. Muhammed'in (s.a.v.) öfkelenmesi bu talâkı verenin asi olduğunu göstermekle birlikte bu hadis, bir mecliste verilen üç talâkın üç sayıldığına ve talâk verenin buna uyması lazım gerektiğine de delalet eder. Hz. Muhammed'in (s.a.v.) Allah'ın kitabıyla oynanması olarak değerlendirmesi bu durumun zarar ve tehlike boyutunun büyüklüğüne, bir mecliste verilen üç talâkın gerçekleştiğine de işaret etmektedir.³⁴⁰

Âlimler Mahmud b. Lebid her ne kadar Hz. Muhammed'in (s.a.v.) zamanında yaşamış olsa da Hz. Muhammed'den (s.a.v.) dinlediği sabit olmadığından bu hadisin mürsel olduğunu ileri sürmüşlerdir. Bu sebeple bu itiraz kabul edilmez, sahabe'nin mürseli kabul edilir.³⁴¹

Fatimâ binti Kays'ın rivayet ettiği hadise göre:

"Kocası Ebû Hafs b. Mugîretü'l Mahzumî kendisini bir mecliste üç talâkla boşamış ve sonra da Yemen'e gitmiştir. Ebû Hafs'ın aile üyeleri Fatimâ'ya "Senin bizde nafaka hakkın yoktur." demelerinden dolayı Hâlid b. Velid birkaç kişiyi de yanına alarak Meymûne'nin evinde bulunan Hz. Muhammed'e (s.a.v.) gelmiş ve Ebû Hafs'ın karısını üç talâkla boşamış olduğunu söyleyip bu kadına nafaka olup olmadığını sormuşlardır. Hz. Muhammed (s.a.v.) de ona "Nafaka yoktur ama iddet vardır." buyurmuştur."³⁴²

Yukarıdaki hadisten anlaşıldığına göre Fatima binti Kays'ı mesken ve nafakadan mahrum bırakılması bir mecliste verilen üç talâkın üç olarak sayılmasından kaynaklıdır. Eğer bir mecliste verilen üç talâk üç olarak sayılmasaydı, mesken ve nafaka hakkından mahrum bırakılmazdı.³⁴³

Hanefilere göre iddet nafakası, bir mecliste üç talâkla boşanmış kadınlara da verilmesi gerekir. Talâk Sûresi 7. âyette geçen "Eli geniş olan, elinin genişliğine göre nafaka versin."³⁴⁴ âyetin genel manası bunu ifade eder.³⁴⁵

³³⁹ Nesâî, Talâk, 6; Şevkânî, *Neylü'l-Evtâr*, VI, 228.

³⁴⁰ Nesâî, Talâk, 6.

³⁴¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 324.

³⁴² Müslim, Talâk, 6; Darekutnî, IV, 12.

³⁴³ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VIII, 240.

³⁴⁴ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk, 65/7.

Bir başka hadiste Übâde b. es-Sâmit'ten şöyle rivayet edilmiştir:

“Babamız bir hanımını bin talâkla boşadı. Hemen biz çocukları olarak Hz. Muhammed'e (s.a.v.) giderek 'Ey Allah'ın Resûlü! Babamız bir hanımını bin talâkla boşadı. Onun için bir çıkış yolu var mıdır?' deyince Hz. Muhammed (s.a.v.) de 'Babanız Allah'tan korkmadı ki onun için bir çıkış yolu olsun. Anneniz üç talâkla babanızdan boş oldu. Geri kalan dokuz yüz doksan yedi talâk ise babanızın boynunda günahdır. Allah dilerse azap eder, dilerse affeder.' buyurdu.”³⁴⁶

Bu hadiste de görülmektedir ki bir mecliste verilen üç talâk üç olarak sayılmaktadır. Eğer üç talâk gerçekleşmemiş olsaydı Hz. Muhammed ric'ati emrederdi.³⁴⁷

Bir başka hadiste şöyledir: “Bir defada karısını üç talâkla boşayan kişinin durumu İbn Ömer'e sorulduğunda: ‘Bari bir kere yahut iki kere boşasaydın. Çünkü bana Allah'ın Resûlü (s.a.v.) bana böyle emretti. Eğer onu üç kere boşarsan kadın, başka kocaya varmadıkça sana haram olur.’ demiştir.”³⁴⁸

Muhammed b. İyas b. el-Bukeyr'den rivayet edildiğine göre;

“Bir adam karısını, zifafa girmeden önce üç talâkla boşadı. Daha sonra onunla tekrar evlenmek istedi ve bu meseleyle ilgili fetvâ aradı. Onun için konuyu öğrenmek üzere o adamla beraber İbn Abbas ve Ebû Hureyre'ye gittik. Adam her ikisine de durumu anlattı. Onlar “Senden başka bir koca ile evlenmedikçe onunla nikâhlanmanı doğru bulmuyoruz.” dediler. Boşanan adam boşamada bir talâkı kastettiğini söyleyince İbn Abbas “Elindeki nimeti bile bile kaçırdın.” dedi.”³⁴⁹

Tavus ve Ata şöyle söylemişlerdir: “Kişi, zifaktan önce karısını üç talâkla boşasa bu bir talâktır.”³⁵⁰

Bir erkek zifaktan önce hanımını üç talâk ile boşadığında kadın üç talâk boş olur. Hasan Basrî'ye göre “sen boşsun“ lafzı ile bir boşama meydana gelir. Bu boşamada kadın kocasından ba'în talâkla boşanmış olur. Koca zifaktan önce hanımını boşadığı için iddet gerekmez.³⁵¹

³⁴⁵ es-Sâbunî, a.g.e., I, 237.

³⁴⁶ Şevkânî, *Neylü'l Evtâr*, VI, 232.

³⁴⁷ Kevserî, *el-İşfâk*, 10.

³⁴⁸ Buhârî, *Talâk*, 7.

³⁴⁹ Mâlik, *Talâk*, 15; İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadir*, III, 470.

³⁵⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 325.

³⁵¹ Mevsilî, 407; Serahsî, V, 137-138.

Diğer taraftan Muvatta'nın rivayetinde, henüz zifafı bulunmadığı hanımını üç defa boşayan bir bedevinin durumu hakkında Abdullah İbn Abbas'a sorulduğunu, Abdullah İbn Abbas'ın fetvayı yanında bulunan Ebu Hüreyre'ye bıraktığını, onun da “bir talâk; onun boşanmasını sağlar, üç talâk ise bir başka kocayla evlenmedikçe eski kocasına haram kılar” dediği nakledilir.³⁵²

İmam Mâlik “Kadını üç talâk ile boşamanın Allah'ın kullarına sunduğu üç defaya kadar boşayıp sonra evliliğe dönme imkânını reddetmek anlamına geldiğinden sünnete aykırıdır.” demiştir.³⁵³

2.2.3.3. İcmâdan Delilleri

Bir mecliste verilen üç talâkın üçünün geçerli olacağını sahâbe, tabîin ve daha sonra gelen müçtehidler ileri sürmüşlerdir.

Hiz. Ömer (r.a.) talâk konusunu istişare etmek üzere sahabeyi bir araya toplayıp bir mecliste verilen üç talâkın üç talâk sayılacağına hükmetmiştir. Sahabede bu konudaki hükmünü kabul etmiş, hiçbirinden de itiraz eden olmamıştır. Sahabenin Hiz. Ömer'e muhalefet etmemeleri, bu konuda sükutî bir icmâ'nın olduğunu göstermektedir. Eğer bu hüküm yanlış bir karar olsaydı, sahabe Hiz. Ömer'e karşı gelirdi. Sahabenin haksız bir durum karşısında kabullenmesi ve yanlış bir kararı uygun görmesi beklenemezdi. Sahabenin bu konudaki icmâ'sı, bir mecliste verilen üç talâkın bir talâk sayıldığı hükmünün nesh olduğunu göstermektedir.³⁵⁴

Selef uleması bir mecliste verilen üç talâkın üç sayılacağı üzerinde aynı görüşü belirtti. Ebû Bekir er-Râzî, Ebu'l-Velid el-Bacî, İbn Recep ve İbnül-Arabî bu icmâyı nakleden ulemalardandır.³⁵⁵

Ebu'l-Velid el-Bacî “Bu konuda bizim delilimiz ise sahabenin icmâ'sıdır. İbn Abbas, İbn Mes'ud, İbn Ömer, İmran b. Husayn, Ebu Hureyre ve Aişe validemizden, bir mecliste verilen üç talâkın vaki olacağı nakledilmiştir. Sahabeden bu görüşe muhalif kimse de yoktur.” demiştir.³⁵⁶

³⁵² Malik, *el-Muvattaa*, I, 116.

³⁵³ İbn Rüşd, *Bidâye*, III, 28.

³⁵⁴ İbnü'l-Hümâm, *Fethu'l-Kadîr*, III, 26.

³⁵⁵ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 325.

³⁵⁶ Bacî, IV, 3.

Cessas, “Kitap, sünnet ve icmâ’ya göre bir mecliste (üç talâk günah olsa da) üç talâk gerçekleşir” demiştir.³⁵⁷

Ebû Davud tarafından Mücahid’den şu hadisi rivayet edilmektedir:

“İbn Abbas’ın yanındaydım, bir adam geldi, hanımını üç talâkla boşamıştı. İbn Abbas sustu. Zannettim ki hanımını kocasına geri gönderdi. Ancak şöyle dedi: “Yaparsınız ahmaklığı sonra da gelir. İbn Abbas, İbn Abbas dersiniz. Allah (c.c.) buyuruyor ki ‘Kim Allah’a karşı gelmekten sakınırsa, Allah ona bir çıkış yolu açar.’³⁵⁸ Sen Allah’tan korkmamışsın, onun için sana bir çıkış yolu bilmiyorum, Rabbine asi oldun, hanımı senden kesin olarak ayrıldı.”³⁵⁹

İmam Mâlik tarafından Muvatta’da şu hadis rivayet edilmektedir: “Bir kimse İbn Mesud’a geldi ve “Ben hanımımı sekiz talâkla boşadım.” dedi. Buna karşılık İbn Mesud ona: “Peki ne dediler?” dedi. O ise “Hanımın senden ayrılmıştır, dediler.” diyerek cevap verdi. İbn Mesud “Aynen dedikleri gibidir.” diyerek onayladı.”³⁶⁰

İbn Ebi Şeybe tarafından şu hadislerde rivayet edilmektedir: “Bir kimse Osman b. Affan’a geldi ve “Ben hanımımı yüz talâkla boşadım.” dedi. Buna karşılık Osman b. Affan “Üçü hanımını sana haram kılmıştır, doksan yedi ise zulümdür.” dedi.”³⁶¹

Ebû Bekr b. Hazm şöyle demiştir:

Ömer b. Abdülaziz bana: “Elbette (kesinlikle) sözü hakkında âlimler ne hüküm veriyor?” diye sorunca, ben ona şöyle cevap verdim. “Ebân b. Osman: “elbette” yi bir talâk sayıyor.” Bunun üzere Ömer b. Abdülaziz: Şayet talâk bin tane olsa, elbette kelimesi hepsini içine alır. “Elbette” sözünü kullanan, son sözü söylemiş olur. (Yani karısı üç talâk ile boş olur.)” dedi.³⁶²

“Bir kimse Hz. Ali’ye gelip “Ben hanımımı bir talâkla boşadım.” dedi. Buna karşılık Hz. Ali de “Hanımın talâkın üçü ile senden kesin olarak ayrılmıştır.” dedi.”³⁶³

İbnü’l Hümâm tarafından şu hadis rivayet edilmektedir: “Ashab’ın icmâsı aşikârdır. Çünkü Hz. Ömer üç talâkı, üç sayınca ona itiraz eden olmamıştır.”³⁶⁴

İbn Hacer şöyle der: “Hz. Ömer döneminde oluşan görüş birliği sebebiyle üç boşamanın yapılması tercih edilmeye daha elverişli bir görüştür.”³⁶⁵

³⁵⁷ Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî el-Cessâs, *Ahkâmu'l-Kur 'ân*, Dâr. K. Arabî, (Beyrut: 1986) Cilt: I, 388.

³⁵⁸ Kur'ân-ı Kerîm, Talâk, 65/2.

³⁵⁹ Ebû Dâvûd, Talâk, 10.

³⁶⁰ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 326.

³⁶¹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 326.

³⁶² Muvatta, Talâk, 1.

³⁶³ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 326.

³⁶⁴ İbnü'l Hümâm, *Fethû'l-Kadîr*, IX, 26.

2.2.3.4. Kıyastan Delilleri

Bir mecliste verilen üç talâkın üç talâk olarak sayılacağına ilişkin kıyas delilleri bulunmaktadır.

Kurtubi bir mecliste verilen üç talâka ilişkin kıyas delillerini izah etmiştir. Bir mecliste verilen üç talâkın üç sayılmasına ilişkin cumhurun delili, verilen bu üç talâkla boşanan kadının başka biriyle evlenmedikçe kendisini boşayan kocasına helal olmadığı şeklindedir. Sözlük ve terim anlamı açısından bu üç talâkın tek tek verilmesi ya da üç talâkın bir lafızda verilmesi arasında herhangi bir fark bulunmamaktadır. Bunu da Kurtubi “Bir kimse eğer üç defa yemin ederim derse bu yalnız bir yemin sayılır, talâk verilirken de bu şekildedir.” diyerek açıklamaktadır.³⁶⁶

Kurtubi'nin bu deliline ilişkin âlimlerden bu iki ifadenin birbirinden farklı olduğu ileri sürülerek itiraz edilmiştir. Bu itirazın açıklamasına da talâkın sayısı üçtür ancak yeminlerin sayısında herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır, o halde bunlar ayrı şeylerdir cevabını vermişlerdir.³⁶⁷

İbn Kudame de bir mecliste verilen üç talâka ilişkin kıyas delillerini izah etmiştir. Nikâhı mülk ile benzeterek bir kıyaslama yapmıştır, bu şekilde bu konuya bir açıklama getirmiştir. Ona göre nikâhın tıpkı bir mülk gibi parça parça yok edilmesi mümkün olduğu gibi diğer mülkler gibi topluca yok edilmesi de mümkündür.³⁶⁸

Riyad'ta toplanmış olan fetva komisyonu “üç” kelimesinin bir etkisi olmadığı görüşü kabul edilmemiş, bir mecliste yapılan üç boşamanın üç talâk olacağı görüşü çoğunlukla kabul edilmiştir.³⁶⁹

2.2.4. Görüşlerin Değerlendirilmesi

İslam dini erkek ve kadının nikâh akdiyle beraber birlikteliklerini meşru bir şekilde yaşamaları olanaklı kılmıştır. Evlilik bağının korunması için evliliğin sona erdirilmesi üç aşamanın sonunda gerçekleşmektedir. Evlilik belirli sebeplerle bitirilmek istendiğinde ilk aşama birinci talâk ile gerçekleştirilir. Ancak evlilik sona ermez. Tek bir

³⁶⁵ İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî, *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî* (Beyrut: Dâru'l-Marife) Cilt: IX, 299.

³⁶⁶ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 326.

³⁶⁷ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 326.

³⁶⁸ İbn Kudâme, *el-Muğnî*, VII, 105.

³⁶⁹ Zuhaylî, *el-Fıkhü'l-İslâmî*, IX, 321; Döndüren, *Aile İlmihali*, 387.

talâk ile evliliğin bitirilmemiş olması eşlere evlilik bağının tekrar gözden geçirerek aile birliğinin tekrar sağlanmasına imkân verilmesindedir. Evlilik birinci ve ikinci talâk ile korunmaktadır, üçüncü talâkın verilmesi ile sona ermektedir.

Evliliği korumak için verilen üç talâkın tek seferde verilmesi, tek aşamada verilmesi anlamına gelmektedir ve evlilik bağının yeniden sağlanmasına fırsat kılan zamanın kullanılmasını imkânsız hale getirmektedir. Ancak Hz. Ömer (r.a.) döneminde insanlar talâk haklarını hafife alarak ayrı ayrı kullanmaları yerine hepsini bir aşamada kullanır olmuşlardır. Böylelikle evliliklerin korunması için verilen zaman suiistimal edilmiştir. Hz. Ömer de bu durumu çözmek için “Bu insanlar düşünüp taşınarak yapmaları gereken bir işi aceleye getirir oldular, bunu kendileri aleyhine geçerli saysak.”³⁷⁰ diyerek bundan sonra bir mecliste verilen üç talâkın üçünün de geçerli kabul edilmesine karar vermiştir.³⁷¹

Ancak boşama yetkisini yersiz kullanılmasıyla eş ve çocuklar zarar görmüştür, dini düşünce ve toplumsal değerler zedelenmiştir. Bir mecliste verilen üç talâkın üç sayılması insanların evliliklerini bitirmelerine caydırıcı olmamış tersine hüllecilik ortaya çıkmıştır. Böyle bir ortamda İbn Teymiyye ve İbn Kayyim gibi alimler yetişerek durumu fark etmişlerdir ve Hz. Ömer’in (r.a.) uygulamalarının yeterli gelmediğini, yayılan hülleciliğe fırsat vermemek için asli hükme yeniden dönmenin gerektiğini savunmuşlardır.³⁷²

³⁷⁰ Müslim, Talâk, 2; Ebû Dâvûd, Talâk, 9-10.

³⁷¹ Mehmet Erdoğan, *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi* (İstanbul: Ensar Yayınları, 1990) 159-160.

³⁷² Çolak, *İslâm Aile Hukuku*, 232.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TALÂKLA İLGİLİ GÜNÜMÜZDE BİLİNMESİ GEREKEN ÖRNEK SORU VE CEVAPLARI

3.1. Talâk Hakkında Din İşleri Yüksek Kuruluna Sorulan Sorular ve Cevapları

Din İşleri Yüksek Kurulu, 1924 yılında Hey'et-i Müşavere adıyla kurulduğu günden bu yana ortaya çıkan yeni meselelerin dinî hükmünü tespiti çalışmıştır. Bu kurula toplumun her kesiminden sorular yöneltilmektedir. Din İşleri Yüksek Kurulu bu sorularına cevap vererek halkın istifade etmesini sağlamıştır. Bu bölümde talâk ile ilgili soru ve cevaplardan bir kaçına yer verilmiştir.

3.1.1. “Üçten Dokuza Boş Ol.” Diyen Kişinin Eşi Kaç Talâkla Boşanmış Olur?

“İslâm’a göre evli çiftler arasında üç bağ vardır. Buna göre koca, hanımını en fazla iki kez boşamışsa eşiyle evliliğini devam edebilir. Koca üçüncü defa hanımını boşadığında ise aralarındaki nikâh bağı tamamıyla ortadan kalkar.

Hanefî ve Şâfiîlerin de içlerinde bulunduğu fukahâ çoğunluğuna göre tamamı aynı anda verilen “üç boşama”, “üç talâk” olarak geçerli olup bu durumda koca, hanımı tamamen boşamış olur.³⁷³

Ashap ve tâbiûndan bu boşamayı üç sayanlar olduğu gibi tek sayanlar da vardır. Böyle bir boşamanın tek talâk olacağı görüşünü savunanlar, İbn Abbas’ın rivayet ettiği “Hz. Muhammed (s.a.v.) devrinde, Hz. Ebû Bekir’in devrinde ve Hz. Ömer’in

³⁷³ Kudûrî, *el-Muhtasar*, III, 37-38; İbn Rüşd, *Bidâye*, II, 61.

hilâfetinin ilk iki senesinde üç talâk bir talâk sayılırdı³⁷⁴ haberini ve yine İbn Abbas'ın rivayet ettiği “Rukâne, hanımı bir mecliste üç talâk ile boşamıştı ve bunun için çok üzülüyordu. Hz. Muhammed (s.a.v.) ona, “Onu nasıl boşadın?” diye sordu. Rukâne “Üç talâk ile boşadım.” dedi. Hz. Muhammed (s.a.v.) ona, “Bir mecliste mi?” dedi. O da “Evet” cevabını verdi. Bunun üzerine Hz. Muhammed “O bir talâktır. İstersen ona geri dönebilirsin.” buyurdu anlamındaki hadisini delil getirmişlerdir.³⁷⁵

Bu ikinci görüşe göre bir mecliste verilen “üç talâk”, “bir talâk” olarak gerçekleşir. Din İşleri Yüksek Kurulu bu görüşü benimsemiştir.

Böyle durumda boşama ric'î ise çiftler, iddet içinde yeni bir nikâha ihtiyaç olmaktan evliliklerini sürdürebilirler.³⁷⁶

3.1.2. Mahkeme Kararıyla Boşanan Eşler, Dinen De Boşanmış Olurlar Mı?

“Mahkeme kararıyla boşanan çiftler, dinî hükümlere göre bir bâin talâk ile boşanmış olurlar. Çünkü hâkimin eşleri boşaması bir bâin talâk kabul edilmektedir.³⁷⁷ Buna göre, mahkeme kararıyla boşanan kadının -eğer başka biriyle evlenmek düşüncesi varsa- önce iddetini bitirmesi gerekir.³⁷⁸

İddetini bitiren bu kadın isterse bir başka kişi ile evlenebileceği gibi, önceki eşinin de istemesi durumunda yeniden nikâh yapmalarıyla birlikte aile kurabilir. Şayet daha önce başka bir boşama yapılmamış ise evliliği iki nikâh bağı ile devam eder.³⁷⁹

3.1.3. “Boşarım.” demekle boşanma meydana gelir mi?

“Boşama, yetkili kişi veya kurumun kesin kararı ve bu kararın yoruma yer bırakmayacak şekilde açık sözlerle ifade edilmesiyle olur.

Türkçede geniş zaman için kullanılan “Boşarım.” sözü bu nitelikte olmayıp boşama tehdidi anlamına gelir. Dolayısıyla bu sözle boşama meydana gelmez.

³⁷⁴ Müslim, Talâk, 15; Ahmed b. Hanbel, V, 61.

³⁷⁵ Ebû Dâvûd, Talâk, 10; Tirmizî, Talâk 2; Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, IV, 215.

³⁷⁶ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 434-435.

³⁷⁷ Ali el-Adevî es-Sâidî, *Hâşiyetü'l-adevî ala Şerhi Kifâyeti't-Talibi'r- Rabbânî*, Thk. Yusuf el-Bikâî, (Beyrut: Dâru'l-fikr, 1994) 41.

³⁷⁸ Şeyhîzâde, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman (Dâmad Efendi), *Mecmau'l-enhur*, Tahric: Halil İmran el-Mansur, (Beyrut/Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998) Cilt: II, 142.

³⁷⁹ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 443.

Boşama, kişinin eşine söylediği “Boşsun.”, “Boş ol.”, “Boşadım.” veya “Karım boştur.” gibi boşama iradesini ortaya koyan “şimdiki veya geçmiş zamanlı” ifadelerle ya da mahkemenin kararıyla gerçekleşir.”³⁸⁰

3.1.4. Niyeti boşama olmadığı hâlde eşe karşı tehdit unsuru olarak boşama sözlerini kullanma hâlinde boşanma gerçekleşir mi?

“Boşama konusunun, rastgele gündeme getirilmesi doğru değildir. Bunun ciddi sonuçları olduğundan, Hz. Muhammed (s.a.v.) bu konuda dikkatli davranmayı tavsiye etmektedir.³⁸¹ Kişi, tehdit için karısını boşayacağını söylerse bu sözüyle boşama meydana gelmez. Bunu söylemekle geleceğe dönük vaatte bulunmuş olmaktadır. Ancak tehdit niyetiyle “Boşadım.”, “Boş ol.” gibi sözler kullansa niyeti ne olursa olsun boşama gerçekleşmiş olur. Çünkü bu kelimeler, sarih olarak talâkı ifade etmektedir. Sarih lafızlarla gerçekleştirilen boşamada niyete itibar edilmez.”³⁸²

3.1.5. Öfkeli iken yapılan boşama geçerli midir?

“Eda ehliyetine sahip, ergen, akli başında olan kişilerin tasarrufları geçerli olduğundan ne dediğini bilecek derecedeki öfke hâlinde yapılan boşamalar geçerlidir. Ancak şuurunu kaybedip ne dediğini ve ne yaptığını bilemeyecek derecede cinnet ve sinir krizi geçiren yani kontrolünü kaybeden kimsenin boşaması geçerli değildir.³⁸³ Ne dediğini ve ne yaptığını bilmemenin ölçüsü, öfke hâli geçtikten sonra kişinin o hâldeki tasarruflarını hatırlamamasıdır.

Nitekim Hz. Muhammed (s.a.v.) aşırı derecede öfke ve baskı altında yapılan boşamaların geçerli olmayacağını bildirmiştir.”³⁸⁴

3.1.6. Dinen gerçekleşen boşamadan sonra mahkemede verilen boşanma kararı yeni bir talâk sayılır mı?

“Dinen gerçekleşen bir boşamadan sonra bunun hukuken de tescili için başvuru mahkemenin verdiği karar, önceki boşamanın teyit ve tescilidir; ayrı bir boşama sayılmaz. Fakat başka bir nedenle yapılan müracaat sonucunda mahkemece verilen

³⁸⁰ Merginânî, *el-Hidâye*, III, 165; İbn Kudâme, *el-Muğni*, X, 355; Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 433.

³⁸¹ Ebû Dâvûd, *Talâk*, 10.

³⁸² Kâsânî, *Bedâi*, III, 101; Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 437.

³⁸³ İbn Âbidîn, *Reddü'l-muhtâr*, IV, 452- 453.

³⁸⁴ Ebû Dâvûd, *Talâk*, 8; İbn Mâce, *Talâk*, 16; Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 439.

boşanma kararı yeni ve ayrı bir boşama anlamına gelir. Dinen geçerli bir talâka bağlı olan iddet bittikten sonra mahkemenin vereceği boşanma kararı ise o sırada eşler arasında evliliğe ilişkin herhangi bir bağ kalmamış olduğundan önceki boşamanın tescilinden ibarettir.”³⁸⁵

3.1.7. Dinden çıkmayı gerektiren sözleri (Elfaz-ı küfrü) söylemenin nikâha etkisi nedir?

“Dinden çıkmayı gerektiren sözleri kasıtlı olarak söyleyen kişi dinden çıkacağı için eşyle arasındaki nikâh bağı sona erer.

Dinin kesin esaslarından birisinin inkâr edilmesi veya hafife ya da alaya alınması, kişinin dinden çıkmasına sebep olur. Mesela Allah’a, Peygambere ve dinen mukaddes olan değerlere küfreden, namazı ve orucu inkâr eden kişi İslam dininden çıkmış olur.

Hanefî mezhebine göre, eşlerden birinin dinden çıkmasıyla evlilik kendiliğinden sona erer. Tevbe etse bile yeni bir nikâh akdi olmaksızın evlilik hayatını devam ettiremez. Şâfiî mezhebindeki ağırlıklı görüşe göre dinden çıkan kimse tevbe eder de iddet müddeti içinde İslam’a dönerse yeni bir nikâh akdine gerek kalmaksızın evlilik hayatını devam ettirebilir.”³⁸⁶

3.1.8. Bir veya iki talâkla boşanmış olan bir kadın iddet süresinin sona ermesinden sonra başka bir erkekle evlenebilir mi?

“Bir veya iki talâkla boşanmış olan bir kadın; Hanefî mezhebine göre üç hayız, Şâfiî mezhebine göre ise üç temizlik süresi iddet bekler. Nitekim Kur’an-ı Kerim’de “Boşanmış kadınlar kendi kendilerine üç ay hâli (hayız veya temizlik müddeti) beklerler.”³⁸⁷ buyurulmaktadır. Eğer boşama ric’î ise (açık bir boşama sözü ile yapılar kocaya tek taraflı olarak evliliği sürdürme hakkı veren boşama) iddet bekleme süresi içinde kocası kendisine sözlü ya da fiilî olarak dönebilir. Bu süre içinde koca dönmez ise talâk bâine dönüşür. Bâin talâkta olduğu gibi eşler isterlerse, evliliklerini yeni bir nikâh kıyarak devam ettirebilirler veya kadın iddet süresini tamamladıktan sonra başka

³⁸⁵ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 443-444.

³⁸⁶ Şeyhîzâde, *Mecme’u’l-enhur*, I, 546; Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 444.

³⁸⁷ Kur’an-ı Kerim, Bakara, 65/7 .

bir erkekle de evlenebilir. Kadının bir başka erkekle evlenebilmesi için talâkın üçünün de gitmiş olması şart değildir.”³⁸⁸

3.2. Talâk Hakkında Nihat Dalgın’a Sorulan Sorular ve Cevapları

Bu bölümde Nihat Dalgın’ın “Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular” eserinden istifade edilmiş ve eserindeki talâk ile ilgili soru ve cevaplardan bir kaçına yer verilmiştir.

3.2.1. Erkek Üç Kezden Fazla Boşayabilir Mi?

“Boşanma hakkı üç ile sınırlandırılmıştır. Buna göre, yetki sahibi kim olursa olsun, en fazla üç kez bu yetkiyi kullanabilecektir. İlk iki boşama yetkisinin kullanılmasında, çiftlerin isteği ile yeniden evlilik hayatına dönülebilmektedir. Üçüncü hakkın kullanılması hâlinde ise boşanmış kadının bir başka evlilik yaptıktan sonra boşanması veya eşinin ölmesi durumunda önceki kocası ile yeniden bir evlilik yapabilmesi mümkündür.

İslâm öncesi diğer sistemlerde ve günümüz hayatını düzenleyen modern hukuk anlayışına göre ise boşanmada belli bir sınır tanınmamıştır. Sınırsız boşanma anlayışı, cahiliye döneminde özellikle erkekler tarafından kadınların mağdur edilmelerine sebep olmuştur.

Erkeğin boşama yetkisinin üç ile sınırlandırılması tarihi seyir içerisinde bir inkılap olarak görülmelidir. Bu önlem sayesinde, erkek boşama yetkisini yerli yerinde kullanacak ve anlayamadığı karısını mağdur etmek için bir araç olarak bu yetkiden faydalanamayacaktır. Kadın ise bu sınırlandırma sayesinde devamlı olarak boşanma korkusu ile huzursuz edilmekten korunmuş olacaktır.”³⁸⁹

3.2.2. Erkek Üç Boşama Hakkını Bir Anda Kullanabilir Mi?

“Erkeğin boşama haklarını bir anda kullanması hoş karşılanmamıştır. Yani, kocanın boşama yetkisini kullanmasına bir tür şekil şartı getirilmiştir. Bu tür boşamanın hukuken geçerli olup olmayacağı tartışılmış ise de konumuzla bu tartışmanın ilgisi bulunmaması nedeniyle burada bu tartışmaya değinmekle yetinilecektir.

³⁸⁸ Din İşleri Yüksek Kurulu, *Fetvalar*, 447.

³⁸⁹ Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, 364-365.

a- Bir anda kullanılan üç talâk, üç olarak gerçekleşerek bu taktirde boşama hakkının hepsi kullanılmış olur. Bu görüşü, sahabe ve tâbiûnun cumhuru ile dört mezhep imamı benimsemiştir.

b- Bu tür talâk tek talâk olarak gerçekleşir. Bu, İbn Teymiyye ve talebesi İbn Kayyim'in görüşüdür.

c- Bu talâk geçersizdir. Bu görüş, Haccac b. Ertah, Cafer Sadık ve bazı İmamiyye âlimlerinden rivayet edilmiştir. Günümüz âlimlerinden Sayın Hamza Aktan da bu tür boşamanın Kur'ânda belirtilen süreç dışında gerçekleştiği ve mahkeme kararına dayanmadığı için geçerli olmayacağını benimsemektedir.

d- Bir anda kullanılmış üç boşama hakkı, kadınla zifaf gerçekleşmiş ise üç aksi halde bir talâk olarak gerçekleşir. Bu görüşü Ata, Tâvus, Said b. Cübeyr ve Hasan Basri benimsemiştir.

e- Günümüz İslâm hukukçularından Abdulkerim Zeydan da bir anda kullanılan üç boşama hakkının bir ric'î talâk sayılması gerektiği görüşündedir. Ona göre bu görüş aile birliğini daha çok koruyan ve güçlü deliller olan görüştür."³⁹⁰

³⁹⁰ Dalgın, *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*, 367-368.

SONUÇ

İslâm dini aile müessesine büyük bir önem vermiştir. Eşler yuva kurarken sağlıklı bir evliliği ve mutlu bir aile olmayı arzu etmiştir. Öncelikle eşlerin isteği aralarındaki nikâh bağının sağlam tutulması ve baki olacak bir ailenin oluşmasıdır.

İslâm dinine göre zaruret olmadan boşanmak hoş karşılanmamış, zaruretsiz boşanmak mekruh olarak değerlendirilmiştir. Bunun için aile yuvasının mutluluğu sağlanmalı ve boşanmaya sebep olabilecek durumlardan kaçınılmalıdır.

Eşler arasındaki anlaşmazlık devam ettiğinde ve bu anlaşmazlık eşlere zarar verdiğinde bir çıkış yolu olarak evlilik bitirilmektedir. Bunun için talâkın mübah oluşu bir gereklilik ve zaruretin sonucudur.

İslâm hukuku erkeğe vermiş olduğu talâk hakkına bir ölçü getirmiştir. Bu ölçü bir, iki ve üç talâk verme şekli ile olur.

Bir mecliste verilen üç talâkın hükmüne ilişkin islâm hukukçuları farklı görüş belirtmişlerdir. Bu görüşlerden ilki Hanefî, Mâlikî, İbni Teymiyye ve İbn Kayyim'a göre bir mecliste verilen üç talâkın geçerli ve bid'î talâk olduğunu söyleyerek haram olduğunu belirtmişlerdir. İmam Şafî ve Ahmed b. Hanbel ise bir mecliste verilen üç talâkın mübah ve câiz olduğu görüşündedirler.

Bir mecliste verilen üç talâkın geçerliliğine ilişkin farklı üç görüş bulunmaktadır.

Birinci görüş, Zahirilerden İbn Hazm ve Şia'dan İmamiyye göre bir mecliste verilen üç talâkın Kur'ân-ı Kerîm ve sünnete uymadığı için boşamanın gerçekleşmeyeceğidir.

İkinci görüş, sahabeden Zübeyr b. Avvam, Abdurrahman b. Avf, Ali, İbn Mesud, tâbiûndan İkrime, Tâvûs, tebeu't-tâbiûnden Muhammed b. İshak, Hallas b. Amr, el-Hârisu'l-Ukelî, İbn Abbas, Abdurrahman b. Avf, İbn İshak, sonraki âlimlerden İbn Teymiyye, İbn Kayyim el-Cezviyye, Şevkani, Zeydiyye ve Zahirî'ye göre bir mecliste verilen üç talâkın "üç" kelimesinin etkisi olmayacağını savunarak bir talâk kabul etmişlerdir.

Üçüncü görüş, Ashab-ı kiramdan Hz. Ömer, Ali, İbn Abbas, Abdullah b. Mes'ûd, Ebu Hureyre ve tâbiûnden de el-Evzâî, Nehâî, Leys b. Sad, Ebû Süleyman, Ebû

Ubeyd ve Ebû Sevr başta olmak üzere Hanefî, Şafii, Mâliki, Hanbeli mezheplerine göre bir mecliste verilen üç talâk ile boşama gerçekleşeceğini kabul etmişlerdir.

Sonuç itibariyle bir mecliste verilen üç talâkın bir talâk olarak gerçekleşeceğini ileri sürenlerin delillerin kabul edilebilirliğinin kuvvetli olması ve çoğunluğun desteğini alması göz önünde bulundurulduğunda bu görüşün tercih edildiğini söyleyebiliriz. Bir mecliste verilen üç talâkın Kur'an ve sünnetin öngördüğü boşama şekline uymadığı için Hz. Muhammed'in (s.a.v.) bu şekilde yapılan boşamayı bir saydığını görmekteyiz. Âlimlerin çoğunluğu bu görüşlerden bir mecliste verilen üç talâkın geçerli olduğu ve verilen talâkın da bir ric'î talâk sayılması gerektiği görüşünü benimsemişlerdir.

Üç talâk mevzusu günümüz aile hayatında eşlerin karşılaşılabileceği bir konu ve problem olarak canlılığını korumaktadır. Bu sebeple üç talâk konusuna ilişkin güncel sorulara yer verilerek İslâm hukukçularının da bu konudaki cevapları çalışmamızda yer almıştır.

KAYNAKÇA

- Abdulhamid, Muhammed Muhyiddin. *el- Ahvalü's- Şahsiyye fi'ş Şeriatil İslâmiyye*. Beyrut: 1404.
- Acar, Halil İbrahim. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Cilt: I-XXXXIV*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000.
- Acar, *İslâm Hukukunda Evliliğin Sona Ermesi*, İstanbul: Ekev Yayınları, 2000.
- Atar, Fahrettin. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Cilt: I-XXXXIV*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000.
- Aybakan, Bilal. *Türk Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi Cilt: I-XXXXIV*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2000.
- Aydın, Abdullah. *İslamda Aile Hayatı*. İstanbul: Baha Matbaası, 1969.
- Aydın, Mehmet Âkif. *İslam Osmanlı Aile Hukuku*. İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Vakfı Yayınları, 1985.
- Aydın, Mehmet Âkif. *Diyanet İlmihal İslâm ve Toplum Cilt: I- II*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Ateş, Ali Osman. *Cahiliye ve Ehl-i Kitab Örf ve Âdetleri*. İstanbul: Beyan Yayınları, 1996.
- Atıf, Muhammed. *İslâm Fıkhi Cilt: I-VI*. İstanbul: Nehir Yayınları, 1994.
- Bâcî, Ebü'l-Velîd Süleymân b. Halef b. Sa'd et-Tücîbî. *el-Muvatta Cilt: I-VII*. Beyrut: 1983.
- Bardakoğlu, Ali. *İslâm Işığında Müslümanlığımızla Yüzleşme*. İstanbul: Kuramer Yayınları, 2019.
- Beyhakî, Ebû Bekr Ahmed b. el-Hüseyn b. Alî. *es-Sünenü 'l-kübrâ. Cilt: I- XI*. Beyrut: Dâru's- Sadr, 1353.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Hukûk-ı İslâmiyye ve Istılâhât-ı Fıkhiyye Kâmûsu Cilt: I-VIII*. İstanbul: Bilmen Yayınları, 1968.
- Bilmen, Ömer Nasuhi. *Büyük İslâm İlmihali*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1996.
- Buhârî, Ebû Abdillâh Muhammed b. İsmâîl b. İbrâhîm el-Cu'fi el-Buhârî. *el Câmi 'u's-Sahîh Cilt: I-IX*. İstanbul: 1992.
- Bûtî, Muhammed Said Ramazan. *Muhadarat fi'l Fıkhi'l-Mukaran*. Dimeşk: 1981.
- Cessas, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er- Râzî. *Ahkâmu 'l-Kur 'ân*. Beyrut: Dâr. K. Arabî, 1986.
- Cezîrî, Abdurrahmân b. Muhammed b. İvaz. *Dört Mezhebe Göre İslâm Fıkhi*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1991.
- Çolak, Abdullah. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2021.
- Dârekutnî, Ebü'l-Hasen Alî b. Ömer b. Ahmed. *es-Sünen Cilt: I-IV*. Hicaz 1966.
- Din İşleri Yüksek Kurulu. *Fetvalar*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.
- Dalgın, Nihat. *Gündemdeki Tartışmalı Dini Konular*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2009.
- Doğanay, Ekrem. *İslâmda Talâk'ın Hükmü ve Hikmetleri*. İstanbul: Gonca Yayınları, 1984.
- Döndüren, Hamdi. *Delilleriyle Aile İlmihali*. İstanbul: Erkam Yayınları, 1984.

- Ebû Davud, Süleyman İbn Es'as es-Sicistânî. *Sünen-ü Ebî Davud Cilt: I-VI*. İstanbul: Çağrı Yayınları, 1981.
- Ebû Zehra, Muhammed. *İslâm Hukukunda Suç ve Ceza Cilt: I-II*. İstanbul: Kitabevi Yayınları, 1994.
- Erdoğan, Mehmet. *Fıkıh ve Hukuk Terimleri*. İstanbul: Ensar Yayınları, 1998.
- Erdoğan, Mehmet. *İslam Hukukunda Ahkâmın Değişmesi*. İstanbul: Ensar Yayınları, 1990.
- Fidan, Yılmaz. "İslâm Hukukuna Göre Boşanmada İrade ve Beyan Uygunluğu" Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2001.
- Fîrûzâbâdî, Ebü't-Tâhir Mecdüddîn Muhammed b. Ya'kûb b. Muhammed. *el-Kâmûsü'l-muhît*. Beyrut: 1987.
- Gazzâlî, Hüccetü'l-İslâm Ebû Hâmid Muhammed bin Muhammed bin Ahmed et-Tûsî. *İhyâu'ulûmi'd-din Cilt: I-VI*. İstanbul: Huzur Yayınevi, 1973.
- Halebî, İbrâhîm b. Muhammed b. İbrâhîm. *Mültekâ'l-Ebhur*. İstanbul: Sağlam Kitabevi, 1980.
- Heyet, *Fetâvâyı Hindiyeye Çev. Mustafa Efe. Cilt: I-XVI*. Ankara: Akçağ Yayınları, t.y.
- Heysemî, Ebü'l-Hasen Nûrüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Süleymân. *Mecma'u'z- zevâ'id ve menba'u'l-fevâ'id. Cilt: IV-X*. Beyrut: Dâru'l-Kitab, 1967.
- İbn Âbidîn, Muhammed b. Emin b. Ömer b. Abdilazîz el-Hüseynî ed-Dımaşkî. *Reddü'l-muhtâr ale'd-Dürri'l-muhtâr Cilt: I-XII*. Beyrut: 1992.
- İbn Hacer, Ebü'l-Fazl Şihâbüddîn Ahmed b. Alî b. Muhammed el-Askalânî. *Fethu'l-Bârî bi şerhi Sahîhi'l-Buhârî Cilt: I-XV*. Beyrut: Dâru'l-Marife.
- İbn Hanbel, Ebû Abdullah Ahmed b. Muhammed b. Hanbel eş-Şeybânî el-Mervezî. *El-müsned, Tahk. Şuayb el-Arnâvud, Âdil Mürşid, Cilt: I-L*. 1995.
- İbn Hazm, Ali b. Ahmed b. Said b. Hazm el-Endelûsî ez-Zâhirî. *el-Muhalla Cilt: I-IX*. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1988.
- İbnü'l-Hümâm, Kemâlüddin Muhammed b. Abdilvâhid b. Abdilhamîd es-Sivâsî el-İskenderî. *Fethu'l-Kadîr li'l-'âcizi'l-fakîr Cilt: I-IX*. Beyrut: Dâru's-Sadir, trs.
- İbn Kayyim, el-Cevziyye, *İgasetü'l Lehfan min Masayidi's-Şeytan, Zâdü'l-Meâd Cilt: I-VI*. Kuveyt: 1979.
- İbn Kudâme, Ebû Muhammed Muvaffakuddîn Abdullâh b. Ahmed b. Muhammed el-Cemmâilî el-Makdisî. *el-Muğnî, Cilt: I-XV*. Beyrut, 1972.
- İbn Mace, Ebû Abdillâh Muhammed b. Yezîd el-Kazvînî, *es-Sünen Cilt: I-II*. İstanbul: 1981.
- İbn Manzûr, Ebü'l-Fazl Cemâlüddîn Muhammed b. Mükerrrem b. Alî b. Ahmed el-Ensârî er-Rüveyfî. *Lisânu'l-'Arab Cilt: I-XV*. Beyrut: 1994.
- İbn Teymiyye, Takıyüddîn Ahmed b. Abdulhalîm, *Mecmû'u Fetavâ Şeyhu'l-İslâm Cilt: I-XXXIII*. Riyad. 1991.
- Karaman, Hayreddin, İbrahim Kafî Dönmez. *Kur'an Yolu Tefsiri Cilt: I-V*. İstanbul: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2007.
- Karaman, Hayreddin. *Mukayeseli İslâm Hukuku*. İstanbul: İrfan Yayınları, 1991.
- Karaman, Hayrettin vd. *Kur'ân-ı Kerîm Meali*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2019.

- Kâsânî, Alâüddîn Ebû Bekr b. Mes'ûd b. Ahmed el-Kâsânî. *Bedâ'i'u's-sanâ'i' fi tertîbi's-şerâi' Cilt: I-X*. Beyrut: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2003.
- Kevserî, Muhammed b. Zâhid. *el-İşfâk 'alâ ahkâmi't-talâk*. Kahire, ts.
- Koçak Muhsin, Nihat Dalgın ve Osman Şahin. *İslâm Hukuku*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2021.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh el-Kurtubî. *el-Câmi' li Ahkâmi'l-Kur'an*. Beyrut: 1985.
- Küçüker, Ali. *İzahlı İslâm İlmihali*, İstanbul: Anıl Yayınları, 1989.
- Mâlik B. Enes. *el-Muvatta Dâru'l-Hadîs Cilt:I- VIII*. Kahire. t.y.
- Mergînânî, Ebü'l-Hasen Burhânüddîn Alî b. Ebî Bekr b. Abdilcelîl el-Ferganî el-Merginânî. *el-Hidâye fi Şerhi Bidâyeti'l- Mübtedâ Cilt: I-VI*. Kahire: Dârü's-Selâm, 2012.
- Mevsilî, Ebü'l-Fazl Mecdüddîn Abdullâh b. Mahmûd b. Mevdûd. *el-İhtiyâr li-ta'lîli'l-Muhtâr Daru'l-Kütübi'l İlmiyye*, İstanbul: Şamil Yayınları, 2011.
- Müslim, Ebü'l-Hüseyn Müslim bin el-Haccac bin Müslim el-Kuşeyri *el-Câmi'u's-sahîh*. İstanbul: 1992.
- Nesâî, Ebû Abdirrahmân Ahmed b. Şuayb b. Ali el- Horasani; *es-Sünen Cilt: I-X*. İstanbul: 1992.
- Paçacı, İbrahim. *Dini Kavramlar Sözlüğü*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2006.
- Râzî, Ebû Abdillâh Zeynüddîn Muhammed b. Ebî Bekr b. Abdilkâdir. *Muhtârü's-Sihâh*, İstanbul 1980.
- Sâbunî, Abdurrahman. *Medâ Hürriyyeti'z-Zevceyni fi't-Talâk fi's Şerîati'l-İslâmiyye Cilt: I-VI*. Beyrut: Dârü'l Fikr, 1983.
- Saîd B. Mansur, *Sünen Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye Cilt: I-II*. Beyrut, 1399/1979.
- Saîdî, Ali el-Adevî, *Hâşiyetü'l-adevî ala Şerhi Kifâyeti't-Talibi'r- Rabbânî*, Thk. Yusuf el-Bikâî, Beyrut: Dârü'l-fikr, 1994.
- Serahsî, Ebû Bekr Şemsü'l-eimme Muhammed b. Ebî Sehl Ahmed. *el-Mebsût Cilt: I-XXXI*. İstanbul: Gümüşev, 2008.
- Selvi, Dilaver. *Edep Bir Tâc İmiş*. İstanbul: Semerkand Yayınları, 2016.
- Seydişehri, Mahmûd Esad. *Nikâh ve Talâk*. İstanbul: Ensar Yayınları, 2019.
- Şeker, Fahrettin. *Yaşayan Fıkıh*. İstanbul: ÇıraYayınları, 2009.
- Şeltut, Mahmut Muhammed. *Mukayeseli Mezhebler Hukuku*. İstanbul: İlim Yayınları, trs.
- Şerbâsî, Ahmet. *Sorulu-Cevaplı İslâm Fıkıhı Cilt:I-VIII*. İstanbul: Özgü Yayınları, 1998.
- Şevkânî, Muhammed b. Ali b. Muhammed. *Neylü'l Evtâr Cilt: I-XII*. Mektebetü Dârüt Tûras, Kahire, ts.
- Şeyhîzâde, Abdurrahman b. Muhammed b. Süleyman (Dâmad Efendi). *Mecmau'l-enhur Cilt: I-VI*. Tahric: Halil İmran el-Mansur. Beyrut/Lübnan: Dârü'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1998.
- Şîrazî, Ebû İshâk Cemâlüddîn İbrâhîm b. Alî b. Yûsuf. *el-Mühezzeb Cilt:I-II*. İsa Elbabi Matbaası, t.r.

- Topal Şevket, Yunus Emre Küçük. “Aile İçi Şiddet Ve İslâm Hukukundaki Önleyici Tedbirler”, Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi: I, 2012. 127.
- Uca, İsmail Hakkı. *Delil ve Kaynaklarıyla Büyük Kadın İlmihali*. İstanbul: İpek Yayınları, 2003.
- Yaman, Ahmet. *İslâm Aile Hukuku*. İstanbul 2015.
- Yaman, Ahmet. *Ahlak ve Hukuk Ekseninde Aile Hayatımız*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2021.
- Yavuz, Ali Fikret. *İslâm İlmihali*. İstanbul: Çile Yayınları, 1991.
- Yıldırım, Celal. *Kaynaklarıyla İslâm Fıkhi Cilt: I-IV*. Konya: Uysal Kitabevi, 1980.
- Yüksek, Ali. “İslâm Aile Hukukunda Boşanma Çeşitleri ve Üç Talâk” Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2011.
- Zekiyüddin, Şaban. *İslâm Hukuk İlminin Esasları*. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 1990.
- Zihnî Efendi, Mehmet. *Ni'met-i İslâm*. Ankara: Özgü Yayınevi, 1998.
- Zuhaylî, Vehbe. *İslâm Fıkhi Ansiklopedisi Cilt: I-X*. İstanbul: Zaman, 1994.

ÖZGEÇMİŞ

Ad Soyad: Serap ERARSLAN	
Eğitim Bilgileri	
Lisans	
Üniversite	Atatürk Üniversitesi
Fakülte	İlahiyat Fakültesi
Bölümü	İlahiyat
Yüksek Lisans	
Üniversite	
Enstitü Adı	
Ana Bilim Dalı	
Programı	
Makale ve Bildiriler (Varsa)	
1.	
2.	